

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף כו – דף כז

ב תמוז – ג תמוז התשע"ה

משום התרת חכם יש להחשיבו כבטל מקצתו. והירושלמי איירי במשנה, והתם עדיף טפי היכא שהותר בלא שאלת חכם.

טז בא"ד, שם. (בדבריהם הנמשכים לדף כז.) הקשה **בחידושי הגרע"א**, אמאי לא הקשה ממאי דמקשינן בריש סוגיין "אלא סיפא דאמר לזה ולזה רבי עקיבא היא".

יז בא"ד, אבל התירוהו בחרטה אין כל הנדר נותר אלא מה שהוא מתחרט בו בלבד. **הרשב"א** הקשה להאי שיטה, הא ההיא דפותחין בשבתות וימים טובים נמי איירי בחרטה, ואפילו הכי פליגי בה רבי עקיבא ורבנן.

יח בא"ד, וכן הדין בהפרת בעל דקיימא לן בעל מיגז גיזו. ביאר **הקהילות יעקב** (סימן יט אות ב), דבחסם שעוקר את עצם דיבור הנדר, שפיר שייך ביה נדר שבטל מקצתו בטל כולו, משום שהכל נאסר באותו דיבור. אבל הפרת בעל דלא הוי הפרה על דיבור הנדר אלא על החלות, לא חשיב בטל מקצתו, דהרי הדיבור האוסר לא התבטל כלל. והוסיף, דגם למאן דאמר בעל מעקר עקר, יש לומר דהוי רק ביטול החלות שמבטלה למפרע, אבל על עיקר הדיבור ליכא ביטול אפילו במקצתו.

דף כז ע"א

א מתני', נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה בנו. כתב **הריטב"א**, דילפינן לה מדכתיב "לכל אשר יבטא האדם" אדם פרט לאנוס. וכדדרשינן לה **בשבועות** (כו.) גבי שבועת אונסין. ועל כרחך דאיירי אפילו באונס שאינו גמור כחלה בנו, דאילו אונס גמור פשיטא דפטור דאונס רחמנא פטריה. אמנם **הריטב"א בשבועות** (כו.) כתב, "דהאדם בשבועה" קאי רק אשבועה דלשעבר דבשעת שבועתו נשבע לשקר, אבל בנדרי אונסין היינו טעמא, משום דמסתמא אדעתא דהכי לא נדר. וכן כתב **הר"ן בד"ה והתנן נדרי אונסין**. ועיין לקמן או ז'.

ב מתני', וחלה בנו. כתב **הריב"ש** (סימן שפ"ז, הביאו **הבית יוסף** בסימן רל"ב), דדוקא האי אונס דחלה בנו בטל מאיליו, משום דהוי קרוב לסכנה דבנו יצטער ביותר אם יניחנו אביו וילך. ועוד, דאין האכילה כל כך דבר של קפידא שמחמתה יניח בנו חולה וילך, ועל כרחך דאדעתא דהכי לא נדרו.

ג ר"ן ד"ה הרי אלו נדרי אונסין, בתוה"ד, אבל כל שנאנס קצת וכו'. ביאר **בגליון מהרש"א**, דבדוקא נקט אונס קצת, דאילו אונס גמור הא ילפינן לה מ"האדם בשבועה" ואינו שייך לארבעה נדרים. ועיין לעיל אות ה'.

ד גמ', ואונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. הקשה **בקובץ שיעורים לכתובות** (אות ה), מאי סלקא דעתך לילף מהאי קרא דגם בעלמא יש טענת אונס, הא קרא איירי לענין עונשין, ונימא דאינו פטור אלא לענין עונשין. ותירץ על פי דברי **החמדת שלמה** (סימן לח), דמאי דפטרה רחמנא מעונש היינו משום דהמעשה אינו מתייחס אחר העושה. וביאר, דהרי מן הדין חייבת למסור נפשה ולא לעבור העבירה, וכדכתב **הרמב"ם** (פ"כ מסנהדרין ה"ב), ואם כן לא שייך לומר דפטורה מעונש כיון דלא פשעה בעבירה, ועל כרחך היינו משום דאין המעשה מתייחס אחר העושה.

ה גמ', וכי תימא קטלה שאני והתנן נדרי אונסין. הקשה **הריטב"א**, נדרים נמי שאני דכתיב גביהו "האדם בשבועה". ותירץ, דטעמא מאי אמר רחמנא האדם בשבועה, היינו משום דלאו אדעתא דהכי נדר, וגבי תנאי נמי נימא הכי דאדעתא דהכי לא התנה. והקשה **הברכת שמואל** (סימן י"ד), דדברי

בחידושי הגרע"א, היאך סלקא דעתיה לאוקמי סיפא אליבא דרבא במעמיד. בשלמא רישא דאמר כולכם, והשתא נמי אמר כולכם, אלא שהוסיף חוץ מפלוני, יש לומר דרבי עקיבא סבר תפוס לשון אחרון וחשיב משנה, ורבנן סברי תפוס לשון ראשון והוי מעמיד. אבל בסיפא, דמעמיד היינו דמעיקרא אמר לזה ולזה, והשתא אמר לזה ולזה, דאין חילוק בין לשון ראשון ללשון אחרון, כולי עלמא מודו דלא בטל כולו.

ו גמ', וסיפא כגון שתלאן זה בזה ואמר פלוני כפלוני. **הרא"ש** (לקמן פ"ט סימן ה') כתב על האי מתניתין, דאוקמינא בפרק ארבעה נדרים דתלאן זה בזה ואמר פלוני ופלוני ופלוני. וכתב **הלחם משנה** (פ"ד מנדרים הי"א) דנראה דכן גרס בסוגיין, ודלא כגירסא דידן פלוני כפלוני. **והתוס'** יום טוב (פ"ט משנה ז') כתב, דגם לגירסא דידן יש לפרש דאין הכונה שאמר פלוני כפלוני, אלא דאיירי בתלאן זה בזה כגון דאמר פלוני ופלוני, דחשיב **כאילו** אמר פלוני כפלוני.

יא גמ', איתיביה רב אדא בר אהבה לרבא. כתב **הרשב"א**, דלא גרסינן לרבא, משום דהאי קושיא קשיא לרבה טפי דאמר דבמעמיד לכולי עלמא כולן אסורים.

יב גמ', מאי לאו דאמר אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב. בשיטה מקובצת הביא, **דהרי"ץ** לא גרס בסוגיין "מאי לאו", אלא הקשו לרבא דאמר דבמשנה כולי עלמא לא פליגי דכולם מותרים, ובמתניתין דקונם בצל מבואר דרק רבי מאיר סבר הכי. ומשנינן דאיירי במעמיד דבריו, ורבנן דפליגי סברי בבית שמאי דתפוס לשון ראשון, ומשום הכי שאר הבצלים אסורים.

יג ר"ן ד"ה איתיביה, בתוה"ד, וכל שכן דקשיא לרבה. הקשה **בחידושי הגרע"א**, דבשלמא לרבא דמתניתין דפליגי בה רבי עקיבא ורבנן (לקמן סו.) איירי במעמיד, דבמשנה לכולי עלמא בטל כולו. יש לומר דאף קונם בצל דקתני בתר הכי איירי במעמיד, ושפיר קשיא דרבי מאיר דלא בבית שמאי. אבל לרבה דהאי מתניתין איירי במשנה, גם ההיא דקונם בצל איירי במשנה ורבי מאיר כרבי עקיבא. [מיהו **התוס'** לקמן (כו.) **בד"ה לא באומר**, ביארו, דסלקא דעתין דסתמא דמילתא כשאוסר על עצמו הבצלים אומר קונם בצל, ושפיר קשיא נמי לרבה].

יד ר"ן ד"ה יש נדר שמקצתו מותר, נראה לי דמקצתו מותר בלא שאלה. כתב **בשלמי נדרים**, דלכאורה נראה לדייק, מהא דדוקא לענין בנות שוח ביאר דמותר בלא שאלה, דלענין בצל כופרי בעינן שאלה. ויש לבאר החילוק, לפי מה שכתב **הר"ן לעיל** (כה:) **ד"ה וב"ה**. משום דבבנות שוח היה מוטעה בעיקר הנדר, דסבר דאין בכלכלה בנות שוח. אבל בבצל כיון שלא אמר בפירוש שהבצל רע ללב, ואמר לו שהכופרי יפה ללב, נראה דהתכוון לאסור נמי הכופרי מחמת דסבר דגם הוא רע ללב, ושפיר בעינן שאלה. אך אינו, דהא **לקמן** (סו.) **בד"ה קונם יין** כתב **הר"ן** להדיא, דאינו צריך פתח. אלא דצריך לומר, דפירש לענין בנות שוח והוא הדין לענין בצל כופרי.

טו ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בתוה"ד, מיהו איכא מאן דאמר, דבמעמיד כולם אסורין דוקא דומיא דמתניתין וכו'. הקשה **הקרבן אורה**, דלדברי האי "איכא מאן דאמר" מבואר, דבנשאל לחכם טפי מסתברא דאמרין בטל כולו. ואילו **בירושלמי** (בפרקין ה"ב) מבואר להיפך, דאם בהיכא שהותר על ידי חכם בטל כולו, כל שכן בהיכא שלא בטל על ידי חכם אלא על ידי טעות, שיבטל כולו. ותירץ, דהאי "איכא מאן דאמר" איירי במעמיד, ובכהאי גוונא רק

הדרה היוזמי

דבאונס לא חשיב שנתקיים תנאו, היינו משום דאיכא אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא התנה. אם כן שפיר חשיב אונס אף ביום אחרון, מלבד אונסא דשכיח דהוה ליה לאתנויי.

(יג) ר"ן ד"ה **שאני הכא**, (המתחיל בעמוד א') בתוה"ד, דודאי ההוא תנאי מתורת מחילה הוא. הקשה **הרשב"א**, אם כן, אמאי פליגי בהשליש שטרו, ליתני מי שפרע מקצת חובו ואמר אם לא אפרע עד יום פלוני גבה כולו. ועוד, דאם איירי באסמכתא דהמענות ולא מחזרת השטר, יגבה ולא יגבה מיבעי ליה, ואמאי תני יחזיר ולא יחזיר. ומשום הכי ביאר, דהאסמכתא הוי בחזרת השטר ולא בנתינת המעות, ומיהו בחזרת השטר יתברר למפרע שהמענות היו בתורת מתנה, ושפיר יכול לגבות עתה חובו על ידי השטר.

(יד) בא"ד, אלמא אסמכתא אפילו גבי מתנה ומחילה לא קניא. **הקהילות יעקב** (סימן כ"א) תירץ על פי דברי **המגיד משנה** (פי"א ממכירה ה"ב), דהא דאמרינן דבהתפיס לו הממון לא חשיב אסמכתא, היינו דווקא בממון שכל נתינתו הייתה לשם האסמכתא, אבל בממון שכבר נתן לו עבור דבר אחר, גם **הרמב"ם** יורה דחשיב אסמכתא.

(טו) גמ', ר' יוסי אומר יתן. הר"ן פירש בד"ה **שאני הכא** (בעמוד הקודם) דהטעם שמועיל לגבות החוב משום שהוא מודה שאם לא יבא טענותיו שקר. וכן כתבו **התוס'** (בעמוד א') ד"ה **וכי תימא**, וכן איתא **בפירוש הרא"ש** ד"ה ר' יוסי, בפירוש השני. שהוסיף דלהאי פירושא יגבה ממשועבדים כל החוב. והקשה **הקהילות יעקב** (סימן כ') לפירוש זה, דהרי הודאה היא סיפור דברים, ומה שייך הודאה על תנאי. ורצה לבאר, דאין הכונה שמודה על תנאי, אלא שקובע בדבריו דמה שלא יבא היא הודאתו, ולא בעינן הודאה בפפה. והקשה בשם **חכם אחר**, דלפי זה יוכל לחזור בו קודם השלושים יום, כיון שהיא הודאתו. וכתב, דאפשר דאין הכי נמי. אך נשאר בצריך עיון. [עוד צריך עיון, הרי סוף סוף מה שלא בא היינו באונס, ומה שייך לומר דמעשה דאונס הווי הודאה. (ח.ו.י.)]. עוד כתב, דאולי יש להוכיח **מהרשב"ם בבא בתרא** (קמ"ו:) דמועיל תנאי בהודאה.

(טז) בפירוש הרא"ש ד"ה ר' יוסי, (עיין באות הקודמת) כתב בפירוש הראשון. דקונה השטר במסירה וגובה עמו כל חובו מנכסים בני חורין, ולא ממשועבדים. דכיון דנמחל שיעבודו על החלק שפרע במקצת, גם על מה שלא נמחל, חיישין שאם יגבה חציו שאינו נמחל ממשועבדים, יבוא אף לגבות החלק שנמחל מהם. **והש"ך** (סימן נ"ה סק"ו) תמה על פירוש זה, הא כיון דנמחל שיעבודו, איך יועיל עליו כתיבה ומסירה, הא בעינן שיכתוב לו קני לך איהו וכל שיעבודו. ומשום הכי תיקן הגירסא בדברי הרא"ש, ופירש שלכך נתכוין הרא"ש בסוף דבריו שכתב דניחא ליה טפי הפירוש השני, משום דבקנין אותיות בעינן כתיבה ומסירה. **ובקצות החושן** (סימן מ"ח סק"א) ביאר, דמאי דאמרינן ששטר שפרעו נמחל שיעבודו, אין הכונה שנמחל למפרע, אלא דחשיב כפודה השיעבוד, ושפיר שייך למוכרו ולכתוב עליו קני לך איהו וכל שיעבודו.

(יז) **מתני'**, **נודרין להרגים ולחרמין וכו'**. כתב **הרשב"א** בשם **הירושלמי** (בפרקין ה"ד), דתולין רק במלכות או בגוי, אבל אין תולין בישראל פלוני שהוא אלם, לפי שישראל כשהם בעלי זרוע מצויין ליפול, ויש לחוש שמא אחר שירד מגדולתו יבוא המוכס ויגלגל עליו כל מה שהפסיד מחמתו. (יח) ר"ן ד"ה **נודרין להרגין**, לליסטים ישראל. ביאר **היעב"ץ**, דהוכרח לבאר

הריטב"א סתרי אהודי, דהרי מה שהכריחו לבאר דנדרי אונסין ילפינן מהאדם בשבועה, היינו משום דמתניתין איירי נמי באונס שאינו גמור, דליכא למימר ביה דאדעתא דהכי לא נדר. כדאיתא לעיל אות ה'.

(ו) גמ', שם. כתב **בקובץ שיעורים** (כתובות אות א'), דהשתא הדרין מהקושיה "דלמא קטלא שאני", ושפיר ילפינן פטור אונס מקרא ד"לנערה לא תעשה דבר". וכדאיתא **ברש"י כתובות** (ג). ד"ה **דמדאורייתא**.

(ז) ר"ן ד"ה **וכי תימא קטלא שאני**, בסוה"ד, דהתם לא הוי ליה למדיר לאתנויי דמאי אכפת ליה. ביאר **הקרן אורה**, דהיינו למאי דפירש הר"ן **לעיל** (כד). ד"ה **מי סברת**, דאיירי דאדריה מזמנא לבקשת המזומן. אבל למאי דביאר שם **בפירוש הרא"ש בד"ה זמינא**, דזמינא אדריה למזמנא שיומין אותו לסעודתו, שפיר אכפת ליה, דאינו חפץ להאסר עליו, והוי ליה לאתנויי.

(ח) **תוס'** ד"ה **וכי תימא**, בתוה"ד, אי נמי אונס דשכיח ולא שכיח הא נמי איבעי לאתנויי. כן כתבו נמי **התוס' בכתובות** (ג). בד"ה **איכא דאמרי**. והעיר **הרש"ש**, דהתם לא כתבו כן אלא לגבי גיטין אליבא דהאי לישנא דרבא דאין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות. אבל ללישנא דיש טענת אונס בגיטין, לא אשכחן דבאונס דשכיח ולא שכיח מיבעי ליה לאתנויי.

(ט) בא"ד, וי"ל דמיירי באונס דלא שכיח כלל. כתב **הש"ך** (יורה דעה סימן רלב סק"ב) בשם **תשובת הרשב"א** (סימן תשע"א), דבאונס דשכיח ולא שכיח הוי אונס לענין נדרים, וכדמדמינן הכא נדרים לממון, ובממון קיימא לן בחושן משפט (סימן נ"ד) דהוי אונס. וכתב, דאף על גב דמדברי התוס' בסוגיין משמע לכאורה לא כן. היינו לפי מה דמדמינן הכא ממון לגיטין, ובגיטין קיימא לן באבן העזר (סימן קמד, א) דאפילו שכיח ולא שכיח לא הוי אונס. אבל אנן קיימא לן בלישנא קמא דרבא **בכתובות** (ב:) דממון לא הוי כגיטין. והוכיח, מהא דכתבו כל הפוסקים (אבן העזר שם) דחלה הוי אונס דשכיח ולא שכיח, והכא אמרינן דלענין נדרים חלה הווי אונס.

(י) גמ' **דלמא שאני וכו' מן לאלתר וכו'**. וכתב הר"ן בד"ה **דלמא שאני וכו'**, בסוה"ד, דלא תיפול קמי יבם. ובפירוש הרא"ש (בעמוד ב') כתב להאי טעמא, ועוד כדי שלא תתעגן. ולכאורה צריך עיון, דאמנם כדי לתת חלות גירושין כאן בעינן לטעמא דלא תיפול. אבל הרי לא הוכיר בתנאו החשש שימות, ומהיכי תיתי לדייק ממעשיו שזו היתה כוונתו. (א.ר.) **כתובות** (ב:) שאמרה הגמ' להדיא דכוונתו שלא תיפול קמי יבם. וצריך לומר דאף דלא מצינו לדייק מדבריו שזו כוונתו, כל מקום אנן סהדי שזה רצוננו.

דף כז ע"ב

(יא) גמ', והא מינס אניס. הקשה **בקובץ שיעורים** (כתובות אות ב'), מה לי בהא שקיום התנאי באונס לא חשיב קיום, מכל מקום גם ביטול התנאי ליכא, ואמאי לא יהיה גט. ותירץ, דלקיום המעשה לא בעינן שהתנאי לא יתבטל, אלא בעינן שיתקיים, והיינו שיחשב **שהוא** לא בא. וכיון דמה שלא בא הוא מחמת אונס, לא חשיב **שהוא** לא בא.

(יב) גמ', שם. כתב **בנתיבות המשפט** (סימן נ"ה סק"א), דאף דלדעת **האגודה** אונס ביום אחרון לא שמיא אונס, הני מילי לענין נדרים, דפטור האונס משום ד"אונס רחמנא פטריה". אבל לענין גיטין וקידושין וממונות, כיון

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף כז – דף כח

ב תמוז – ג תמוז התשע"ה

כן משום מאי דאמרין שפוטרי עצמו בטענת "שהוא תרומה", דבליסטים גוי מאי אכפת ליה שהוא של תרומה.

(יט) **תוס' ד"ה שהם של תרומה**, וא"ת התינח הרגין וחרמין וכו' דלא נוטלים המכס ממביאי תרומה לכהן. אמנם **בשיטה מקובצת** הביא **מהרי"ץ**, דמאי דאמרין של תרומה הן קאי דוקא אמוכסין.

דף כח ע"א

(א) **מתני'**, וב"ה אומרים אף בשבועה. כתב **הריטב"א**, דבית הלל נמי מודו דאסור לו להישבע שהם של בית המלך, דהרי שבועת שקר היא. ולא התיירו להישבע אלא שלא יאכל מפירות העולם אם אינם של בית המלך. **והמאירי** כתב, דיכול אף להישבע שהם של בית המלך. וכן הוכיח **הש"ך** (רל"ב סקל"א) **מהירושלמי** (בפרקין ה"ד), דאיתא התם "תנא ר' ישמעאל אומר לא תשבעו בשמי לשקר נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין", ועל כרחך דאיירי בשבועה דלשעבר, דאי בשבועה להבא, הרי הוא פלוגתא דבית שמאי ובית הלל במתניתין, ומאי קמשמע לן בדרשת ר' ישמעאל.

(ב) **מתני'**, וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין. משמע דאזלי לשיטתייהו דיכול לפתוח לו אף במה שאינו מדירו, ומשום הכי אמרין שהכל בכלל נדרי אונסין. והקשה **הקרבן אורה**, דתיפוק ליה משום דאזלי לשיטתם **לעיל** (כה:). דנדר שבטל מקצתו בטל כולו, וכיון שבמה שמדירו בטל, שוב בטל אף שאר נדרו. ותיירץ, דהכא לא יהני מטעם נדר שבטל מקצתו, כיון דעל מה שהדירוהו אין הנדר חל כלל, דהרי איירי באומר בליבו היום. ויש לסייע לדבריו מדברי הר"ן **בתשובה** שהביא **המחנה אפרים** (שבועות סימן ח'), דהנשבע לפרוע קרן וריבית, אף דלענין ריבית אין שבועתו חלה דהוי לעבור על המצוה, מכל מקום לענין הקרן חלה. הרי דהיכא שמקצת הנדר כלל לא חל, לא אמרין שאף שאר הנדר בטל. וכן עיין בעלון 222 דף כ"א אות ב'.

(ג) **גמ'**, במוכס שאין לו קצבה. **ברמב"ם** (פ"ה מגזילה ה"א) מבואר, דמוכס גוי שוה למוכס העומד מאליו ולמוכס שאין לו קצבה, ולא אמרין ביה דינא דמלכותא דינא. וכן נראה מדברי הר"ן **בסוף ד"ה במוכס העומד מאיליו** שכתב, שאינו רשאי ישראל חבירו לישבע שהן תרומה. וביאר **המגיד משנה** (שם), דמסתמא נוטל שלא כדין.

(ד) **ר"ן בד"ה במוכס שאין לו קצבה**, דכיון שכן וכו' וחמסנותא דמוכס לאו דינא הוא. משמע מדבריו, דחמסנותא דמלך הוי דינא. ומיהו **בש"ס דפוס כתב יד** איתא "וחמסנותא דמלכא לאו דינא הוא". וכן כתב **המגיד משנה** (פ"ה מגזילה ה"ג). והוסיף, דלחוקק חוק חדש אפילו שלא נהגו בו קודמיו, שפיר הוי דינא. ובשם **הרמב"ן בבבא בתרא** (נה). כתב, דאף לחוקק חוק חדש שלא נהגו בו קודמיו, לאו דינא הוא.

(ה) **גמ'**, לגבי אונסין שאני. הקשו **התוס' בשבועות** (כו:): **ד"ה גמר**, דבסוגיין מבואר דמשום אונסין הוא דמהני מחשבת ליבו, ואילו **בשבועות** (כו:). מבואר דגמר בליבו להוציא פת חיטין והוציא פת סתם אינו נאסר אלא בפת חיטין, אלמא דגם בלא אונסין אולינן בתר מחשבת ליבו. נוכח העיר הר"ן **בד"ה היכי**. ותיירצו, דסוגיין איירי בעם הארץ שאינו נאמן לפרש דבריו, ומשום הכי דווקא באונסין שרי. ותמה **הרשב"א** (בסוגיין), דאם כן, הוי לה לגמרא לחלק כן להדיא וכדאיתא **לעיל** (כ). גבי נדר בחרם. ועיין לקמן אות

ח'.

(ו) **גמ'**, שם. ביאר **הריטב"א**, דכיון דמחמת אונס נדר, אנן סהדי שדעתו לקצר זמן האיסור כל מה שאפשר, והוי דברים שבלב כל אדם שאין דעתו לאסור עצמו אלא אותו יום. **והרשב"א בקידושין** (נ). הביא **מהיראים**, שכן דרך בני אדם כאשר מדברים עם הרגין, וכל שלא שינה דיבורו משאר בני האדם, לא חשיב דברים שבלב. **ובשו"ת מהרלב"ח** (סימן כ"ז) כתב, דכל נדר שנדרוהו מחמת אונס, מדאורייתא אינו נדר כלל, ואף שלא פירש דנודר מחמת האונס, וכל איסורו אינו אלא מדרבנן.

(ז) **ר"ן ד"ה במוכס העומד מאיליו, בתוה"ד**, וכי אמרין דינא דמלכותא דינא וכו'. **המשנה למלך** (פ"ה מגזילה ה"א) העתיק דברי הר"ן, והוסיף בהעתקה מה שנשמט אצלינו. (ואולי נשמט על ידי הצנזורה) "מיהו אין ממונה זה רשאי להכריח לישראל חבירו לפרוע לו את המכס אם לא מיראת המלכות, דנהי דדינא דמלכותא דינא, לא יהא אלא הלואתו, הא קיימא לן דהפקעת הלואתו שרי".

(ח) **ר"ן ד"ה היכי נדר, בסוה"ד**, אלא דבתר דאמר פת חיטין איתקיל מלוליה. כתב **בשלמי נדרים**, דמבואר מדבריו דאם לא אתקיל מלוליה, אלא אומר שבליבו חשב רק על פת חיטין, אינו נאמן, כיון דלשון פת כולל כל מיני הפת. [מיהו **בתוס' בשבועות** (כו:): **ד"ה גמר**, כתבו בתירוץ הב', דאם ההוציא מפיו פת סתם כוונתו דווקא לפת חיטין. ועיין לעיל אות ה'.

(ט) **מתני'**, הרי נטיעות האלו קרבן. כתב הר"ן (בעמוד ב') **ד"ה אין להם פדיון**, דאיכא מאן דאמר בגמ' דמתניתין איירא בהקדישן לדמי קרבן. **והנמוקי יוסף** (י: מדפי הרי"ף) ביאר, ד"קרבן" לאו דווקא, אלא הקדש לבדק הבית קאמר.

דף כח ע"ב

(י) **[תוס' ד"ה היכי נדר, בסוה"ד]**, ואין לך קצוצות שאינן נקצצות לסוף אלף שנים. יש לומר שמה שכתבו אלף שנים היינו בדווקא. וכדמשמע **בבראשית רבה** (י"ט ה') דאין דבר המתקיים יותר מאלף שנה. ואף אי לא חטא אדם הראשון היה נשרף כל אלף שנה ונוצר מחדש, כדי לחזור לימי עלומיו, עיין שם ביפה תואר, ובמתנות כהונה. (ח.ו.י.)

(יא) **גמ'**, דאיכא זיקא נפישא וכו' דלא מיתנצלן וכו'. **הקרבן אורה** דייק מלשון **התוס' ד"ה דאיכא**, שכתבו דס"ד דהווי כנדרי זירוזין וכו'. דגמר בליבו להקדישן. וכן **מפירוש הרא"ש** (בעמוד א') **ד"ה הרי נטיעות**, שכתב **בתוה"ד**, דהוי כמו נדרי שגגות. דהוא הדין אף לענין קונם. וכתב, **דהרמב"ם והשולחן ערוך** השמיטו דין זה. ותמה על השו"ע אמאי, הרי נפקא מינה דכל כהאי גוונא לא חשיב נדרי זרזין. אמנם, **התוס' רי"ד** כתב, דהני מילי לענין הקדש. אבל אם אמר קונם נטיעות אלו אם לא יקצצו, כיון דסמך דעתו שלא יקצצו הוי נדרי שגגות. ולא דמי להקדש שעלול יותר לחול, וחל אפילו בכהאי גוונא. וכפירוש קמא **שבר"ן ד"ה אין להם פדיון**, דסוגיין איירא בהקדש. נולפי זה נפלה קושית הקרבן אורה. משום דהשולחן ערוך לא פסק בעניני הקדש דלא שייכי בזמן הזה. ולכאורה יש לדקדק גם בלשון **התוס'** ופירוש הרא"ש, דכתבו להדיא דאיירינן לענין הקדש, אלא דסלקא דעתין דיש לומר סברת נדרי זירוזין גם לענין זה בהקדש].

(יב) **ר"ן ד"ה וליתני קדושות, בסוה"ד**, ואיכא דגרסי ליתני קדושות ואינם

הדרה היוזמי

פעם בעיני קנין מחדש. אבל בשטר, כיון דכתב בו האי לישנא דעד שאלך לירושלים, שפיר חשיב שטר על כל מכירה ומכירה שיעשה.

דף כט ע"א

(א) גמ', ומה אילו אמר לאשה וכו'. כתבו התוס' בד"ה היום, ובפירוש הרא"ש בד"ה מי, דילפינן לה מדמסקינן בגיטין (פג): גבי האומר לאשה היום אי את אשתי ולמחר את אשתי, דכיון דפסקה פסקה ומגורשת לעולם, הוא הדין לענין קידושין דהא מקישינן יציאה להויה. והקשה הקרן אורה, דמה שייך להשוות ענין גט למה דמספקא לן הכא גבי קדושין. דלענין גיטין, אמרינן כיון דפסקה פסקה משום דכיון שכבר נתגרשה אם הגט חל, במה תחזור להיות אשתו. אבל הכא לענין קידושין הווי כיון דפשיטא לן דהקדושין חלין, אי נימא דקידושין פקעי בכדי, שפיר יש לומר דהיום מקודשת ומחר אינה מקודשת. ובקובץ שיעורים קידושין (אות נ') הקשה, אמאי בעינן למילף מגיטין, הא כי היכי דבגט אמרינן מסברא דכיון דפסקה פסקה, הוא הדין דיש לומר כן לענין קידושין. ותירץ, דאכן אין כוונתם דכיון דילפינן קידושין מגיטין, היינו מחד טעמא, אלא דילפינן דדינן שוה אבל לא מחד טעמא. וכתב שכן כתב הרשב"א להדיא.

(ב) גמ', שם. הקשה האבני מילואים (סימן לא סק"ב), מאי שנא בקדשה עד זמן פלוני, מהמקדש חצי אשה, דאמרינן בקידושין (ז). דדעת אחרת דידה מעכבת. ותירץ, דמאי דאמרינן דלא פקעה בכדי אינו משום דפשטה בכולו, אלא דכיון דהפקירה עצמה להתקדש לו אמרינן דכיון דפסקה פסקה ואינה חוזרת לרשותה, ואי אמרינן דקידושין לא פקעי בכדי שפיר מקודשת לו גם למחר. ובקובץ שיעורים קדושין (אות נא) תירץ, דהא דפשטה קדושה בכולה, אין הכונה שמתפשט מהמחצית לכולה, אלא ההקדש חל מתחלה על כולה, וגזירת הכתוב דאפילו מקדיש מקצתה נתקדשה כולה. וכמו בקבלת נזירות, דאפילו לא נזר אלא מיין הרי הוא נזיר בכולו, ואינו משום דכשנעשה נזיר מיין מתפשטת הנזירות בכולה, אלא דמתחלתו נעשה נזיר בכולו, דסגי בקבלת מקצת נזירות להיות כולו נזיר. ודעת אחרת מעכבת במעשה. אבל בהא דקדושה לא פקעה בכדי אפשר שמתחלה לא קדשה אלא לזמן, וכיון שקדשה שעה אחת שוב לא פקעה, והקדושה שלאחר הזמן באה מאליה ולא מכח המקדיש, ומשום הכי לא גרעא משום דעת אחרת.

(ג) ר"ן ד"ה וכי קדושה שבהן להיכן הלכה, בתוה"ד, דהני מילי בקונם פרטי. בחידושי הגר"ש שקופ (סימן כ"א), דייק מדבריו דקונם כללי עדיף טפי ולא פקע בכדי. והקשה, מהא דמבואר לקמן (פז): ובר"ן (שם) ד"ה אלא, דרך קונם פרטי כיון דאין לו פדיון מפקיע מידי שיעבוד. ותירץ, דבקונם פרטי לא חל האיסור אלא אחפצא, והיינו טעמא דאין לו פדיון, דלא מצינו פדיון באיסורים. והטעם שמפקיע מידי שיעבוד, משום דאין השיעבוד יכול לעכב האיסור. אבל מאידך כיון דהוא איסור גרידא, שייך להגביל זמן איסורו, ולכשיושלם זמנו יפקע מאיליו. אבל קונם כללי דהוי כהקדש לגבוה לענין שיהיה אסור בהנאה, שפיר יש לו פדיון, ככל נכסי הקדש ששייך להפקיע בעלותם על ידי פדיון, ואינו פוקע בכדי ככל הקדש, מיהו אינו מפקיע מידי שיעבוד, דכיון דמשועבד לאחר, לאו כל כמיניה ליתנו להקדש.

(ד) גמ', א"ל רבא מי קא מדמית קדושת הגוף לקדושת דמים וכו'. הקשה

קדושות ולא דייקי. בשיטה מקובצת ביאר האי גירסא, דאינן קדושות נמי קאי ארישא, והיינו דליתני קדושות דמים ואין קדושות קדושת הגוף, ולהכי אית להו פדיון.

(יג) ר"ן ד"ה היכי נדר, בסוה"ד, ומשום הכי מהשתא חיילא איסורא עליה. מבואר מדבריו, דכשיתברר הדבר שלא נקצץ, קדוש הוא למפרע. ובירושלמי (בפרקין ה"ה) מספקינן, אי למפרע הוא קדוש, או דרך לאחר שנתברר שלא יתקיים תנאו קדוש.

(יד) גמ', והא קתני לה גבי טלית. ביאר בהגהות רבי שמחה מדעסוי, דהוי כמו דייקא נמי.

(טו) גמ', נקצצו פודן פעם אחת ודיו. הקשה בקובץ הערות (סימן נו סק"א), דכיון דקנין ממון לזמן פקע כשנשלם זמנו, וכדהוכיח הר"ן לקמן (כט). ד"ה וכי קדושה, אמאי לא נימא דאף בהקדש לזמן כיון דממון ההקדש פקע, תפקע נמי הקדושה, וכדאמרינן בחולין (קלט). גבי תרנגולת שמרדה דפקעה מידי קדושתה. ותירץ, דהיכא אמרינן דכשפקע הממון כשנשלם זמנו, פקעה הקדושה דווקא בקנין ממון לזמן, דהוי כקנין פירות. אבל היכא דלאותו זמן קנוי לעולם הוי כקנין הגוף, ולא פקע בלא פדיון. וכמו שהביא בחידושי הר"ן גיטין (פד). בשם הרא"ה. דהאומר לחברו שדי קנויה לך ליום אחד גוף ופירות, קנה לעולם דכיון דפסקה פסקה.

(טז) גמ', הר"ן בד"ה כתב דהרשב"א. בתוה"ד, מיהו דוקא בשאמר ליה מעכשיו. ביאר בחידושי הגר"ש שקופ (סימן כ"ב), דעיקר פעולת מעשה הקנין הוא להוכיח גמירות הדעת של בעלי הדברים. ואם אין כוונתם שיחול עתה, בעינן שבשעת חלות הקנין יהיה המעשה קיים. אבל כל היכא שגמרו דעתם על הדבר וברצונם שיחול כבר עתה, אף שבפועל אין הקנין יכול לחול דהא החפץ הנקנה אינו בעולם, אינו מעכב, ושפיר יחול כשיבוא לעולם.

(יז) בא"ד, הביא בשם החכם הגדול ר' משה קרטבי, דעולא סבר דקדושה פקעה בכדי, וכשאמר עד שיקצצו, כוונתו שיקדשו רק עד שיקצצו. והקשה הקרן אורה, דהתיינח לענין נטיעות, שפיר יש לומר דלאחר שיקצצו יהיו חולין. אבל טלית שאמר עד שתשרף, הרי אחר שתשרף אין לו צורך בה, ומה שייך לומר שכונתו שתקדש רק עד שתשרף. ותירץ, דכוונתו דכשתשרף אפילו במקצת, יהיה המותר חולין. וכן מבואר במאירי. והשלמי נדרים ביאר, דכוונתו לענין האפר, דאילו בהקדש אף אפרן אסור בהנאה.

(יח) בא"ד, (בדף כט). אבל דיני ממונות כיון דודאי זכיה דממונא פקעה בכדי וכדאמרינן נכסי לך ואחריון לפלוני. בחידושי הר"ן (גיטין פד). כתב בשם הרא"ה, דאף בממון אמרינן שאם נתן לחבירו גוף ופירות ליום אחד, כיון דפסקה פסקה זוכה המקבל לעולם. והקשה האבני מילואים (סימן כ"ח סק"ג), דאם כן במאי פליגי בר פדא ועולא אם קדושה פקעה בכדי או לא פקעה בכדי, תיפוק ליה דאפילו בממון אמרינן כיון דפסקה פסקה. ותירץ, דמאי דאמרינן כיון דפסקה פסקה, היינו דאחר שיצא שעה אחת מרשות הבעלים תו לא הדר, וממילא זוכה בו המקבל בזכיה מהפקר. אבל בהקדש אי לאו דאמרינן קדושה לא פקעה בכדי, לא יהינה מה דאינו חוזר לרשות הבעלים, דהרי אין ההקדש זוכה מהפקר.

(יט) בא"ד, ואף הרשב"א ז"ל היה חוכך בדינו וכו', וכסף או שטר או חזקה שנעשו על מכר זה וכו', כבר כלתה קנינו. הקשה בחידושי הגר"ש שקופ (סימן יט), דבשלמא בכסף ובחזקה איכא למימר דכלתה קנינו, משום דבכל

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף כט – דף ל

ה תמוז – ו תמוז התשע"ה

הפורת יוסף, הא איתא **לקמן** (פו:) דקונמות כקדושת הגוף נינהו, ולמאי דביאר הר"ן **לעיל** (כח:) **ד"ה אין להם פדיון**, דמתניתין איירא נמי בקונם, הדרא קושיא, דכיון דכקדושת הגוף נינהו אמאי פקעה בכדי. ועיין באות הקודמת.

(ה) **גמ'**, אמר ליה אבוי וקדושת הגוף לא פקעה בכדי. ביאר הר"ן **בד"ה אמר ליה** (בפירושו השני), דאבוי נמי סבר דהאומר לאשה היום את אשתי ולמחר אין את אשתי, דקידושין לא פקעי בכדי. ושאני הקדש דכיון דאשכחן הקדש לזמן, שייך נמי שיפקע בכדי וחשיב כקדושת דמים. והקשה **הקרן אורה**, דאם כן מה מקשה על רבא, דלמא רבא אתי לחלק רק בין קדושת הגוף דקידושין, לקדושת דמים.

(ו) **ר"ן ד"ה אמר ליה**, אפשר דאבוי דמקשה הכא פליג נמי וכו'. הקשה **הקובץ שיעורים בקידושין** (אות מה), דאם קידושין פקעי בכדי, אמאי בעינן קרא דאשה יוצאת במיתת הבעל, תיפוק ליה קידושין יפקעו בכדי משום דאין לה בעל. ותירץ, דהני מילי כשמעיקרא קדשה לזמן, אבל אם קידשה לעולם אינם פוקעים בכדי, ובלאו קרא דמיתת הבעל מתרת, תאסר לעולם.

(ז) **בא"ד**, שאפילו לא תהא אותה קדושה אלא קדושת דמים. הקשה **הקרן אורה**, אם כן היכי קרבה בתוך ל' יום לעולה, הרי הקדישה רק לקדושת דמים. ותירץ, דכיון דמקריבה לעולה, ממילא הוי קדושה גמורה, דהא לא יהיה עליה תו קדושה אחרת.

(ח) **ר"ן ד"ה הכא נמי דאמר לדמי**, וכגון וכו' דק"ל המתפס תמימין לבדק הבית וכו'. העיר **הרש"ש**, דטפי הוי ליה לאתווי להא דאיתא **בתמורה** (יא:) דהקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף. וכדנקטו **התוס'** **בד"ה דאמר. ובאבן האזל** (פט"ו ממעשה הקרבנות ה"ב) ביאר, דהטעם דהקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, היינו משום דמיגו דנחתא עליה קדושת דמים, נחתא עליה קדושת הגוף וכמבואר שם בסוגיא. אבל הכא שהקדישו לזמן ואין קדושת הגוף יכולה לחול עליו, דהרי הקדושה לזמן אינה פוקעת בכדי, לא שייך למימר האי מיגו, [וכבר הביא **השיטה מקובצת** סברא זו בשם **הרא"ם**].

(ט) **בא"ד**, שם. **הכסף משנה** (פט"ו ממעשה הקרבנות ה"ז) תירץ, דאף דאמרינן דהקדיש זכר לדמיו קרב עולה, מכל מקום כיון דלאו איהו אקדשה, קדושתו לא חמירא ופקעה בכדי.

(י) **בא"ד**, קמשמע לן דקדושת שלמים מתלא תליא וקיימא וכו'. הקשה **הקרן אורה**, דאם כן, הוי ליה למימר בפשיטות טפי דאפילו הקדיש לדמי עולה בסתם, ואחר כך אמר שיהיה שלמים, קדושת השלמים תליא וקיימא, וכשיפדה את קדושת העולה תחול עליו קדושת השלמים.

דף כט ע"ב

(יא) **גמ'**, אלא אי אמרת אידי ואידי קדושת דמים וכו'. הקשה **בחידושי הגרע"א**, דשפיר יש לומר דבעינן למילף מתרתי דקדושת דמים פקעה בכדי. דאי מחדא, הוה אמנא דדווקא על ידי פדיון, ואתי סיפא לאשמעינן דאף בלא פדיון פקעה.

(יב) **גמ'**, **השתא יש לומר מקדושה חמורה לקדושה קלה**. ביאר **הרשב"א**, דלאו קדושה חמורה וקלה ממש קאמרינן, דהא איירי הכא במקדיש לדמי. אלא הכי קאמר, דדמים ליפקעו מקדושה חמורה לקדושה קלה.

(יג) **ר"ן ד"ה אמר רב פפא, בתוה"ד**, ולעולם דאמר לדמי. דבריו אלו דווקא, לפירוש בתרא דבריו **לעיל** (עמוד א') **ד"ה הכא נמי**. אבל לפירוש קמא דפירש דליכא לאוקמי לבר פדא בדאמר לדמי, יקשה, רישא במאי מתוקמא. (יד) **בא"ד**, דכיון דתוך כדי דיבור אמר מעכשיו וכו'. ביאר **הרש"ש**, דאי לא תוך כדי דיבור, אינו יכול לומר מעכשיו שלמים, דהא אמירתו לגבוה שיהיה עולה לאחר שלושים כמסירתו להדיוט.

(טו) **תוס' ד"ה מידי דהוה, בתוה"ד**, שאני הכא דתוך כדי דיבור שהתפיסו לעולה וכו'. הקשה **הקרן אורה**, דאי מהני תוך כדי דיבור בקדשים, אמאי חיילו ותרוייהו, נימא דכיון דחלה קדושת שלמים מיד, תו לא חלה קדושת עולה. דהיכא מצינו שיכולות שתי קדושות הגוף לחול יחדיו.

(טז) **ר"ן ד"ה פשיטא, בסוה"ד**, דאמסקנא סמיך דאמר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. הקשה **בחידושי הגר"ש שקופ** (סימן כ"ב), דאכתי אמאי לא נימא דכלתה דיבורו, דהרי החלות רק לאחר ל' יום. ותירץ, ד"כלתה" אמרינן רק היכא דבעינן מעשה קנין, דאף שלענין הדעת והרצון סגי בדעת שהיתה מעיקרא, מכל מקום בעינן למעשה הקנין בשעת חלות הקנין. אבל בהקדש דלא בעי מעשה קנין וסגי ברצון ובדעת המקדיש, לא אמרינן ביה כלתה. אמנם **הקהילות יעקב בגיטין** (סימן י"ח) העיר, מדוע בעינן לדינא דאמירתו לגבוה, הא כיון דגילוי דעתו והסכמתו עדיין קיימים, מה לי בהא דעקימת שפתיו כלתה.

(יז) **גמ'**, **הכא שאני דאמירתו לגבוה**. ביאר הר"ן **בד"ה הכא שאני**, דהוי כמוסר בקנין ואומר מעכשיו. **והרשב"א** ביאר, דרק לענין שאינו יכול לחזור בו אמרינן דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, דחשיב כאילו הוי מעשה ולא אתי דיבור דחזרה ומבטל המעשה. **ובפירוש הרא"ש בד"ה שאני הכא** ביאר, דמחויב לשמור דבריו משום דהוי כנדר וכתוב "מוצא שפתיך תשמור". וכתב **המחנה אפרים** (צדקה סימן ב'), דמבואר מדבריו דאף שלא נדר חשיב כאילו נדר. **ובשערי ישר** (ש"ה פכ"א) תמה, דבסוגיין מבואר דאינו יכול לחזור בו, ואי נימא דהוי כאילו נדר שפיר יכול לחזור בו ורק אסור לחזור בו. עוד תמה היאך שייך לפרש כוונתו לנדר. ומשום הכי ביאר, דאף הרא"ש סבר כהרשב"א דמאי דאמרינן שאינו יכול לחזור בו הוא משום דדיבור להקדש חשיב מעשה ולא אתי דיבור דחזרה ומבטל לה, ומה שכתב דהוי כנדר, היינו רק להוכיח דדיבור הקדש אינו דיבור גרידא.

(יח) **ר"ן ד"ה הכא שאני, בתוה"ד**, (בנמשך לדף ל' עמוד א') ומהא שמעינן דהאומר סלע זו לצדקה. מבואר מדבריו דגם בצדקה אמרינן דאמירתו לצדקה כמסירתו לצדקה. אבל **הרי"ף בבבא קמא** (יח: מדפי הרי"ף) כתב, דליתא לענין צדקה. וכתב **המחנה אפרים** (צדקה סימן ב'), דהיכא שהסלע בידו, גם הרי"ף מודה שזכו בו העניים.

דף ל ע"א

(א) **גמ'**, **תפשוט דבעי רב הושעיא**. הקשה **הקרן אורה**, בשלמא גבי הקדש דגם לאחר שהקדיש יכול לומר שדה זו לכשאפדנה תהיה קדושה, וכדאמרינן **בקידושין** (סב.) גבי שדה זו שמשכנתי לך כשאפדנה תקדש, דדבריו קיימין משום דבידו לפדותה. שפיר יש לומר, דהוא הדין אם אמר כן בשעה ראשונה שהקדיש, דמהני. אבל באשה שאינו יכול לקדשה לאחר

הדרה היוזמי

יוכל לחזור בו.

(ו) ר"ן ד"ה ואשה נמי, בתוה"ד, הלכך אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל. כתב האבני מילואים (סימן כז סק"ו), דלדבריו, לא בעי תרי עדים על הסכמת האשה, דכיון דעיקר הקידושין הם מצד הבעל, רק הסכמתו נחשבת דבר שבערה.

(ז) מתני', מיושבי היבשה אסור ביורדי הים. הקשה בחידושי החתם סופר, דכיון דיורדי הים בכלל, מאי אתי לאפוקי. ותירץ, דאתי לאפוקי דגי הים.

(ח) מתני', לא כאלו שהולכין מעכו ליפו. ביאר הרמב"ם (בפירוש המשניות), דיורדי הים פירושו דמתרחקין מן הארץ ריחוק גדול, אבל ההולכין מעכו ליפו הולכין רק על חוף הים סמוך ליבשה. והנמוקי יוסף (י: מדפי הרי"ף) ביאר, דיורדי הים היינו הולכים דרך ארוכה בים, אבל ההולכין מעכו ליפו אינם הולכים אלא דרך קצרה.

(ט) גמ', חר מתני ארישא וכו'. כתב הקרן אורה, דמאן דמתני ארישא מודה אסיפא, דהנודר מיושבי יבשה אסר עצמו אפילו מיורדי ים גמורים. אלא דמאן דמתני אסיפא לא מודה ארישא, וסבר דההולכין מעכו ליפו, נמי בכלל יורדי הים הם.

(י) ר"ן ד"ה וחר תני לה אסיפא, בתוה"ד, ובירושלמי איבעיא להו הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום. כתב הקרן אורה, דמוכח מאיבעיא דהירושלמי, דכשאר יורדי הים יאסרו אף אחר שפסקו מלהיות יורדי ים, ולא אמרינן דכוונתו כל עוד היותם יורדי ים, דאי לא תימא הכי, מאי מספקא לירושלמי האם אולין בתר שעת הנדר, תיפוק ליה דעתה אינם יורדי ים.

(יא) בא"ד, שם. הר"ן לקמן (פג:): בסוף ד"ה ואני אומר (פד). ביאר, דלסברת הירושלמי פשיטא דכוונתו על אלו שבשעת עיקר הנדר היו יורדי הים, ואיבעיא להו מהו עיקר הנדר, האם שעת מעשה הנדר, או דשעת חלות הנדר, ומשום הכי תלו לה בפלוגתא דר' ישמעאל ורבי עקיבא גבי הריני נזירה לאחר שאנשא.

דף ל ע"ב

(יב) גמ', מאי טעמא מדלא קאמר מן הרואין. הר"ן (בעמוד א') ד"ה אסור אף בסומין ביאר, דאם כוונתו למעט סומין, לא היה לו להזכיר חמה, דהא כל הרואין רואין גם את החמה. וכתב הב"ח (סימן רי"ז), דמדברי התוס' בד"ה מדלא קאמר שכתבו, "מדלא קאמר האיש הנודר דנודר מן הרואין את החמה", משמע דבאמר רואין גרידא אסור בסומין, דומיא דרואי חמה. ורק היכא דאמר להדיא רואין את החמה, מותר בסומין. ומיהו הט"ז (שם סק"ל) כתב, דתיבות "את החמה" טעות סופר היא, וכדמוכח מהמשך דבריהם שנקטו רואין בלא "את החמה".

(יג) תוס' ד"ה מדלא קאמר, בסוה"ד, דגם דגים רואין יפה החמה. כתב הט"ז (רי"ז סק"ל), דגם לענין עוברין יש לומר דרואין את החמה כדאמרינן בנדה (ל:), דנר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו. והעיר הרש"ש, דהתם לא איירי בראיה חושית. והתוס' מעולם לא הקשו מעוברין [ויש למחוק תיבת עוברין בקושייתם], משום דעוברין אינם רואים ואינם נראים.

שתתגרש דאינה בידו, אף מעיקרא לא יהני. ותירץ, דהיא גופא מה דאמר להו ר' ירמיה, דאשה כפדאווה אחרים דמי. ובקהילות יעקב (סימן כ"ג) תירץ, דלא דמי לההיא דמשכן לו שדה, דהתם הרי עתה היא ברשותו, ושפיר יכול להקדישה על הזמן של אחר הפדיון. אבל הכא דבזמן שמקדישה הרי אינה ברשותו אלא ברשות ההקדש, שפיר דמי למקדש אשה לאחר שתתגרש הימנו. [והוסיף, דלכאורה נחלקו בזה הראשונים לקמן (לד:): גבי כיכר של הפקר, האם אמרינן דכיון דבידו ליזכות בה אף יכול להקדישה].

(ב) גמ', שם. הקשה הבית הלוי (ח"ב סימן מ"ט), הא האי בעיא דרב אושעיא, קאי רק אליבא דמאן דאמר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואם כן מאי מקשינן דתפשוט ממתניתין, הא מתניתין רבי מאיר היא דיש פדיון לקונמות, וכדביאר הר"ן לעיל (כח:): ד"ה אין להם פדיון. ורבי מאיר הא אית ליה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ומשום הכי שפיר יכול להקדיש את הזמן שלאחר הפדיון. ועיין לקמן אות ד'.

(ג) גמ', הנותן שתי פרוטות לאשה וכו'. הקשה בחידושי חתם סופר לשיטת הרשב"א הבאו דבריו בר"ן לעיל (כח:): ד"ה כתב הרשב"א, דבמוכר שדהו עד שאעלה לירושלים וחזר וקנאה חזרת ממילא ללוקח ראשון. מאי טעמא צריך ב' פרוטות בחד פרוטה סגי, ולעולם הקידושין הראשונים חוזרים ונעורים. ותירץ, דבשלמא בקרקע אף על גב דכסף מחיר הקרקע שנתן בראשונה כבר עבר ואיננו, ולא עוד אלא שחזר וקנאו ממנו והחזיר לו דמי מחירו, מכל מקום חזרה שדה ללוקח ראשון על ידי התנאי הראשון, בתורת מתנה, שהרי יכול ליתן את שלו במתנה. אבל אשה אינה נקנית אלא בפרוטה, ואפילו נותן לה אלה כסף לקידושין הראשונים כולם לטבועין ניתנו, וכשמגרשה תתקדש מחדש על ידי הפרוטה השניה.

(ד) גמ', אמר להו מאי קא מודמיתון. הקרן אורה ביאר, דכוונת ר' ירמיה לחלק, דבהקדש בידו לפדות ולהקדיש, וליכא לחסרון דשלא בא לעולם, ואילו באשה אף דבידו לגרשה אין בידו לקדשה. וכיון שאין הדבר בידו לא יכולים הקדושין לחלו. ובפירוש הרא"ש ביאר כעין זה, אלא דבמה שאין יכול לחלו לא כתב דמשום שאין בידו לקדשה, אלא כיון שלא הוא ברשותה לקדשה, ולא היא ברשותה לקדשו הרי הוא כרשות אחרת, שלא מועיל מה שבידו, אף אם ירצו שניהם. [ולכאורה דלא כהקרן אורה, ועיין לקמן (לד:): בפירוש הרא"ש בד"ה נטלה לאכלה בשם הרא"א ממוין]

(ה) שם, עיין באות הקודמת, כתב הקהילות יעקב (סימן כג), דמהא דהקשה הר"ן בד"ה ואשה נמי, דגם אשה לא יצאה לרשות אחרת, נראה דביאר. דאין החסרון משום דבר שלא בא לעולם, ומה שמועיל בהקדש משום דבידו לפדותו. דאם כן, מה מועיל מה שהאשה ברשות עצמה לאחר שתתגרש, סוף סוף בעודה מקודשת כיון אינה יכולה להתקדש מדעתה, כיון שאינה יכולה לגרש את עצמה, הווי דבר שלא בא לעולם. אלא דעיקר החילוק משום דבהקדש כיון שלא יצא מרשותו הרי משעה שמקדישו מתחילה חל ההקדש אף לאחר שיפדהו, אבל אשה אינו יכול לקדשה משעה ראשונה כיון שיצאה מרשותו. עוד כתב, דהר"ן בקדושין (כו. מדפי הרי"ף) הביא דהרשב"א בתשו' תש"ו כתב, דאף לצד דיחולו הקדושין, מכל מקום לא יחולו אלא לאחר שיגרשנה, ומשום הכי יכול לחזור בו. ודייק הקהילות יעקב דמהא שהר"ן לא העיר עליו נראה שמודה לו. ומדברי המהרי"ט (בחידושי קדושין על הרי"ף שם) דייק, שהקדושין חלין משעה שקדשה ומשום הכי לא

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף ל – דף לא

ו תמוז – ז תמוז התשע"ה

מהירושלמי וכן לקמן מט. בגמ'.

(ג) גמ', ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ביאר השיטה מקובצת בשם הרי"ץ, דמהאי טעמא לא הזכיר הרמב"ם האי דינא דילודין ונולדים, דכיון דמשמע הכי ומשמע הכי, הכל לפי המקום.

(כד) ר"ן ד"ה ובנדרים, בסוה"ד, הכי נמי משמע עתידים להוולד כדכתיב כל הבן הילוד. העיר הגר"א (בליקוטים הנדפסים בסוף המסכת), דילודים דמתניתין היינו בשו"א – ילודים. ואילו "הבן הילוד", וכן "וכל הבן הילוד" היר"ד בחיריק והלמ"ד בחולם – ילוד, ומשום הכי הוי לשון להבא.

דף לא ע"א

(א) מתני', מאוכלי השום אסור בישראל ואסור בכותים. בבית יוסף (רי"ז) הביא, דיש גורסין דמותר בכותים. וסיים, דכן עיקר, דמהיכי תיתי דהכותים מקיימים תקנת עזרא שאינה מפורשת בקרא. ובתוס' יום טוב (פ"ג מ"י) כתב, דאין זו תימא, דשפיר יש לומר דהיה נראה להם דהיא תקנה טובה ונהגו כן.

(ב) מתני', שם. בתוס' יום טוב (פ"ג מ"י) תמה, אמאי השמיט הרמב"ם (פ"ט מנדרים) האי דינא. וכתב הרש"ש, דמהא דהשמיט הרמב"ם לתקנת עזרא דאכילת שום, נראה דסבר, דלא קיימא לן הכי אלא עזרא תיקן כן דווקא לזמנם, ומשום הכי לא פסק דין זה לענין נדרים.

(ג) מתני', מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותים. הרמב"ם (פ"ט מנדרים ה"כ) הוסיף טעם, "שלא נתכוין זה אלא למי שמצווה עליו לעלות לירושלים". ותמה עליו הבית יוסף (רי"ז), דאמרין בגמרא דכותים נמי מצווין אלא שאינם מקיימים. ואם כן הכי הוי ליה למימר, שלא נתכווין זה אלא למי שמצווה עליו לעלות לרגל, ועולה. וכתב הקרן אורה, דיש לקיים דבריו לשיטת רב אמי בפסחים (ח:): דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיה, ולגרים וכותים הרי אין חלק בארץ. אך העיר, דאינו ברור אם דהרמב"ם פסק כר' אמי.

(ד) מתני', מעולי ירושלים. כתב השלמי נדרים, דגם עתה שאין בית המקדש, מכל מקום שייך האי דינא, משום דמצוה לעלות לירושלים, וכדאמרין בכתובות (ק:): הכל מעלין לירושלים. וכן איתא במדרש שיר השירים (פ"ח י"א) "אם חומה היא, דאף שחרב בית המקדש לא בטלו ישראל פעמי רגליהם".

(ה) מתני', אסור בישראל ומותר בעובדי כוכבים. בשולחן ערוך (רי"ז ס"מ) הוסיף, דנאסר אף בגרים. וכתב הט"ז (שם, סקל"ג), דלא נודע מקורו. ובהגהות הגר"ע א כתב, דדהדברים מפורשים בפירוש הרא"ש ד"ה אסור בישראל, דגרים נמי בכלל זרע אברהם, לפי שהיה תחילה לגרים וכדכתיב (בראשית פרק יז, ה) "אב המון גוים נתתיך".

(ו) גמ', והאיכא עשו ביצחק ולא כל יצחק. הרמב"ם (פ"ט מנדרים הכ"א) הביא מקור לדין זה, מהא דיצחק אמר ליעקב "ויתן לך את ברכת אברהם" (בראשית פרק כח, ד). וביאר הלחם משנה, דכוונתו להכריח דיעקב הוא הזרע העיקרי. ובתשובות שבות יעקב (ח"ג סימן מ"ג) ביאר, דאתי למימר דלא נימא דהגם דאינו בכלל זרע אברהם, אבל נכלל בזרע יצחק, ואם יאסור זרע יצחק הרי הוא בכלל, קא משמע לן דזרע יצחק הוא יעקב.

(ז) [מתני', לוקח ביותר ומוכר בפחות. יש לעיין בטעמא דהאי תקנה, אם

(יד) תוס' ד"ה לאפוקי דגים, בסוה"ד, דוקא בעלי חיים שעשויים לראות החממה. הקשה הט"ז (רי"ז סקל"א), הרי מפרשין דבריו דנדר מכל שהחממה רואה אותו, ומה לי בהא שעשויים לראות החממה. ותרץ, דמכל מקום אין הלשון יוצא מידי פשוטו, ועיקר כוונתו שהם רואים החממה בלא שום הפסק ואין מבדיל ביניהם לחממה.

(טו) [שם. ויש לעיין דלכאורה לדבריהם תנשמת נמי אין מינו רואה החממה. כדפירש רש"י בפירוש התורה (ויקרא פ"א י"ח) דאין לה עינים, וקורין לה טלפ"א. (י.ו.).]

(טז) גמ', לאפוקי דגים ועוברים. הקשה השלמי נדרים, למאן דאמר עובר ירך אמו, כיון דאמו אסורה בהנאה, אף עוברא יאסר דחשיב כאחד מאבריה, וכמבואר להדיא בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן עג).

(יז) גמ', מודלא קאמר מבעלי שער. הקשה בחידושי הגר"ע א, דלמא כוונתו לאפוקי קרחין ובעלי שיבה, ומשום הכי קאמר משחורי הראש, דאי יאמר מבעלי שער, אין במשמעותו אלא למעט קרחים. ובתוס' ישנים ביארו, דכוונת הגמרא מודלא קאמר מבעלי שער שחור. ואתי שפיר קושית הגר"ע א. [והט"ז (רי"ז סקל"ב) ביאר, דכשאומר שחורי הראש ליכא כלל משמעות לפרש כוונתו לאפוקי קרחין, משום דקרחין אינו ההיפך משחורי הראש אלא מבעלי שער, וכיון שכן, על כרחך דמה שאמר שחורי הראש היינו אלו שנקראים שחורי הראש, ונאסר אף בבעלי שיבה.]

(יח) גמ', מאי טעמא זימנין דמכסו רשיהו וזימנין דמגלו. בביאור הגר"א (או"ח סימן ח' ס"א) הוכיח מסוגיין, דמדינא אין איסור כלל לילך בגילוי הראש. מיהו בתוס' ד"ה אנשים ביארו, דהיינו באקראי בעלמא. ולדבריהם, ליכא ראייה מסוגיין.

(יט) גמ', אבל נשים לעולם מיכסו. בהגהות מהר"ץ חיות הוכיח מסוגיין, דגם בביתן אין להן להלך בגילוי הראש. והעיר על דברי המגן אברהם (ע"ה סק"ד) שכתב, דבשוק אין להן להלך בגילוי ראש, אבל בחצר דליכא אנשים, מותרות. ונאולי יש לומר דכיון דאין רגילות לראותן בגילוי הראש, הדרך לכנותן "מכוסה הראש". (ו.ו.). ועיין עוד בשו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן מח) ובשו"ת באר שבע (סימן יח).

(כ) גמ', וקטנים לעולם מוגלו. ביאר בשיטה מקובצת בשם הרא"מ, דקטנים דרכן להיות מגולחין תדיר, ואין שחרות ראשן ניכר.

(כא) גמ', אמר ליה רב פפא לאביו למימרא דנולדים וכו'. כתב הרשב"א, דרב פפא לא אתי לדחות האי אוקימתא בדברי רבי מאיר, משום דעל כרחך בהכי מתוקמי דבריו. אלא הקשה אדרבי מאיר גופיה למימרא דנולדים דמתיילדן משמע. ופרקינן, דרבי מאיר סבר דהכי משתעי אינשי, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ורבנן סברי, דלא אישתעי הכי, דאי משתעי לכולי עלמא הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם. וכל שכן בדלית ליה הכרע בלישנא דקרא.

(כב) [גמ', אלא משמע הכי ומשמע הכי ובנדרים הלך אחרי לשון בני אדם. לכאורה צריך עיון, אי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם מאי קשיא לרב פפא. (ר.ג.).] אמנם לפי מה שכתב הרשב"א (באות הקודמת), דמה שהקשה רב פפא לר' מאיר היינו משום דסבר דלא משתעי אינשי בלשון נולדים וכדסברי רבנן למסקנא, דאולינן משום הכי בתר לשון תורה, לא קשיא כלל, דבוודאי היכא דלא משתעי אינשי, אולינן בתר לשון תורה. עוד עיין לקמן נה:

הדרה היוזמי

וטעמא דברישיא מוכר בפחות, ולא שוה בשוה, דהנאת לוקח הוא ולא הנאת מוכר. משום דהא דאמרין דובינא חריפא הנאת לוקח ולא הנאת מוכר, היינו משום דיכול למכרו לאחרים, ואינו נהנה בדוקא מזה שקנאו. אבל ברישא שאסר עצמו מליהנות לישראל, לא יהני מה דהוא זבינא חריפא, דסוף סוף נהנה דישראל קנאו. וליכא למימר דמכל מקום יכול למכרו לגוי ושוב לא חשיב שנהנה מהישראל שקנאו, דהא מתניתין איירא בדוכתא דלא שכיח כל כך גוים, וכדביאר הר"ן בד"ה שאינו נהנה להם.

דף לא ע"ב

(ג) גמ', מתני' בזבינא מציעא. כתב בחידושי חתם סופר, דהאי אוקימתא קאי דווקא לרבנן דאמרי ויתור שרי במודר הנאה. אבל לר' אליעזר דאמר לקמן (לב:) דויתור אסור, אפילו בזבינא חריפא או דרמי על אפיה אסור לו למכור שוה בשוה. וביאר, דמשום הכי השמיט הרמב"ם (פ"ז מנדרים ה"ז) להאי אוקימתא, והעתיק המשנה כצורתה. דהא קיימא לן להלכה דויתור אסור במודר הנאה. וכתב דכן נראה מדברי התוס' לקמן (לב:) בד"ה אפילו, דכתבו, דמתניתין דידן ר' אליעזר היא, דאילו לרבנן שרי למכור אפילו שוה בשוה.

(יד) גמ', ודשמואל בזבינא חריפא. כתב הר"ן (בעמוד א') ד"ה אמר שמואל, דסוגיין סמכה אהא דמפרשינן בבבא בתרא (פז:) דאיירי דוקא כשדמיה קצוצין. אבל הריטב"א בבבא מציעא (פא:) כתב, דמאי דאמרין דשמואל בדקייצי דמיה, היינו דווקא בזבינא דרמי על אפי או בזבינא מציעא, דהתם אין כל הנאה שלו ורק משום דדמיה קצוצין ויש להחשיבו כלוקח, מתחייב באונסין. אבל בזבינא חריפא דכל הנאה שלו, אף באין דמיה קצוצין יש לחייב באונסין משום דהוי כשואל. ובהגהות חכמת שלמה לשולחן ערוך (חו"מ סימן ר' ס"א) תמה, דאי נימא דבקיצי דמיה יש לחייבו משום דהוי כלוקח, מאי מקשינן אשמואל ממתניתין, דלמא לעולם בשוה שוה לא הוי הנאת לוקח, ושמואל חייבו באונסין משום דהוי כלוקח.

(טו) מתני', שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים. הקשה המשנה למלך (פ"י ממלכים ה"ז), לשיטת הרמב"ם (שם ה"ח) דבני קטורה חורעם חייבים במילה, אמאי לא נקטה מתניתין דאסור אף במולי בני קטורה. ותירץ, דכיון שנתערבו בבני ישמעאל ואין חיובם אלא מספק, אינם בכלל נדרו, משום דכוונתו למצוין במילה בתורת ודאי. ובבית הלוי על התורה (פרשת לך לך) ביאר, דאף דגם בני קטורה נצטוו על המילה, מכל מקום אין ענין מילתם כמילת זרע אברהם. דבמילת זרע אברהם, מלבד הסרת הערלה המבדלת בין זרעם לזרע הגויים, יש אף ענין של כניסה בברית. ואילו בבני קטורה לא נאמר גביהם כריתת ברית, וכל ענין המילה בדידהו היא להבדיל בין זרעם לזרע אומות אחרות, ואם כן שפיר נכללים בקרא דכל הגוים ערלים ואינם בכלל נדרו.

(טז) מתני', ואומר והיה הפלשתי הערל. כתב הר"ן בד"ה ואומר, כלומר ואי מקרא קמא וכו' ערלי לב וכו' ואומר והיה הפלשתי הערל וכו' אף שלא ידע שאינו מהול. והמהרש"א (בחידושי אגדות) ביאר, דאי מקרא קמא, הוזה אמינא דדוקא כשאמר ערלים בלשון רבים כוונתו לאפוקי אינם יהודים, אבל כשאמר ערל בלשון יחיד, שמו כוונתו למי שאינו מהול. וכי תימא הני מילי זכרים, אבל נקבות עובדי כוכבים אינם בכלל ערלים, קמשמע לן קרא דבנות

משום שעל ידי שלוקח ביותר, הוי זבינא דרמי על אפיה, משום שבמחיר כזה ודאי יכול למצא מי שימכור לו. וכן כשמוכר בפחות הוי זבינא חריפא, משום שבמחיר זה ימצא הרבה לוקחין. או דטעמא, משום דקבע מחיר של הפסד, לא חשיב שמרויח. ואף אם לא ימצא מי שימכור לו, או מי שיקנה ממנו במחיר זה שרי. ונראה לדייק מלשון הרא"ש בפירושו בד"ה בזבינא דרמי על אפיה, ומיהו כשמוכרו בפחות אינו נהנה, דכולי האי לא רמי על אפיה. ומשמע שעל ידי שמפחית המחיר ודאי ימצא לוקחין במחיר זה, וכצד הראשון. אמנם לדעת החתם סופר (לקמן את י"ב), דלמאן דאמר ויתור אסור, אסור לקנות אף זבינא דרמי על אפיה, ומכל מקום למכור בפחות או ליקח ביותר שרי. חזוין דלוקח ביותר, קיל יותר מזבינא דרמי על אפיה, ועל כרחק דאין טעם ההיתר משום שימצא מי שימכור לו, אלא דעצם המקח לא מיקרי ריוח. (א.ג.)

(ח) מתני', שאני נהנה מישראל. כתב הר"ן לקמן (מג.) ד"ה אבי אמר, דבדוקא נקט מישראל, דמשום דהוה אומה שלימה ואינו יכול לפרוש מכולם, התירו לו לקנות ביותר ולמכור בפחות. אבל באסר עליו הנאת פלוני, איתא לקמן (מב:) דלא ימכור לו ולא יקח הימנו משום גזירה. וכדבריו מבואר ברמב"ם (פ"ז מנדרים ה"ז). מיהו בפירוש הרא"ש בד"ה שאני נהנה לישראל כתב, דהוא הדין בנודר הנאה מחבירו שמותר לו לקנות ממנו ביותר ולמכור לו בפחות. ומאי דתני לקמן (מג.) דלא יקח הימנו ולא ימכור לו, כבר ביאר בפירוש הרא"ש (שם) בד"ה לא ימכור, דהיינו דוקא שוה בשוה.

(ט) ר"ן ד"ה לוקח בפחות, בסוה"ד, אבל באסור הנאתו על חבירו וכו' ואיהו הא איתיה בעולם. מקור דבריו הם מהרשב"א, והקשה השער המלך (פ"ג מנדרים ה"י), דסותר לדבריו לעיל (טו:) גבי הנאת תשמישך עלי, דחשיב דבר שלא בא לעולם, אף דהתם נמי איהו איתיה בעולם. ותירץ, דשאני הכא דאסר כל הנאותיו בין בהנאת גופו ובין בהנאת נכסיו, אמרינן דמחיל איסור על גופו, והוי כמקדיש דקל, שאף פירותיו שיבואו לאחר מכן קדושים. אבל היכא שאסר רק הנאת תשמיש, אין האיסור חל על גופו, ושפיר דמי למקדיש דבר שלא בא לעולם. וכן נראה מדברי הרשב"א כאן.

(י) ר"ן ד"ה שאני נהנה להם, כתב הרא"ה ז"ל וכו' והוה ליה כי ההיא וכו' שבועה שלא אישן שלשה ימים וכו'. לכאורה לפי מה שכתב הר"ן בשבועות (י. בדפי הרי"ף), דהנשבע שלא אטעום כלום חודש ימים, לא דמי ללא אישן. דהתם בעל כרחיה ישן, מה שאין כן אם לא יטעום, שיכול לעמוד בשבועתו ולא לאכול. והכי נמי גזנא דידן. (א.ג.) ויש לומר, דהר"ן שם כתב דאף דלא דמו אהדדי, מכל מקום, בודאי הוויא שבועת שוא, משום שנשבע להרוג את עצמו, והווי נשבע לעבור על דברי תורה. וכאן דאירינן לענין נדרים בין כך ליכא נפקא מהוה הוא השוא, כיון דלהר"ן לעיל (ד.) ד"ה ואלא דאמר, נדרי שוה לא אשכחן.

(יא) גמ', אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן וכו'. ביאר הר"ן בד"ה אמר שמואל, דכיון דכל הנאה שלו, הוי כשואל ומתחייב באונסין. ורש"י בבבא מציעא (פא.) ד"ה ונאנסו בהליכה ביאר, דכיון דדמיהם קצוצים ומשכן לשם לקיחה, הרי הוא לקוח בידו עד שידע שאינה לקוחה. ועיין לקמן אות יב.

(יב) גמ', סיפא בזבינא חריפא. ביאר הר"ן (בעמוד ב') ד"ה זבינא חריפא, דרישא בזבינא דרמי על אפיה, ואכתי לא מיפרקן קושין ארישא אמאי לוקח ביותר. ובחידושי חתם סופר כתב, דיש לומר דכולה מתניתין בזבינא חריפא,

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף לא – דף לב

ז תמוז – ח תמוז התשע"ה

הערלים, דאף הן בכלל ערלים.

(יז) מתני', מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הרשעים וכו', גדולה מילה וכו'. בבית הלוי (על התורה פרשת לך לך) הביא מבעל העקדה, דשני ענינים כלולים במצוות מילה, האחד, הסרת החרפה והגנות של הערלה. והשני, תוספת מעלה וקדושה. ולהכי איתא במתניתין א. דמאוסה היא הערלה. ב. גדולה מילה. וכן הא דכתיב "התהלך לפני והיה תמים" (בראשית פרק יז, א), כנגד הסרת מום הערלה. ו"ואתנה בריתי ביני ובינך" (בראשית פרק יז, ב), כנגד תוספת המעלה.

(יח) מתני', גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות. ביאר הר"ן בד"ה שלוש עשרה בריתות, דשלש עשרה בריתות נכתבו בפרשת מילה. והקשה התוס' יו"ט (פ"ג מ"א), דאין כל הי"ג בריתות הנזכרות בפרשה מענין כריתת הברית, דיש מהן דאיירו בסיפור דברים בלבד. כגון "את בריתי היפר" ועוד מקראות. עוד תמה, מה הענין והתוספת ב"ג בריתות, אחר שנכרתה כבר ברית. וביאר, דבדוקא דקדקה התורה לכתוב י"ג פעמים תיבת ברית, להורות שברית המילה שקולה כ"ג מידות הרחמים שנאמר ברית על כל אחת ואחת מהן, שאינן חוזרות ריקם.

(יט) מתני', ר' נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים. הקשה המהרש"א (בחיידושי אגדות), אחר דאמר ר' יוסי דגדולה מילה שדוחה את שבת החמורה, מה ראה ר' נחמיה להוסיף שאף דוחה את הנגעים. ותיירך, דמאי דמילה דוחה שבת, היינו דוקא מילה בזמנה, ואתי ר' נחמיה למימר דאף מילה שאינה בזמנה גדולה, דהרי דוחה את הנגעים.

(כ) מתני', שכל המצוות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם וכו'. הקשה התוס' יו"ט (פ"ג מ"א), מה ראה מהא, דעל שם המילה בלבד נקרא תמים. דלמא גם אם היתה חסרה לו מצוה אחרת לא היה נקרא שלם עד שיקיים זו המצוה. ותיירך, דעיקר הילפותא היא מדכתיב "התהלך לפני", וכדביאר רש"י על התורה (בראשית יז, ג) דעד שלא היה נימול לא היה בו כח לעמוד בפני השכינה.

(כא) מתני', גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו שנאמר וכו'. ביאר בשו"ת הגרע"א (קמא סימן מ"ב), דאף דפשטא דהאי קרא ד"אם לא בריתי יומם ולילה וכו'" איירי בתורה שנאמר בה "והגית בו יומם ולילה", וכדרר ר' אליעזר לקמן (לב). מכל מקום שפיר אמר כן על המילה משום דמילה ותורה אולי בהדי הדדי, וכדכתב בעוללות אפרים שמילה חיצונית היא סיבה למילה הפנימית מערלת הלב, ואם כן בלא קיום ברית המילה, אין קיום לברית התורה וחוקות שמים וארץ לא שמת.

(כב) גמ', לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה. הקשה המהרש"א (בחיידושי אגדות), וכי על רישול ממצות מילה חייב עונש מיתה. ותיירך, דעם צדיקים הקדוש ברוך הוא מדקדק יותר, וכדכתיב "וסביבו נשערה מאוד". עוד תירך, דאכתי היה דינו כבן נח דאזהרתן היא מיתתן. נולכאורה תירוך זה צריך ביאור, משום דמצות מילה אינה ממצוות בני נח.

(כג) גמ', אמול ואצא סכנה היא. הקשה רבינו אליהו מזרחי (שמות ד, כד), איך הותר למשה לבטל מצות מילה מפני הסכנה, הרי לבני נח לא נאמר "וחי בהם". ותיירך הפרשת דרכים (ריש דרוש ב'), דפשיטא דאין חייב למסור נפשו על המצוה, ומה דבישראל בעינן לדרשה ד"וחי בהם", היינו כי היכי דלא נילף מרוצח ונערה מאורסה שחייב למסור נפשו. נוכן כתב המהרש"א

(בחיידושי אגדות). עוד תירך, דגם אי נימא דבן נח חייב למסור נפשו, הני מילי במצוה ידידה, אבל מהיכי תיתי שיתחייב למסור נפשו בנו עבור קיום מצותו דיליה.

דף לב ע"א

(א) גמ', מפני שנתעסק במלון תחילה. הקשה בשיטה מקובצת בשם הרי"ף, מאי סבר משה רבינו שדחה מצות מילה מחמת מצוותו לשוב למצרים, דמאי שנא משאר מצות שמילה דוחה אותן. ותיירך, דכיון דאמר לו לך שוב מצרים, סבר דעל כרחך מצוותו היא שילך עתה קודם המילה, דאי לא הכי, היה מצווהו לילך רק לאחר שלשה ימים.

(ב) ר"ן ד"ה שנתעסק במלון, בתוה"ד, וכי תימא היאך ימול כיון שהיה לו עדיין לצאת בדרך. בדעת זקנים מבעלי התוס' על התורה (שמות ד, כד) ביארו, דהיה זה המלון שפגשו אהרן ואמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם, ואמר לציפורה לשוב לבית אביה עם שני בניה, וכדכתב רש"י בפירוש התורה (שם, יח, ב), ואם כן שפיר היה לו למול, ולהשאירו ביד ציפורה. ובשו"ת חתם סופר (ח"מ קצ"א) כתב, דהיה לו למול אף דיש סכנה בדבר, כדי ללמד את בני ישראל שיש במצוות ה' כדי להציל מן הסכנה, ולא יראו מלמול עצמם ערב היציאה ממצרים.

(ג) גמ', צא וראה מי קרוי חתן הוי אומר זה התינוק. כתב בספר השרשים לרד"ק (ערך חתן), דכי היכא שהיו קוראים לאדם ביום חופתו חתן, כן היו קוראים לתינוק ביום שנימול, משום דעיקר משמעות חתן היא "התחדשות השמחה".

(ד) גמ', באותה שעה ביקש משה רבינו להרגם. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), דסבר משה רבינו שבדין עיכב המילה, וחימה והאף על דעת עצמם באו להורגו, ועל כן שפיר ביקש להורגם כדין הבא להורגך השכם להורגו, עד שגילה לו הקדוש ברוך הוא דבשליחותו באו.

(ה) גמ', גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ. הקשה המהרש"א (בחיידושי אגדות), אמאי לא שנוהו במשנת על שלשה דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום (אבות א, יח). וכן קשה למאן דאמר אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ. ותיירך, דהאי מתניתין איירי במקיימי עולם מענינים שבין אדם לחבירו, וכדביאר הטור (בפתיחה לח"מ). והכא קאמרינן דאלמלא ברית ותורה העולם כולו לא נתקיים.

(ו) גמ', ופליגא דר' אלעזר דאמר ר' אלעזר גדולה תורה. הקשה הרי"ף בעין יעקב, אמאי לא אמרו דמתניתין דאלמלא מילה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו פליגא אר' אלעזר. ותיירך, דלשון מתניתין "לא ברא את עולמו", דקאי על העולם התחתון שיש בו יום ולילה, ולכולי עלמא בעינן לברית המילה כדי לקיימו, משום דאין די לקיימו בברית דתורה, משום שבני אדם הוגין בה ביום בלבד. אבל ברייתא דכתיב בה "לא נתקיימו שמים וארץ" דקאי על כללות הבריאה, שפיר פליג.

(ז) גמ', כל המתמים עצמו שעה עומדת לו. ביאר הר"ן בד"ה שעה עומדת לו, שעולה לגדולה. והמהרש"א (בחיידושי אגדות) ביאר, דכל המתמים עצמו ואינו שומע לדברי האיציטגנינות, שעה עומדת לו, שהקדוש ברוך הוא משנה עבורו שעות המזלות.

הדרה היוזמי

באזניו על ידי שיניו בהן אצבעותיו כדאיתא **בכתובות** (ה:): או יסגור שמורות עיניו, מה נשתנו משאר אברים. ועוד דכדי להנצל על ידי פעולות אלו צריך לדעת מתחילה שעלול להכשל בהם. אלא דבעינן לומר דכוונתו, דאף כשעיניו פקוחות ואזניו פתוחות, אם שולט בהם לא ישמע ולא יראה דבר רע. דהיינו שמעלתו מחמת המילה בפנימיות נפשו. ועיין באות הבאה שלפי דברים אלו מתיישבים הדברים].

טו) [תוס' ד"ה שתי עיניים, בתוה"ד, שהמצוות מפקחות את העיניים וכו'. צריך עיון, דאם מה ששלט בה' האברים היינו מחמת המצוות, איך כתבו שהדבר בא על ידי שנימול. ועוד, הרי אברהם אבינו קיים כל המצוות (חוץ ממצות מילה) קודם שנימול, ומכל מקום לא שלט באלו האברים. ויש לומר דכוונתם, דקיום מצוות בגוף נימול היא מדרגה אחרת ממצוות שעושים בגוף ערל. (ועיין באות הקודמת) ולכן המעלה שהמצוות מפקחות את האדם, לא היה בו עד שנימול. ולפי זה יש לבאר לשון המשנה, "שכל המצוות שעשה אברהם אבינו לא נקרא תמים עד שנימול". דכשנימול, על ידי המילה המצוות הביאווהו לדרגת תמים. (י.צ.ב.) אמנם מלשון פירוש הרא"ש נראה שהשליטה באברים אלו היו הכנה לקראת המילה בקריאת שמו אברהם, ולא שנקנו לו מחמת המילה עצמה].

טז) גמ', ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצר הרע. בקהלת רבה (פרשא ט, ח) איתא, דקרא ליצר הרע מלך גדול, משום שגדול מיצר הטוב שלש עשרה שנה. וכן כתב בפירוש הרא"ש ד"ה איש מסכן. ובשיטה מקובצת בשם הרי"ף ביאר, דקורוהו גדול על שם הממשלה הגדולה שנותנים לו האיברים.

יז) גמ', ובנה עליה מצודים וחרמים אלו עוונות. יש לבאר דהא דנקט א. מצודים ב. וחרמים, היינו כנגד העוונות עצמם, וכנגד רוח הטומאה השורה על העובר עבירה שמסייעת אותו לעבור עבירות נוספות, וכדהאריך בנפש החיים (ש"א פ"ו). ו"מצודות" כנגד העוון עצמו. ומשמעות "חרמים" רשת שניצודים בה דגים רבים, והוא כנגד רוח הטומאה שגורמת לו לעבור עבירות נוספות. (ח.ו.ו.).

יח) גמ', ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב. בקהלת רבה (פ"ט, ח) ביארו, דקורא אותו מסכן לפי שאינו מצוי בכל הבריות ואין רובן של בריות נשמעין לו.

יט) גמ', ומצא בה. כתב השיטה מקובצת, דנקט "ומצא בה", לפי שיצר הטוב נמצא בו קודם ליצר הרע, דיצר הרע ניתן לו כשנעצר לצאת ממעי אמו, ואילו יצר הטוב ניתן בו בשעה שיש חיות באבריו. [ועיין לעיל אות יד]. ובכוכבי אור (מאמר י"א) ביאר, דנקט גבי יצר טוב "מצא בה", משום דאינו בא מאיליו כיצר הרע, אלא צריך להתנגע ולמצוא אותו. וגבי יצר הרע כתיב ובא אליה, משום דבא מאיליו בלא התערבות האדם.

כ) גמ', דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצ"ט. ביאר השלמי נדרים על פי המבואר ברוח חיים לאבות (פ"ה מ"ה), דיצר הרע אינו עומד על מקומו לשמאל הלב, אלא פעמים מצדד עצמו לצד ימין ומפתה אותו בדרך מצוה. ולהכי קאמר דיצר הרע גם בשעת מצוה נזכר הוא. אבל בשעת עבירה אין זכר ליצר הטוב ולא מעורבת עמו שום כוונת מצוה.

כא) גמ', אמר לו אברהם. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), דאף דלא מצינו דאמר לו כן להדיא. מכל מקום יש ללמוד מהא דניטלה ממנו הכהונה

(ח) גמ', אלא מדה כנגד מדה. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), דלא הדריןן מהקרא ד"לא נחש ביעקב". אלא אמרינן, דמדאחר שאמר "כי לא נחש ביעקב", מצינו דלא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים. נראה, דמעיקרא הלך לקראת נחשים, משום דסבור היה שיש בהם נחשים, ואחר שנודע לו כי לא נחש ביעקב, כבר לא השית פניו אליהם.

ט) גמ', מפני מה נענש אברהם אבינו וכו' שנאמר וירק את חניכיו. הקשה השלמי נדרים בשם ספר אמרי שפר, הרי ברית בין הבתרים היתה בשנת שבעים לאברהם, כדכתבו התוס' בברכות (ז:): ד"ה לא, ואילו מלחמת המלכים שנאמר בה "וירק את חניכיו" היתה בשנת שבעים ושלש לאברהם. ותירץ העיון יעקב, דהתוס' כתבו כן לשיטת הסדר עולם. אבל שיטת המדרש (רבה פרשה מ"ו), דברית בין הבתרים היתה בשנת שמונים וחמש לאברהם, ואתי שפיר דנענש על מלחמת המלכים שקדמה לה.

י) גמ', שם. הרא"ש בד"ה מפני מה, ביאר, דמקשינן מה גרם לאברהם לומר במה אדע. והקשה הענף יוסף, אם כן מה משני שמואל מפני שהפריז על מדותיו, והא עלה גופא אנו דנים, מה גרם לו שהפריז על מדותיו. ותירץ השלמי נדרים, דסבר שמואל דעוון במה אדע אינו עוון חמור כל כך שיש לשאול עליו מה גרם לו לעוון זה.

יא) גמ', ואמר ר' אמי בר אבא בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו. הרמב"ם (פ"א מעבודה זרה ה"ג) כתב, בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. והשיג עליו הראב"ד מסוגיין. ובבראשית רבה (פ"ל) איתא, דריש לקיש אמר בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו, ור' חנינא ור' יוחנן תרוייהו אמרין בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בוראו. ובחיידושי רבינו אברהם מן ההר כתב, דעיקר הגירסא היא דתרוייהו אמרין בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, וכנראה מדברי הרמב"ם, והיינו משום דבן ארבעים לבינה. והוסיף, דיש לומר דכולי עלמא מודו דלארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, ומאי דאמר ריש לקיש בן שלש שנים כוונתו לשליש שנים, כי היכא דהספירה "שלש" הוא שליש "לתשע" שהיא הספירה האחרונה באחדות, והוא רמז דלסוף שליש ימיו, דהיינו ארבעים שנה שהם שליש מחיי האדם שהם מאה ועשרים שנה, הכיר את בוראו. ונחלקו האם יש להסתיר הדבר ולאומרו רק דרך רמז, או דאין קפידא בדבר ואפשר לאומרו בפירוש.

דף לב ע"ב

יב) גמ', השטן בחושבניה תלת מאה ושיתין וארבעה. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), דאף דשורש תיבת שטן היא בלא האות "ה". מכל מקום במקראות שנזכר השטן כמלאך המשחית, נזכר השטן עם ה'. ומשום הכי אמרו דאפילו הכי בגמטריא הוא רק שס"ד דיש יום בשנה שאינו משטין.

יג) גמ', שם. כתב המרומי שדה (יומא כ.), דהאי דרשה רמז בעלמא היא, דהרי שס"ה הם ימי שנת חמה, ואילו אנן מנינן ללבנה ויש בשנה רק שס"ד יום.

יד) [ר"ן ד"ה שתי עיניים, שבתחלה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו וכו' אבל עיניו ואזניו של אדם אינם ברשותו וכו' אפי' על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה. ודבריו צרכים ביאור, דאי כונתו שישלוט

הדרך היוזמי

מסכת נדרים דף לב – דף לג

ז תמוז – ח תמוז התשע"ה

גבי מכתו שרי. הקשה החידושי מהרי"ח (על המשניות), דאם כן הא איכא בינייהו לעיסת חיטים, דבמודר הנאה אסור, ובמודר מאכל שרי, ואמאי לא תני הכי ברישא. עוד הקשה בשם התוס' יו"ט, היאך פירש הרע"ב (שם), דרישא דמתניתין איירי באומר הנאת מאכלך עלי, הא בגמרא דחינן להאי אוקימתא. ותירץ, דלעולם רישא איירא באומר הנאת מאכלך עלי, ובגמרא לא קאי אלא אסיפא.

(ה) גמ', אמר רב פפא שק להביא פירות וכו', כתב הבית יוסף (יורה דעה סימן רכ"א א), דבירושלמי (פ"ד ה"א) תני, דמשאילנו כוסות וקערות ותמחויין שאינם מתקנין את האוכל אלא מכנסין את האוכל. והקשה השו"י קרבן (לדף י"ג ע"א ד"ה אין), דהירושלמי לטעמיה דמוקי לה בהנאת מאכל עלי, ולכך אינו אסור אלא דבר המכשיר את המאכל. אבל לבבלי דמוקי בהנאה המביאה לידי מאכל, פשיטא דקערות וכוסות אסורין, כי היכי דשק וחמור להביא פירות. ותירץ הקרן אורה, דשאני שק וחמור דמביאים בהן פירות, להכי חשיבי הנאה המביאה לידי מאכל, אבל כוסות וקערות הוי רק לשמור המאכל.

(ו) גמ', ואפילו צנא בעלמא. פורש "רש"י" ד"ה אפי' שק וכו', אפילו צנא של מדיר אסור למודר ליתן בה פירות, דהנאה המביאה לידי מאכל הוא. ודלא כהירושלמי דהובא באות הקודמת. והרש"ש כתב, דהא דאמר ואפילו צנא, לא קאי על הבאת צנא עצמו, אלא לענין ההבאה על החמור. דלא מיבעי להביא עליו פירות, אלא אפילו צנא של מודר לצורך הנחת פירות בתוכו, אסור להביא עליו.

(ז) גמ', בעי רב סוס לרכוב עליו וכו' מופסק ומיזל בארעיה מאי. הר"ן לא גרס "מהו", אלא בסוף הדברים גרס "מאי", דהכל ענין אחד. ונראה דסברת גרסת הגמ', דיש חילוק בין ג' האופנים. דבקיימא ואמצעיתא אף דאין ההנאה בגוף המאכל אלא באדם, מכל מקום על ידי הסוס והטבעת נותנים לו מנה חשובה (כדביאר הר"ן), וגורם להנאה ממאכל עצמו. מה שאין כן מיפסק ומיזל בארעיה, דלא יוסיף לו דבר במאכל עצמו אלא מקרב האדם עצמו אל המאכל. וקמבעיא דאף אם תמצוי לומר דבגרם ענין במאכל איכא צד לאיסור, היא דליכא שום ענין במאכל, אלא רק באדם עצמו שמקורו, נמי איכא צד לאיסור. (א.ר.))

(ח) ר"ן, ד"ה סוס לרכוב וכו', בתוה"ד, שיראה כאדם חשוב כשירכוב על סוס ובשביל זה יתנו לו מנה יפה. אמנם התוס' ר"ד פירש, דלא איירי כלל לצורך המשתה, אלא שואלו סתם לרכוב עליו, וכן טבעת שואל להראות שהוא עשיר, וכן דריסת הרגל צריך לילך לשום מקום. ומיבעי ליה כיון דאנן סהדי דחשובים בעיניו הנאה מרובה, מי אמרינן בתר נהנה אולינן, והנאה שיש בה שכר היא ואסורה, או דלמא בתר מהנה אולינן, והוא לא היה מקבל עליה שכר דלמא יקפיד במחשבתו של זה שהיא בעיניו הנאה מרובה. ובפירוש הרא"ש ד"ה סוס, ובריטב"א משמע, דענין סוס לרכוב עליו אינו כדי שיחשיבוהו דומיא דטבעת, אלא כדי להגיע לבית המשתה. וכן כתב הפרישה (יורה דעה סימן רכא ד'), דעל ידי רכיבת הסוס ימהר לבוא שם דומיא לעבור דרך שדהו. (ועיין לעיל אות א').

(ט) מתני', מקום שמשכירין כיוצא בו אסור. כתב התוס' יו"ט בשם רש"י והתוס' במגילה (ח). בד"ה אלא, דהיינו בשוה פרוטה. וכתב הרש"ש, דיש להסתפק אם צריך שיוכל לקנות מאכל כזית דאין אכילה פחותה מכזית

וניתנה לאברהם, דמסתמא הוכיחו על כך ומשום הכי קיבל הכהונה מידו. (כב) גמ', ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. הקשה הרי"ף בעין יעקב, הרי האי קרא איירי אחר דכבר מילט האיש בחכמתו, ומה שייך לומר דאיש לא זכרו. ותירץ, דכוונת הכתוב דכל עוד שלא נתחכם היצר, בעודו מסכן, לא נשמעו דבריו, ורק על ידי חכמתו מילט את העיר.

פרק אין בין המודר

(כג) ר"ן ד"ה לא ישאילנו, בתוה"ד, אבל הני גורם דגורם ניהו. כתב התוס' יו"ט, דלפי זה צריך לומר דתנור דקתני, לא שאופין בו הוא, דאם כן היינו קדירה ושפוד. אלא תנור שעומדים קדירות ושפודים בתוכו. והקשה, דאם כן גבי קדירה הוי ליה לומר נמי, ותנור שאופין בו. ובחידושי מהרי"ח (על המשניות) תירץ, דמיירי בכל התנורים, ותני ליה, משום דאיכא חידוש בתנור שעומדים בו קדירות.

דף לג ע"א

(א) ר"ן ד"ה אפילו ויתור (הנמשך מדף לב:), בתוה"ד, אבל הכא בדריסת הרגל בעלמא עסקינן וכו'. כתב הב"ח (יורה דעה סימן רכא, א) דאם אינו מקצר דרכו ליכא הנאה ושרי, כיון דהיה יכול ליהנות במקום אחר, דלא גרע מפורע חובו דבסמוך. והש"ך (סק"א) כתב, דלא דמי, דבפורע חובו לא מתהני כלום ולא הוי אלא גרמא בעלמא, אבל הכא דמתהני בעצמו בדריסת הרגל אסור. וכתב, דכן מוכח מדפירש הר"ן בד"ה סוס לרכוב, דברי רב פפא, "מיפסק ומיזל בארעיה מאי", דהיינו לקצר דרכו, ולא פירש כן ברישא דמתניתין. ועיין לקמן לט. אות ב.

(ב) בא"ד, שם. והתוס' לעיל (לב:), ד"ה אין בין תירצו, דהכא איירי בבקעה בימות החמה. והקשה התוס' הרא"ש, דלוקמה בבקעה בימות הגשמים, ואפילו כרבנן. ותירץ, דאם כן אף במודר מאכל אסור משום דמשכירין כיוצא בו.

(ג) ר"ן ד"ה דאמר הנאת מאכלך, בתוה"ד, וקרי ליה מאכלך משום דבגרמת הנאה שלו וכו'. ובתוס' בד"ה אימא שלא, כתבו, דאיירי אפילו בחיטים של מדיר. וכתב המהרי"ט, דהוקשה לתוס' אמאי נקט אופן הנאה זו דהוי שלא כדרך הנאה, דמסתמא לא מיתטר עליה כהקדש דשרי שלא כדרך הנאתו. לכך פירשו, דודאי לא אסר עצמו בהנאה, כיון דאמר בלשון מאכלך ולא אמר כל פירותיך עלי, אלא אסר עצמו באכילה, וכונתו לאסור עצמו ממה שילעוס חבירו, והיינו הנאת לעיסתך עלי. והשלמי נדרים כתב, דלא פליגי, דאף לר"ן איירי אפילו בחיטים של מדיר, וקרי ליה מאכלך מחמת שמכניס בפיו ולועס ומתקן אותם שיהיו ראויים להניח על מכתו, כדתנן בפסחים (לט:), לא ילעוס אדם חיטין ויתן על גבי מכתו. ובשלמי נדרים לקמן (לה). תירץ בשם היר שאול, דהא דלעיסת חיטים הוי שלא כדרך הנאה, היינו אם אנו דנים לאסור מתורת אכילה, דלא חשיב אכילה. אבל באומר הנאת מאכלך עלי, שלא יהנה מגוף המאכל שלא על ידי אכילה, חשיב הנאת לעיסה כדרך הנאתו.

(ד) ר"ן ד"ה אמר רבא, בתוה"ד, ואין נוח לי וכו' מיהו ללעוס חיטים וליתן על

הדרה היוזמי

(יח) בא"ד, ואם תאמר בפורע חובו מבריה מיניה וכו'. ובמשנה למלך (פ"ה ממלוה ולוה הי"ד ד"ה כתב מרן) כתב, דמה שנפטר הלוח כשפורע אחר בשבילו אינו בתורת פירעון, אלא כיון שהמלוה מקבלו היא מחילה להלוה, ונמצא שהפורע אינו אלא גורם שהמלוה ימחול ללוה, ולפי זה אף דמותר לפרוע חובו של מודר מכל מקום למחול לו חוב אסור. והקשה רבי שמעון שקופ [הובא בקובץ שיעורים קידושין אות לד], דעדיין קשה משוקל שקלו, דאין שייך לפרש כאן שההקדש מוחל למודר את חוב שקלו, ועל כרחך דהוא פירעון ומכל מקום שרי במודר הנאה. ועיין לעיל אות ט.

(יט) בא"ד, שם. כתב המשנה למלך דלפי מה שכתב (כמובא באות הקדמת), יש לדון אי המדיר עצמו יכול למחול למודר. דאף על גב דלא שייך הכא טעמא דהוה מפייסנא ליה, מכל מקום יכול לומר הייתי מוצא הרבה בני אדם שהיו פורעים עבורי. או דאסור, דשאני פורע חובו דאינו אלא גרמא בעלמא, אבל הכא שהמדיר עצמו מוחל, הוי כמקום שנטלין עליה שכן דכתב הר"ן (בעמוד א) בד"ה תפול, דאין יכול למחול דמהנהו. וכתב הרידב"ז (סימן תקס"ז), דיכול למחול. ובבית לחם יהודה (יו"ד סימן רכ"א ס"ב) כתב, דאסור, אלא אם כן ידוע לו דאף קודם שנדר אם היה מבקש שימחול לו היה מוחל.

(כ) גמ', מידעם דנפשיה קמהדר ליה. הר"ן פירש דלא מהני ליה מידי אלא מסלק נזק אבדתו מעליו. אמנם בפירוש הרא"ש ד"ה מידעם כתב, דמצוה בעלמא קעביד, ולא מהני ליה מידי. וכן כתבו הריטב"א והנימוקי יוסף (יא: מדפי הרי"ף). וביאר השלמי נדרים, דהא דלא סגי בטעמא דמידעם דנפשיה קא מהדר, משום דאיכא תרי ענינים. א. עצם ההנאה שהשבה לו האבדה. דמיושב בהא דמידעם וכו'. ב. ההנאה מטרחת המחזיר להשבת האבדה. מועיל מה דמצוה דנפשיה עבד.

(כא) גמ', פרוטה דרב יוסף. הקשה התפארת יעקב (על המשניות), הא כיון דהפטור משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה. מכל מקום כיון דבצדקה איכא נמי לא תעשה ד"לא תאמץ" ו"לא תקפוץ", מה שייך שיפטר. ותיריך, דהלא תעשה הוא אינו אלא במקום שמחוייב ליתן, אבל במקום דליכא לעשה ד"נתן תתן" אינו עובר נמי בלא תעשה.

(כב) ר"ן, ד"ה פרוטה דרב יוסף לא שכיח, בתוה"ד, שומר שכר הוא. והתוס' בבבא קמא (נו:) ד"ה בההיא הנאה, והריטב"א (כאן) כתבו, דהאי מאן דאמר סבר כרבה, דהוא שומר חנם.

(כג) תוס' ד"ה דמהני ליה, בתוה"ד, ויש לומר דלא מצי לדיין וכו'. והתפארת ישראל (בבועז אות א') תריך, דאף על פי שנותן להקדש, פרוטה אחרת היא ופרוטה שהרויח הרויח, מה שאין כן במקום שנותנים שכר בהשבת אבידה, אי נותן השכר להקדש אינו נהנה כלל.

דף לד ע"א

(א) ר"ן ד"ה תנן מקום, בתוה"ד, אם זה המחזיר גברא יקרנא. והרמב"ם (בפירוש המשניות) כתב, דבמקום שנטלין שכר אסור המחזיר לקבל שכר אף אם הוא המדיר, ומשום דלא התירו להחזיר אלא משום מצוה, דמה שמחזיר אינו משום הנאה אלא לקיים מצות ה'. ואם נוטל שכר אינו מחזיר לשם קיום המצוה אלא בעבור השכר, ומהנה למודר. וכתב הקרן אורה,

לחכמים בשבועות (יט:), או דמאכל מקרי אפילו פחות מכזית.

(ז) רא"ש ד"ה אלמא אברוחי, בסוה"ד, ומחיל לו, דאי לא נמצא מהנהו. הגיהו הרש"ש והתפארת למשה "ואי מחיל לו לא נמצא מהנהו" וקאי אמודר. [ועיין לקמן אות טו, ולפי זה אפשר לומר דהיינו דהמלוה מחיל למודר. ואין צריך להגהתם (י.ו.ט.).]

דף לג ע"ב

(יא) גמ', רבא אמר אפילו תימא. הקשה היר שאול (יורה דעה סימן רכא), לשיטת הרא"ש (הובא בסמ"ע סימן ס"ז סקנ"ג), דהא דשביעית אינה משמטת אלא בסופה, היינו שאם הלוח משלם מעצמו יכול לקבל ממנו, אבל אין ביד המלוה לתבוע חובו מהלוח כל שנה שביעית. אמאי לא משני דמתניתין מייירי בשביעית דהמלוה אינו יכול לתובעו, והוא שינויא רוויחא טפי, דלא שייך לגזור אטו שאר שנים, דהכל יודעים דשביעית משמטת. ותיריך השלמי נדרים, דאף לשיטת הרא"ש נהי דאין המלוה יכול לנוגשו, אבל על הלוח מצוה לפרוע חובו. ועוד, דאכתי איכא למיגזר לגמרא דהכא אטו הקפת החנות דאין שביעית משמט.

(יב) ר"ן ד"ה אפילו תימא, בתוה"ד, וכי תימא תינח פורע לו חובו אלא שוקל וכו'. וכתבו בפירוש הרא"ש (בעמוד א) ד"ה שוקל לו, וברשי כתובות (קח.). ד"ה מצוה, דיכול לשקול בשבילו דמצוה בעלמא הוא דעבד. והקשה התוס' יו"ט, הא מכל מקום נמצא שזה נהנה וניצול מתביעות ממון, לכך פירש כר"ן. והקשה התפארת ישראל (אות ח'), דהא אפילו בגונא דהר"ן דאין ממשכנין אותו, על כל פנים צריך ליתן ונהנה, ובכהאי גוונא לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו כדאיתא בתוס' ראש השנה (כח.) בד"ה המודר. ותיריך, דשאני הכא דליכא הנאת הגוף ממש, אלא מניעת הצער לשלם.

(יג) ר"ן, ד"ה גזירה, בתוה"ד, כתב הרשב"א וכו' וכן נמי ליכא למימר משום ריבית. כתב המחנה אפרים (נזקי ממון סוף ס"ב), דזה אינו ראייה, דהרא"ש בבבא מציעא (סימן י"ז) גרס "ינכה ליה" ומשום ריבית אתי עלה.

(יד) בא"ד, שם. כתב הקצות החושן (סימן שסג, ט), דבעיקר הראיה שהביא הרשב"א מהירושלמי יש לחלק, דהתם כיון דחייב לו חוב לא אמרינן דרך מתנה נתנה, אלא ודאי בחובו הוא דפרע. אבל היכא דליכא חוב איכא למימר דבסתמא דרך מתנה נתנה.

(טו) בא"ד, ואינם מחזירים לדעתי, דנהי דהני מוכחי דהמהנה את חבירו וכו'. הקשה הקצות החושן (סימן שסג, ט), דמשמע דהסכים לרשב"א לענין נותן לחבירו, ואילו בקידושין (ג. מדפי הרי"ף) גבי נתן הוא ואמרה היא. נקט, דסתמא לשם מתנה. דכתב, דהיינו דוקא שאמרה בשעת נתינה, אבל לאחר נתינה לא, דכיון דיהיב לה סתמא הרי הן שלה במתנה.

(טז) בא"ד, שם. כתב באבני מילואים (סימן כ"ז סק"ט), דאפילו נימא דכל בסתמא אינו לשם מתנה, מכל מקום פיקדון נמי לא הוי, אלא בסתמא הוי הלואה ורשאי להוציאם.

(יז) תוס' ד"ה חנן אומר, בתוה"ד, ויש לומר דלאו מבריה הוא כיון דברי הזיקא. והתוס' בכתובות (קז:) בד"ה חנן אומר תירצו, דמן הדין היה ודאי פטור כדאמר הכא, אלא תקנת חכמים הוא שישלמו לו כדי שיקדם ברועים ובמקלות.

חדף חזמי

מסכת נדרים דף לד

י תמוז התשע"ה

שכר, ויש ביד חכמים כח לתקן הכי, כדמצינו בפרובול.

(ח) ר"ן ד"ה **ולענין הלכה**, קיימא לן וכו'. כתב **הבית יוסף** (יורה דעה סימן רכא) בשם **רבינו ירוחם**, דאפילו אומר לו להדיא שיחזירנה לו שרי, דאיסור דשליחותיה קעביד ליכא למימר אלא בדבר הצריך שליחות, אבל דבר שיכול לעשותו בלא דעת בעלים כגון הכא מותר. **והרמב"ן** (הובא לקמן לו. אות ג) כתב, דאסור.

דף לד ע"ב

(ט) גמ', **נטלה לאכלה מעל**. כתב **בפירוש הרא"ש** ד"ה **נטלה**, דמשלם אותה ואת חומשה. וכתב **השלמי נדרים**, דמשמע מדבריו דהוי מעילה מדאורייתא, ותליא באשלי רברבי אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא, דהא ד' אמות אינן קונות אלא מדרבנן.

(י) גמ', **אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר וכו'**. כתב **הר"ן**, האי דנקיט לה בככר של הפקר וכו' גלי אדעתיה דלהקדש ניהא ליה דליקני וכו'. **בפירוש הרא"ש** ד"ה **להורישא**, הקשה **בתוה"ד** בשם **ר"א ממין**, אמאי נקט ככר של הפקר שהקדישו, ליתני ככר של הקדש סתם. ותירץ, דאיירי באומר לכשאזכה בו יהא הקדש, וקא משמע לן דכיון דבידו לזכות יכול להקדישה עכשיו. וכתב **הקדן אורה**, דלפירוש הר"ן אתי שפיר, דנקט הכי לאשמועינן דההקדש חל, וזכה בה להקדש ולא לעצמו. והקשה לב' הפירושים, אמאי בנטל להורישא לבניו מעל, הא לא אהנו מעשיו. ואי משום דנהנה בהחזקת טובה מבניו, מה שייך מעילה אמחשבה בעלמא. ועוד, אכתי האי חילוק דנטלה לאוכלה או להורישא לבניו מצו לאשמועינן גם בככר של הקדש. ועוד הקשה להר"ן, היכן מצינו דתיקנו לזה ד' אמות בשביל חבירו. ועיין באות הבאה. אמנם **התוס' בד"ה ואמר** פירשו, דאיירי באומר לכשאזכה יהא הקדש, ועל זה מחלק נטלה לאכלה היינו שזכה בה על מנת לאכלה, פשט ההקדש בכולה, ולא איירי לענין חזרה, ולפי זה אתי שפיר.

(יא) **בא"ד**, שם. כתב **המחנה אפרים** (חצר סימן ט"ו), דנראה מהירושלמי (פאה פ"ד) דלא מצי לזכות לחבריה על ידי ד' אמותיו. **ובחידושי הגרע"א** (בבא מציעא י.), דחה הראיה, משום דהירושלמי קאי למאן דסבירא ליה המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. אבל לדידן. דקיימא לן קנה חבירו, יש לומר דהוא הדין על ידי ד' אמות.

(יב) **בא"ד**, שם. הקשה **הקצות החושן** (סימן ר' סק"א), הניחא לדעת **התוס' בבבא בתרא** (עט.) **בד"ה ואין מועלין**, דהא דאין חצר להקדש, היינו דוקא חצר דהקדש אבל חצר דהדיוט קונה להקדש, נוכחו שביאר **הקהילות יעקב בבבא בתרא** (סימן ל"ו), דחצר חשיב כידו, מפני שהמקום מיוחד להשתמשות שלו, ולכך חצר הקדש אינו בגדר מיוחד לגבוה, מה שאין כן חצר של הדיוט], אתי שפיר. אבל **לרמב"ן** (שם) דסבר דיש חצר להקדש, ואפילו הכי אין מעילה, משום דלא הוקדש בידי אדם. קשה, אמאי מעל. ותירץ **האור שמח** (פ"ה ממעילה ה"ו), דשאני הכא דכיון דיכול לזכות לעצמו, והקדש זוכה על ידי דעתו, מיקרי כח מקדיש.

(יג) ר"ן ד"ה **להורישא לבניו**, **בתוה"ד**, ולא שיקנו אותה עכשיו. **ובפירוש הרא"ש** ד"ה **להורישא** כתב, דאיירי נמי בנטלה על מנת שיזכו בה לאלתר ולא מעל, משום דאיסורא לא ניהא להו למיקנא. והקשה **המלוא הרועים**,

דלפי זה אין צריך לומר דאיירי בגברא יקרנא. מיהו **ביר החזקה** (פ"ז מנדרים ה"א) כתב דהא דתפול הנאה להקדש היינו כששניהם אסורים, אחד על השני, ואם כן ליכא למשמע מיניה. (ועיין לקמן אות ב' וג').

(ב) **בא"ד**, אבל בשנכסי בעל אבידה אסורין וכו'. כתב **הרשב"א**, דליכא למימר דמתניתין איירא בששניהם מודרים הנאה זה מזה, דמודר הנאה מחבירו משמע דחד מיניהו מודר. מיהו בפירוש **הרא"ש לעיל** (לג:) ד"ה **בשלמא**, **והתוס'** (כאן) **בד"ה בשלמא** פירשו, דמתניתין איירא דשניהם. [ולכאורה נראה דהר"ן הכרח לפרש כן, לשיטתו בהמשך דבריו, שכתב דאף אי המחזיר מודר, מותר ליקח שכרו. ואם כן אף בגוונא דשניהם מודרים, צריך לסברא דגברא יקרנא הוא. מה שאין כן להרא"ש ותוס' דסברי דאין יכול ליקח שכרו. (י.ז.ו.).]

(ג) **בא"ד**, ולי נראה דהכי קאמר וכו'. כתב **הבית יוסף** (יורה דעה סימן רכא), דלפי זה אף כשמחזיר מודר, צריך לאוקמי שהמחזיר גברא יקרנא ואינו רוצה לקבל. וכולי רבוותא פליגי עליה, וסברי דאפילו בכהאי גוונא חשיב הנאה. **והתוס' יו"ט** כתב, דאין הכרח דפליגי עליה. דאפשר דהר"ן לשיטתו דפירש **לעיל** (לג.) **בד"ה מקום שנוטלים**, דמקום שנוטלין עליה שכר היינו בבטל מהסלע, דבכהאי גוונא אינו עושה עבור השכר. אבל הם פירשו **כהרמב"ם בפירוש המשניות** (הובא לעיל אות א') דאיירינן במקום שהמנהג שנוטלים שכר, ואסרו כיון שאין מחזיר משום המצוה.

(ד) **בא"ד**, אפילו הכי מותר ליקח ממנו שכרו. כתב **הקדן אורה**, **דבירושלמי** (פ"ד ה"ה) מפורש לא כן, דשני התם כתוס' וכפירוש קמא **בפירוש הרא"ש בד"ה בשלמא**, דאיירי דנכסי שניהם אסורים זה על זה. וביאר **השלמי נדרים**, דאפשר דטעם האיסור משום דלא גרע מויתור דאסור לר' אליעזר.

(ה) **בא"ד**, דהא השתא זבינא דרמי על אפיה. הקשו **האור גדול** (על המשניות) **והחזון איש** (יורה דעה סימן קלו אות א ד"ה מיהו), איך השווה לדינא דזבינא דרמי על אפיה. הא כתב **לעיל** (לא.) **בד"ה מוכר בפחות**, דזבינא דרמי על אפיה שרי דווקא במודר הנאה ממנו, אבל במודר מנכסיו אסור. והכא משמעות לישנא דגמרא, דמיירי בנכסי בעל אבידה אסורים על מחזיר. ותירץ **האור גדול**, דאפשר דלאו דוקא נכסי, אלא אסר הנאת בעל אבידה. וכן מוכח מדקאמר בלישנא בתרא, דבנכסי מחזיר אסורים אבעל אבידה איירי, והתם על כרחך לאו דוקא נכסי, דמאי איסור איכא בכהאי גוונא. וכן **לקמן** (לח:), דתנן המודר הנאה מחבירו נכנס לבקר, ובגמרא שם, לאו דוקא נכסי. וכתב **החזון איש** (אות ב) דלפי זה, שאר הראשונים לא פליגי לדינא על הר"ן, אלא דמפרשים דמיירי באוסר נכסיו, דבהאי גוונא אף הר"ן מודה.

(ו) **שם**. לכאורה יש לחלק, דדוקא במקח שייך טעמא דזבינא דרמי על אפיה, כיון שאין כאן ריוח כלל אלא מחליף דבר בדבר, דכנגד מה שמקבל החפץ הוציא ממנו. אבל בשכר פעולה אף שהיה יכול להשתכר במקום אחר, סוף כל סוף נוסף לו ממון על ידי שנשתכר ממנו, וצריך עיון. (א.ג.).

(ז) **שם**, **הרמב"ם בפירוש המשניות** (הובא לעיל אות א') פירש, דאיירינן במקום שהמנהג שנוטלים שכר. והקשה **התוס' יו"ט**, כיון דהחזרת אבידה מצוה היא אסור ליקח שכר, וכמו פסק **הטור** (חו"מ סימן רס"ה). ודוחק להעמיד משנתנו במנהג שלא כהלכה. ותירץ **התפארת ישראל** (אות יא), דכיון שראו בית דין שרוב בני אדם מתעצלים בהשבת אבידה, תיקנו שיטול

הדרה היוזמי

להקדש. ומהרמב"ן בשבועות (כב.) משמע, דאף כשהזכיר אכילה איכא מעילה. ב. כשמעל במזיד אם ילקה ב' מלקיות משום "לא יחל" ומשום מעילה. דהרמב"ם (פ"ד ממעילה) לא הזכיר זאת. ג. אם אף באסר דבר ולא התפיסו בקרבן, איכא מעילה. וכתב, דתליא במאי דפליגי רבוותא, בגוונא דאסר בלא התפסה, האם נאסר מדין יד, שאנו גומרים דבריו כקרבן, ואיכא מעילה. אבל למאן דאמר דאינו מדין יד אפשר דליכא מעילה. ד. אם דוקא בגוונא דסוגיין דאוסר פירותיו על עצמו או על חבירו איכא מעילה, כיון שבידו להקדישם. אבל באוסר פירות חבירו על עצמו, אף דאסור ליהנות מהם אפשר דליכא מעילה כיון דאינו יכול להקדישם. ה. אי באוסר הנאתו מדבר, איכא מעילה או דבעינן שיאסור דבר מסוים.

ד) ר"ן ד"ה תפול הנאה, בסוה"ד, כיון דבהקדש עסיק תנא וכו'. אין משמעות דבריו, דאין חייב ליתן להקדש, ויכול להשליך הנאה לים המלח. דהרי אסור להפסיד הקדש. גם בפירוש הרא"ש ד"ה למימרא כתב כן להדיא, דהוא הקדש ממש.

ה) ר"ן ד"ה חבירו לא מעל, דכיון דחבירו לא מעל, לא אלים כהקדש למיתפס פדיונה. והמאירי (לעיל כח. ד"ה נטיעות) כתב, דכיון דחבירו לא מעל, אין גופו קדוש אלא שהוא מוקדש עליו, ואין מעילה אלא בדבר שגופו קדוש, והכא אינו אלא איסור גרידא ואין פדיון באיסורין. עוד כתב, דבקונם פרטי ליכא מעילה אלא אי נדר בלשון הקדש, אבל אי נדר בלשון קונם, אין בו מעילה.

ו) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בתוה"ד, ומספקא ליה וכו'. הקהילות יעקב (סימן כה), לאחר דשקל וטרי בדברי הר"ן עיין שם, הסיק דמסתמת הר"ן משמע דנסתפק אף בקונם כללי. וביאר, דהטעם דבקדושת דמים נפיק לחולין על ידי מעילה, ובקדושת הגוף לא נפיק. משום דבקדושת הגוף הקדושה מכח המקדיש שיחדו למצותו, אבל בקדושת דמים הקדושה מכח הקנין שיש להקדש, (וכמו שכתב הנהניבות (סימן כח סק"ב) דדין מעילה בקדושת דמים נפיק לחולין, דהוקלש קנין ההקדש בזה, מה שאין כן בקדושת הגוף), לכך הסתפק הר"ן בקונמות אף בקונם כללי אי הוי כקדושת הגוף, דאינו ממון הקדש, אלא רק איסורא דהקדש, (וכדכתבו האמרי בינה נדרים ס"ט והאחיעזר יור"ד ס"ח). והא דיש לו פדיון, היינו מדין חילול כבמעשר שני. או דלמא דהוי כקדושת ממון.

ז) ר"ן ד"ה ככרי עליך, כלומר מי מעל בנתינה זו וכו'. כתב הקרן אורה, דנראה מדבריו דלכשיצא ודאי מעל, ולא מיבעי ליה אלא אי מעל בקבלתו, ולא בתורת איבעי אמר לה, אלא דרך שאלה מי ימעול בזה. והרשב"א כתב, דיש מפרשים דמיבעי ליה בשהוציא המקבל. וכן נראה מדהאריך בלשונו ואמר, שכל המוציא מעות הקדש וכו'. והקשה הקרן אורה, דהא תניא במעילה (כא.) נתנה לחנוני חנוני מעל לכשיצא, אף על גב דאחר נתנה לו. ותירץ, דאפשר דהכא שאני, דכיון דלא מישתרי על ידי מעילה דלמא לא ימעול אפילו לכשיצא, דאיסורא עליה כדקאי קאי. והתוס' הגרע"א (במעילה פ"ו אות טו) הקשה, להר"ן, מאי איבעי ליה הא מפורש במתניתין (שם) דאין מועל בקבלתו, דתני דמעל לכשיצא. ותירץ התפארת ירושלים (על המשניות שם), דהקדש שאני, דכל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתא, ואין ביד הנותן להקנותו לאחרים אלא בזמן שלא נודע לו שהוא הקדש, ומשום הכי לא מעל החנוני בקבלה זו, דאי אפשר שיזכה בו

הא תני להורישה [לשון עתיד] לבניו, ומשמע דלא הקנה מעכשיו. ותירץ, דאפשר דסבר דבגוף קנו מעכשיו, ואינם יכולים לאוכלה או למוכרה. והקשה, דהא אין כאן גוף ופירות דהכל גוף, ואם הקנה להם הגוף מה שייר לעצמו.

יד) בא"ד, בתוה"ד, ובניו מועלין לכשיצאו. ובתוס' רי"ד כתב, דכשנתנה לבניו אף הוא מעל, שאף על פי שלא נהנה ממנה, מעל בשינוי רשות, כדתנן במעילה (יט:) גבי גזבר נתנה לחבירו הוא מעל חבירו לא מעל.

טו) תוס' ד"ה היתה לפניו, בתוה"ד, ויש לומר וכו'. הקשה הקרן אורה, דהא אף בהקדש איכא איסור בפחות משה פרוטה, וכי היכי דשייך לשון מעילה בקונם בפחות משה פרוטה [דהיינו לענין איסור], הכי נמי שייך בהקדש. ואף מה שפירש הר"ן דנקט לה הכי אידיד דבעיא דככרי עליך, קשה, דהיא גופא לא שייכא הכא. לכך פירש, דכיון דתנן במתניתין מקום שנותנים עליה שבר תפול הנאה להקדש, ואי לאו הכי מעל בהנאתו, הכי נמי בלהורישה לבניו מעל בטובת הנאה אף על פי שלא שינה והוציא מרשות הקדש.

טז) גמ', ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו. הקשה הקרן אורה, מאי קמיבעי ליה, הא כיון דאסר עליו הככר בהנאה אם כן אותו שנתן לו במתנה הנאה היא. ותירץ, דכיון דעיקר הנאתו על ידי אכילה, אין דעתו לאסרה עליו אלא באכילה ולא בשאר הנאות. וכדמיבעי לירושלמי (בפרקין סוף ה"ב) הובא בר"ן לקמן (לה.) ד"ה ירושלמי, לענין חימום ידיו מן הככר. ואיכא למימר דר' חייא בר אבין סבר דמותר. והקשה, אם כן מאי סלקא דעתך גבי השאילני פרתך דנתנה במתנה היינו למודר, הא התם אסרה בהנאה. אלא על כרחך, דאפילו באיסור הנאה מיבעי ליה, משום דשינוי רשות והנאה באים כאחד. והקשה, אם כן אמאי כתב הר"ן הנ"ל דלחמם בו ידיו הוי בעי דלא איפשיטא, הא הכא חזינן דלבבלי ודאי נאסר. ועיין לקמן לה. אות י'.

דף לה ע"א

א) ר"ן ד"ה קונם פרה, בתוה"ד, או שאוסר עליו כל נכסיו. והנימוקי יוסף (יב. מדפי הרי"ף) ביאר, דקאי אשואל, דהשואל השיב לו קונם נכסי עליך אם יש לך פרה אלא זו.

ב) ר"ן ד"ה מת או שנתנה, בתוה"ד, וקשיא לרבא. הקשה הגרע"א בגליון הש"ס, דהא רבא לא פשט אלא מכח ההוכחה דאילו ככרי עליך לאפוקי מאי, דשייך בככר, משום דסתם הנאת ככר לאכילה בלבד. אבל בפרה וקרדום, אפשר דאתי לאפוקי הנאת שאלה שלא ישאילנו לו. ותירץ השלמי נדרים (בסוף העמוד), דגם בככר אינו הוכחה מוכחת דרצונו לאסור במתנה, דאפשר דרוצה לאסור לחמם בו ידיו, וכספק הירושלמי (שהובא לעיל לד אות יד). אלא ודאי דרבא סבר דבכל מילי שאסרן עליו נתכוון לאסור הנתינה במתנה. והפורת יוסף תירץ, מהא דדחתה הגמ' הוכחת רבא, משום דדלמא לאפוקי אומניה עליה, ומכל מקום לא חזר בו רבא, אם כן חזינן דלאו משום האי טעמא הוא, אלא דלשון ככרו משמע אף לתיתו לו במתנה.

ג) גמ', אף קונמות יש בהן מעילה. המשנה למלך (פ"ד ממעילה ה"ט) נסתפק, א. אי דוקא כשאינו מזכיר אכילה, דכיון שלא הזכיר אכילה אסור אף בהנאה, כדכתב הר"ן לקמן (נב: נג.) בד"ה ולענין הלכה. ואיכא מעילה משום דדמי להקדש. אבל באוסר עליו אכילה ליכא מעילה, דלא דמי

הדרה היוזמי

בלא דעת מקנה, וגם לא נתכוון לגזולו. אבל בנדרים דאיכא דעת נותן איבעי ליה דאפשר דמעל מיד שקיבלו. ופשיט, דכיון דלא עשה מעשה גמור אלא מעשה קוף בעלמא, אמרינן דמסתמא לא ניחא ליה דליקני.

(ח) ר"ן ד"ה למעול נותן, מכאן תשובה לרמב"ם. **המחנה אפרים** (נדרים סימן ל"ה) **והקרי אורה** תירצו, דנהי דאסור לנותן להאכילו, מכל מקום לא מצינו מעילה בדבר המותר לו, ומשום כל יחל הוא דעבר.

(ט) ר"ן ד"ה ירושלמי, נדר מן הככר וכו'. כתב **השלמי נדרים**, **דהשלחן ערוך** קבע ספק זה בסימן רכ"א, גבי דין דהאומר הנאת מאכלך (לעיל לג.). והטעם דהר"ן קבעו כאן, משום דהירושלמי רצה למיפשט האי ספיקא מהאי ברייתא, דקתני קונם ככר זו ואכלה בין הוא או חבירו מעל, ולא אמר אלא **אכלו**, ולכאורה משום דלחמם ידו שרי. ודחי, דמיירי באומר לא אוכלנו, ולא אסור אלא באכילה וכן משמע **ברשב"א**.

(י) בא"ד, שם. הקשה **המחנה אפרים** (נדרים סימן כז), מהא דאיתא **בעירובין** (ל.), דהנודר מהככר מערבין לו בה, ופירש **רש"י** (שם) **בד"ה מאי לאו**, דלא מסיק אדעתיה לאסור אלא כדרך הנאתו. ועוד, **דלעיל** (לד:). אמר רבא דפשיטא, דאפילו נתנו לו במתנה אסור, דאי לא ככרי עליך לאפוקי מאי. וביאר **בפירוש הרא"ש** ד"ה **אמר ליה**, דסתם ככר אין בו אלא איסור אכילה. [דהיינו שאין בו איסור לחמם בו ידיו]. וכן הוכיח **הגרע"א** (בתוס' אמשניות פ"ה אות מ"ג), מהתם דרבא לא סבר דשייך לאסור חמום ידיו בכיכר, דאם נאסר איך הוכיח דבריו, נימא דאתי לאפוקי לחמם בו ידיו. **והשלמי נדרים** כתב, דיש לומר דלא אתי לאפוקי חמום ידיו משום דלא מסתבר דאסור בשביל זה, דהא בידו למונעו באופן אחר מלחמם בו ידיו. ועיין מה שהבאנו שם לד: אות יד.

דף לה ע"ב

(יא) מתני', ומלמדו מדרש. הקשה **התוס' הרא"ש**, דהא קמהני ליה פרוטה דרב יוסף, דבשעה שעוסק פטור ליתן לעני. ותירץ, דדוקא באבידה אסור כיון דמתעסק בממונו הוי כאילו נוטל ממונו ונותן לעני. אי נמי, כשמתעסק באבידה אין לו פנאי ליתן לעני, אבל לכל הני אינו נמנע מליתן לעני בשביל מצוה זו.

(יב) ר"ן ד"ה ומלמדו מדרש, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. הקשה **הטורי אבן (ראש השנה כח.)**, דהניחא למאן דסבר הכי, אבל לרב יהודה דסבר דליהנות ניתנו קשה. ותירץ, דלרב יהודה הטעם דמלמדו, משום דאסור ליטול שכר לימוד, וכיון דהכל חייבים ללמד בחנם, לא חשיב נהנה במה שמלמדו בחנם. וכן כתב **השיטה מקובצת** (כאן). והקשה **הטורי אבן**, אם כן אמאי אמר רבא התם דאסור להזות עליו בימות החמה, והא אסור ליטול שכר עבור הזאה. ותירץ **השלמי נדרים**, דרבא לשיטתיה דמצות לאו ליהנות ניתנו. **והשער המלך** (פ"א משופר ה"ג) תירץ, דלרב יהודה הטעם דמלמדו, משום דסתם מודר מחבירו, אין דעתו על דבר מצוה.

(יג) גמ', **איבעיא להו הני כהני**. הקשה **בשו"ת פנים מאירות** (ח"ב סקמ"ח הובא בשלמי נדרים), אמאי לא פשיט מבריתא **רחולין** (יג:), דדרשינן "איש איש" מלמד שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, ואי סלקא דעתך שלוחי דידן הא אין שליחות לנכרי. ותירץ, דלגבי נכרים, פשיטא ליה

דשלוחי דשמיא. כי קמיבעי ליה לגבי ישראל. **ובשו"ת גבעת שאול** (סימן קט) תירץ, דהגם דתני מבריתא, מכל מקום אכתי בעינן לכללא דאין שליחות לנכרי, דהווי מימרא דר' ינאי **בקידושין** (מא:), והרי כתב **הר"ן בד"ה איבעיא להו** דבעי למיפשט מבריתא. **והאחיזר** (ח"ב סימן ס"ז ב') תירץ, דבנכרי אין הקרבן שלו, להכי יכול הכהן להקריבו. **והקרי אורה** כתב, דלא מיבעיא לן אלא בחטאת ואשם שמכפרים על חטא. אבל גבי עולה ושלמים כיון דאין צריכים דעת, ודאי שלוחי דשמיא נינהו. ועיין לקמן לו. אות ד מה שהעיר בזה הקרי אורה.

(יד) ר"ן ד"ה **איבעיא להו**, אף על גב וכו'. **והריטב"א** תירץ, דהא דפשיט רב הונא דשלוחי דשמיא נינהו היינו לענין קרבנות שמקריבין הכהנים לישראלים, והכא איבעיא ליה בקרבנות שמקריבים לכהנים דאינהו מצו עבדי ומשווי שליח, ודלמא הוו שלוחי דידהו. והא דאתא למיפשט ממתניתין הוי מצי לדחויי דמיירי בקרבנות ישראל, אלא משום דסתמא קתני משמע אפילו דכהן. **והתוס' ביומא** (יט:), **בד"ה מי איכא ובקידושין** (כג:), **בד"ה דאמר** תירצו, דהכא קמיבעי ליה אי שלוחי דרחמנא דוקא נינהו או אף שלוחי דידן, והא לא מצי למיפשט מדרב הונא, דאפילו אי הוו נמי שלוחי דידן מצו מקרבי אף על גב דאנן לא מצינן למיעבד, כיון דשלוחי דרחמנא נמי נינהו.

(טו) ר"ן ד"ה **אלא מחוסר כפרה**, **בתוה"ד**, ומדרכי יוחנן נמי דאמר. כתב **השלמי נדרים**, דאין כוונת הר"ן להקשות אמאי לא פשיט מדר' יוחנן, דהא כבר כתב **הר"ן בד"ה איבעיא להו**, דבעי למיפשט ממתניתין או מבריתא. אלא כוונתו דלא תיקשי אדרב הונא **בקידושין** (כג:), דפשט דשלוחי דשמיא, ומר' יוחנן משמע דשלוחי דידן. וכן משמע **ברשב"א**, דכתב, דנראה לו כתירוץ הר"ן דליכא למפשט מר' יוחנן, דאי לא, תיקשי הלכתא אהלכתא, דקיימא לן דהכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, וקיימא לן דשלוחי רחמנא הן.

(טז) גמ', **אלא מעתה וכו' קטנה בת לידה היא**. הקשה **הסדרי טהרה** (נדה נב:), מהא דכתבו **התוס' ביבמות** (יב:), **בד"ה שמא תעשה**, דדוקא בן קיימא אינה יולדת, אבל נפל אפשר דיולדת, ואם כן משכחת קטנה דמייאת קרבן יולדת כגון שהפילה, דלענין קרבן אין חילוק בין נפל לבן קיימא. ותירץ **המצפה איתן**, דכיון דאין ראויה לילד בן קיימא, אין מביאה קרבן על נפל, דלא מרבינן נפל אלא בראויה לבן קיימא.

(יז) ר"ן ד"ה **ההיא זאת**, **בתוה"ד**, בשלמא בקטן לאבוה קמוזהר. הקשה **המרומי שדה**, היכן מצינו שהזהר האב להקריב קרבן זיבה לבנו. ותירץ, דכיון דכתיב ברגלים "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך", ושמחת הרגל היינו באכילת קדשים כפירוש רבינו תם **בתוס' קידושין** (לד:), **ד"ה אשה**, **נותוס' מועד קטן** (יד:), **ד"ה עשה**, ואף **רש"י קידושין** (שם) **ד"ה בעלה** מודה בזה בזמן שבית המקדש קיים, אם כן מחויב להביא כפרה לבנו כדי שיוכל לאכול.

(יח) ר"ן ד"ה **ה"ג דתניא**, **בתוה"ד**, וכן כל קרבנות שהיא חייבת. כתב **המשנה אחרונה** (נגעים פ"ד מ"ב), דמשמע דאפילו חטאתה חייב להביא. וכן נקטו **התוס' בבא מציעא** (קד:), **ד"ה הכי גרסינן** מהירושלמי. **והר"ש בנגעים** (שם) הביא **מהספרי**, דדוקא לטהרתה מביא עליה, אבל אכלה חלב וחללה שבת לא. וכתב **המשנה אחרונה**, דאפשר דלא פליגי, דהר"ש איירי שמביא עליה

הדרה היוזמי

בשגגה", נדרוש בין פקחת ובין שוטה. ומשני, דאין סברא שיחייבה הכתוב על עשייתה בהיותה שוטה, דבשלמא קרבן יולדת חובה אין הקרבן בא על מעשיה, אלא להתירה בקדשים, מה שאין כן חטאת חלב.

(ו) **תוס' ד"ה אלמה, בתוה"ד**, ויש לומר וכו'. הקשה **הקרבן אורה**, כיון דילפינן מאשנתו שוטה, אם כן בשעת הקרבה נמי לא בעינן דעתו, כמו במחוסר כפרה, דאין צריך דעת לא בשעת הקרבה ולא בשעת הפרשה. עוד הקשה, וכן הקשה **התוס' הרא"ש**, אמאי לא פריך מברייתא **דערכין** (כא.), חטאתו של פלוני עלי, לדעת יצא, שלא לדעת לא יצא. ועוד הקשה, היכי ילפינן דלא בעי דעת מהא דמביא על בנו ובתו, הא **בערכין** (שם) משמע דטעמא דבעי דעת, משום דלא נחא ליה להתכפר בשאינו שלו, והרי גבי בנו ובתו הקטנים לא שייך טעם זה. ותיירץ, דהא דאמרין דטעמא משום דלא נחא ליה, היינו דוקא גבי עולה ושלמים דלאו לכפרה אתיין, ולהכי אי הוי נחא להו היה מקריב אף שלא לדעתו. אבל בחטאת דלכפרה אתי, בעינן שידע שמתכפר לו, והוי סלקא דעתך דבמחוסרי כפרה נמי בעינן דעתו, כיון דבאין קצת לכפר, להכי יליף שפיר מהא דמביא על בנו ובתו, דהיכא דנחא להו לא בעי דעתו, ולהכי לא פריך מברייתא דערכין, דהתם היינו טעמא משום דלא נחא להו. ולהכי ליכא לאוכוחי מר' יוחנן דלא איירי אשעת הפרשה. **והתוס' הרא"ש** כתב, דלא שרי להקריב קנין דאשנתו שוטה אלא להפריש. וגרס בתוס' דר' יוחנן מיירי במפריש ולא במקריב.

(ז) **גמ', ואי אמרת שה לבית אבות דאורייתא וכו'.** הקשו **התוס' בפסחים** (פט.) **ד"ה אלא, ובגטין** (כה.) **ד"ה אי אמרת**, דבפסחים ובגטין מוקי לה ר' יוחנן בדאמנינהו מעיקרא. ותיירצו **בפסחים**, דכוונת הגמ' דחשוב כאילו אמנינהו מעיקרא. **ובגטין** תירצו, דסוגיא דהתם כמאן דאמר שה לבית אבות דאורייתא

(ח) **גמ', א"ר זירא שה לבית אבות לאו דאורייתא.** כתב **הר"ן**, **ד"ה א"ר זירא**, דהקטנים אוכלין ממנו אף על פי שלא נמנו עליו. דהא דאין פסח נאכל אלא למנוייו, היינו דווקא בראויין להמנות, אבל קטנים דאינן ראויים לא. **ובתוס'** ביארו, דלא מיתסר פסח שלא למנוייו אלא בגדולים דבני המנאה שמצוין בעשה ד"תכוסו על השעה". אבל היכא דלאו בני המנאה נינהו לא מיתסרי. מידי דהוה אאשה שאוכלת בראשון אליבא דר' שמעון **בפסחים** (צא:), מדין רשות ולא חובה. מיהו **החתם סופר** כתב, דביאור דברי הר"ן דאכילת קטנים דאורייתא, אך מנויים לאו דאורייתא וכן צותה התורה להאכיל לקטן בלי מנוי. ואמנם כן ביאר **השיטה מקובצת** דאכלי מגזירת הכתוב להאכיל פסח שלא למנוייו בבני ביתו, דכתיב "שה לבית". והיינו מה דאמר רבי זירא **בפסחים** (פח.) דשה לבית דאורייתא, להאכילם שה שלא בהמנאה. אבל המנאתם לא הויא דאורייתא. **ותוס' בפסחים** (פח.) **ד"ה שה לבית** כתבו בשם ר"י, דאיסור ספיה לקטן דילפינן **ביבמות** (קיד.) מ"לא תאכלום", לא אסור אלא דומיא דשרצים ונבילות, אבל כהאי גוונא דאיכא חנוך מצוה שרי. (ועיין בחתם סופר שדן בדבריהם)

דף לו ע"ב

(ט) **גמ', איבעיא להו התורם וכו' אלא לאו אין צריך דעת.** הקשו **התוס' ד"ה אלא**, וכן **הרשב"א**, איך שייך לומר דבתורם משלו על של חבירו לא בעי

שלא מדעתה, ולכך אין מביא חטאתה, כדאמר ר' יוחנן דהכל צריכין דעת. והירושלמי איירי במביא לדעתה. והקשה **הר"ש** (בכתב יד, הובא בתוספי תוספות מהדורת טלמן כאן). דלקמן (לו.) משמע, דחייב אף אי אכלה חלב, דמקשינן לר' יוחנן "אלא מעתה יביא אדם חטאת חלב שכן אדם מביא על אשנתו שוטה", ומשמע דמביא אפילו שלא לדעתה. [ועיין לקמן לו. אות ה.].

(יט) **בא"ד**, לפיכך אם פטרה וכו'. כתב **התוס' יום טוב** (נגעים פי"ד מי"ב), דמשמע לגירסא זו, דהוא חיוב ממילא כמו שמתחייב לה בשאר דברים כגון לפדותה ולקובריה. והעיר, מה טעם לחיוב זה, דהא בשאר החיובים אמרינן טעמי לחיובינהו **בכתובות** (מז:). וכתב, דלגירסת **התוס' ד"ה מביא** משמע דחייב מכח כתיבת האחריות. אלא דאכתי הקשה, אמאי אסברה לה הברייתא באחריות שקודם נשואין, הוי ליה למתני באחריות דמנשואין ולהלן. ותיירץ, דהוא מלתא דפשיטא, דכשכתב לה אחריות חייב.

דף לו ע"א

(א) **גמ' אלא אי אמרת שלוחי דידן וכו' לימא ליה לתיקוני שדרתיך.** הקשה **הפורת יוסף**, מהא דכתב **הר"ן בחולין** (ח. מדפי הרי"ף), דבשחיטה אף על גב דאין יכול לאוסרה, מכל מקום אינה מתירה. ותיירץ, דקושית הגמ' אלשון פיגולן פיגול, דמשמע דחייבים נמי כרת, ועלה פריך דלימא ליה לתיקוני שדרתיך וכו'.

(ב) **גמ', שאני התם דכתיב לא יחשב,** הקשה **התפארת ישראל** (בועז אות ב'), ממה נפשך, אי בפיגול אמרינן שלוחי דרחמנא נינהו, ניגמור מינה דנימא הכי בכל דוכתי, ואי בפיגול שלוחי דידן נינהו וגלי קרא דאפילו הכי פיגולן פיגול, ניגמור מינה לכל דוכתי דלא מצי אמר לשליח לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי.

(ג) **ר"ן ד"ה אלא אי אמרת, בתוה"ד**, וקיימא לן בפ"ד דחולין. **והתוס' הרא"ש** כתב, דהכא לא חשיב דנעשה מעשה, דבשלמא התם עשה מה שלא היה לו לעשות, כגון שחט בהמת חבירו ונסך יינו לעבודה זרה, אבל הכא שחט הזבח כהלכתו אלא שחשב לעשות אחת העבודות, חוץ לזמנו או חוץ למקומו. **והרשב"א** כתב, דהא דאוסר על ידי מעשה, היינו דוקא בדבר שאין צריך שליחות. אבל בדבר שצריך שליחות אם שינה בשליחותו לאו שחיטה היא, והוי כחונקו, ונהי דפסול הוא. פיגול מיהא לא הוי. וכתב **הקרבן אורה**, דלדבריו [וכן לתוס' הרא"ש], קושית הגמ' אף אמזיד.

(ד) **ר"ן ד"ה גופא אמר,** הקשו בתוס' וכו'. **לעיל** (לה: אות יד) הבאו דברי **הקרבן אורה**, דבעולה ושלמים לא מיבעיא לן, ובודאי שלוחי דשמיא נינהו. והוסיף, דאם כן לא קשיא קושית התוס' מידי. אך דחה, דעד כאן לא מיבעי לן אי שלוחי דידן אלא בעבודות דמשחיטה ואילך, אבל שחיטה דמצוה בבעלים לשחוט כי שחט אחר ודאי מטעם שליחות הוא, ואם כן עדיין תקשי מהתם היכי שחט לה.

(ה) **גמ', אלא מעתה יביא אדם חטאת וכו',** הקשה **הגרע"א בגליון הש"ס**, הא מאי דאמרין לעיל "שכן מביא קרבן על אשנתו שוטה", היינו משום דחייבי אשה על בעלה, והוא מקרא ד"זאת תורת היולדת" לרבות אשנתו שוטה. אבל בחלב כיון דלא כתיב "תורת", לא יביא על אשנתו שוטה. ותיירץ **הרש"ש**, דרצה לומר, מדכתיב (במדבר טו, כט) "תורה את יהיה לכם לעשה

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף לו – דף לז

יב תמוז – יג תמוז התשע"ה

באבידה. והקשה, סוף סוף הא מהני ליה דפורע חובו, ומה נתיישב לרבנן. ואין לומר דסברת הר"ן דאין מחויב לכהנים משום דהוי ממון שאין לו תובעים, דאם כן הווי כעל מנת שלא לפרוע, דמודו רבנן דשרי. ומאי טעמא בעי לסברא דאדעתיה דנפשיה עביד.

(יג) ר"ן ד"ה **הכא נמי באומר, בתוה"ד**, דהא אמרינן בפרק המדיר. הקשה **בתוס' הגרע"א** (אמשניות אות לו), מה ראייה, הא התם כיון דאמר כל השומע קולי הוי שליחות, ומחויב הבעל לשלם לאותו שון אותה, כיון שההנהו ממונו שהיה חייב לפרנסה, ולכך אסור דנהנית מהבעל. אבל הכא כיון דאינו ממש שליח, כיון שתורם משל בעל הבית אינו מהנהו במה שתורם תרומתו, אפשר דשרי. [וכבר כתבו כן **התוס' בד"ה כל הרוצה בשם הר"ן**].

(יד) **גמ', טובת הנאה של מיי**. ביאר השיטה **מקובצת בשם הרא"ם**, דנפקא מינה למודר הנאה, שלא יקבלנה ממי שהיא שלו. ועיין לעיל אות י'.

(טו) ר"ן ד"ה **התורם משלו, בתוה"ד**, טובת הנאה שיתן לו ישראל וכו'. כתב **המהר"י קורקוס** (פ"ד מתרומות ה"ב), דלאו דוקא שיש לו זכות לקחת פרוטה מישראל וכו', שייכול לתת את התרומה לכל כהן שירצה. וכן לשון **הרמב"ם** (שם), שכתב, וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה. [נמיהו יש לומר דהכא בעינן דווקא לגוונא שיתן לו ישראל פרוטה, דכיוון דאיירינן לענין איסור הנאה, דווקא הנאה דשווה פרוטה קובעת שם ממון. ואי לא הכי אינו שוה ממון. (י.י.ו.י.)].

(טז) **גמ', אמר שמואל במקום שנוטלים שכר**. הקשה **הקרבן אורה**, כיון דשרי אי נוטל שכר, וכדמשמע **בר"ן לקמן** (לו). ד"ה **אמר שמואל**, אמאי תנן סתמא דלא ילמדנו מקרא, הא בשכר שרי. ועוד, דהא תיקנו שתיפול הנאה להקדש. ועוד, אמאי מלמד בניו הא מהנהו שאין נוטל שכר ממנו, דהאב מחויב ללמד בניו בשכר כדכתב **הרמב"ם** (פ"א מת"ת ה"ז). וכתב, דאמנם מהרמב"ם משמע דאפילו בשכר אסור, דכיון דמותר ליטול שכר אין כאן מצוה, ולא שייך מצוות לאו ליהנות ניתנו.

דף לו ע"א

(א) ר"ן ד"ה **ולענין הלכה, בתוה"ד**, אבל אגר בטלה שרי. וכתב **הרא"ש** (סימן ד') דלמנהיגיו דנוטלים שכר בטלה, אפילו מדרש אסרו ללמדו. והקשה **החידושי מהרי"ח** (על המשניות), ליפלוג מתניתין במדרש גופיה, בגונא דשניהם מודרים דמלמדו מדרש, ובמקום שבטל ממלאכתו אסור, דאם יקח הוא נהנה, ואם לא יקח מהנהו. ותיירץ, דמדין המשנה אפילו שכר בטלה אסור, ורק אחר כך הותר. אמנם לפירוש **הר"ן לעיל** (לד). **בר"ה תנן** דכתב דשרי למודר ליקח שכר בטלה, דהווי כזבינא דרמי על אפיה, אתי שפיר.

(ב) **גמ', חיסורי מיהסרא וכו'**. הקשה **השיטה מקובצת**, כיון דאיכא שכר שימור, אמאי מלמד לבניו הא איכא הנאת שימור. ותיירץ, דהנאת שימור לא חשיב הנאה, וכמו בון את בניו דמתניתין דלקמן. אמנם כתב **בשם הרי"ף**, דמותר ללמד לבניו דוקא באיתיה לאב התם שישמרם, אבל בלא אביהם אסור, דמהנהו שכר שימור.

(ג) **גמ', אם היה גדול מלמדו לו ולבניו**. כתב **הרא"ש** (סימן ד'), דאפילו אם ביקש ממנו שילמדו מותר. ולא דמי לתורם תרומתו דאוקימנא דאומר כל

דעת משום דניחא ליה זכין לאדם, הא מה דבעינן דעת, גזירת הכתוב הוא מדכתיב "לדעתכם" מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. ותירצו, דתורם משלו על של חבירו שאני, דלא בעינן שליחות ממש. וביאר **הקצות החושן** (רמג, ח), דלא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו, אלא היכא דהמקבל זוכה בדבר. כגון מוכה לו חפץ, או במפריש משלו. אבל מפריש משל בעל הבית אין זה זכות אלא נוחותא, ובעביד ליה נוחותא בעינן לדעתכם דוקא. **והמצפה איתן** ביאר, דדוקא כשתורם משל בעל הכרי בעי השליח דעתו, כיון דלאו זכות גמור הוא. אבל כשתורם משלו דזכות גמור הוא, לא בעינן דעתו וסגי בגילוי דעת לבסוף דניחא ליה, דאנן סהדי דהוי נוחא ליה מתחילה. **והתורת זרעים** (פ"ד מתרומות מ"ד) ביאר, דהא דבעינן דעת בתרומה אינו אלא לחלות התרומה, אבל לתיקון הטבל סגי בנתינת רשות. והכא דתורם משלו, הוי חלות התרומה לדעתו.

(ו) **גמ', איבעיא להו התורם וכו'**. הקשה **בחידושי הגרע"א** (יבמות צג:), אמאי לא איפשיטא מהא דהוכיחה **הגמ'** (שם) דר' ינאי סבר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. מהא דהוי ליה אריסא דהוי מיייתי ליה פירי במעלי שבתא, יומא חד נגה ליה ולא אתי, שקל עישר מפירי דביתיה עליהם, וחזינן דעישר דבר שלא בא לעולם. ואי יכול לתרום שלא מדעת חבירו היכי מוכח דסבר דמקנה דבר שלא בא לעולם, הא בידו להפריש וחשיב בא לעולם. ותיירץ **הגר"ח** (הביאו הקהילות יעקב סימן כו), דהא דמהני תורם משלו על של חבירו, היינו מדין זכין לאדם שלא בפניו, וזכיה מטעם שליחות. ואם כן, מה שהיה בידו עכשיו, היינו דהאריס היה תורם על ידי שלוחו. אבל כיון שר' ינאי החיל את התרומה לכשיבואו הפירות לרשותו, נמצא דר' ינאי התורם, והפרשה כזאת לא היה בידו לעשות שיחול קודם שיבוא לרשותו, והוי דבר שלא בא לעולם.

(זא) **גמ', לעולם משל בעל הכרי וכו'**. פסק **הרמב"ם** (פ"ד מתרומות ה"ב), דהתורם משלו על של חבירו תרומתו תרומה, וטובת הנאה שלו. וביאר **הכסף משנה**, דכיון דאסיקנא דטובת הנאה של תורם, משמע דנפשטה נמי בעיא קמייתא. והקשה **המשנה למלך**, דבעיא בתרייתא אין לה שייכות עם בעיא קמייתא, דאפילו אי צריך דעת נסתפקו בגמרא טובת הנאה של מיי. **והגר"א** (על הרמב"ם שם) הוסיף, דבר"ן **בר"ה אלא אדעתיה**, נמי משמע דאף ידיע דטובת הנאה של תורם, מיבעיא ליה. ותיירץ **בחידושי החתם סופר**, דסבר **כתוס' בבבא קמא** (סח:), ד"ה **הוא**, שכתבו דאי צריך דעת, ודאי טובת הנאה לבעלים. **והמשנה למלך**, **והרשב"א והריטב"א בקידושין** (כג:), כתבו, דסבר **דבבכורות** (יא). איפשיטא בעיא זו, דאמרינן התם הפודה פטר חמור של חבירו פדוי. אך **הקרבן אורה** הקשה, דשאני פטר חמור דאין צריך לבעלים, דכל אדם יכול לפדותו ככל הקדש, וכדכתבו **התוס' בבבא קמא** הנזכר לעיל, **ובתוס' בבכורות** (שם) **ד"ה הפודה**, דבתרומה כתיב "לדעתכם", ולא בפטר חמור. ותיירץ **הקהילות יעקב** (סימן כו), דכבר כתב **המהרי"ט אלגאזי** (שם), דהרמב"ן והרשב"א והריטב"א פליגי אתוס' וסברי דבעי דעת בעלים. וכן דעת הרמב"ם.

(יב) ר"ן ד"ה **אלא אדעתא, בתוה"ד**, ולי נראה וכו' ואדעתא דנפשיה קעביד. הקשה **הקרבן אורה**, אם כן במחזיר אבידה נמי נימא דהמדיר עביד אדעתיה דנפשיה, דנהנה בפרוטה דרב יוסף. ותיירץ, דדוקא הכא אמרינן כן דלא הוי הנאה גמורה דהרי לא קיבל כלום, אלא שהותרו פירותיו. מה שאין כן

הדרה היוזמי

אי נהנה מדבר שהוא דרבנן או דאורייתא הא מכל מקום נהנה.

(ח) ר"ן ד"ה בקטן, בתוה"ד, לא ספינן ליה בידים. הקשה השלמי נדרים בשם ספר עצי לבונה, אמאי קרי להלימוד דמלמדו בחנם דספי ליה בידים, הא בעצם הלימוד אין איסור, דמצות לאו ליהנות ניתנו, וההנאה היא מה שאינו נוטל שכר, וזה לא מיקרי בידים.

(ט) ר"ן ד"ה בקטן, בתוה"ד, לא ספינן ליה בידים. כתב הקרן אורה, דהתוס' בפסחים (פח.) ד"ה שה לבית, ובראש השנה (הובא באות ו') כתבו, דבמקום מצוה מותר לספות לו בידים, ודלא כהר"ן. והרשב"א כתב, דאיכא לאוקמי במופלא הסמוך לאיש. מיהו כתב, דמתוס' בד"ה שכר שימור, משמע דלא שייך שימור אלא בקטן גמור.

(י) ר"ן ד"ה לשמור הפרה, פרה אדומה. והתוס' הרא"ש בבבא מציעא (נח.) כתב, דאיירי בחולין, דכן משמע בתוספתא דבבא מציעא (פ"ח ה"א). וכן נראה מהרמב"ם (פ"ו משבת הכ"ה), ומהטור (או"ח סימן ש"ו), דלא כתבו האי דינא בהקדש. ועיין לקמן אות יג.

(יא) בא"ד, שם. הקשה הט"ז (או"ח סימן תקפ"ה סק"ז), אמאי אסור ליטול שכר, הא כתב המורכבי בכתובות (רמז קפט), דלחזנים מותר ליקח שכר בשבת, דהשכר על קיום המצוה ולא על שבת, והכא נמי נימא הכי. ותירץ, דדוקא מצוה התלויה בשבת עצמו ואין שייך לימות החול כגון התפלות שרי, מה שאין כן הכא.

דף לו ע"ב

(יב) גמ', לפיכך אם אבדו חייב באחריותו. כתב המנחת ביכורים (על תוספתא שבת פ"ח הט"ז), דאמרין בבבא מציעא (נח.), דמפסיד שכרו אבל אינו צריך לשלם, דאין שמירה להקדש.

(יג) ר"ן ד"ה לפיכך (הנמשך מעמוד א), בתוה"ד, הוי ליה שומר חנם. כתב המחנה אפרים (שומרים סימן י"ט), דלכאורה מוכח מהכא דשומר שכר לזמן, כיון שעבר הזמן ועדיין החפץ ברשותו, הוי שומר חנם. ודחה, דשאני הכא דעומד אצלו לשמור בימי החול, ובשבת אם הוא לא ישמור מי ישמור, לכך הוי שומר חנם, אבל בשעבר הזמן כיון דכלתה שמירתו, כלתה לכל מילי. והחסדי דוד (תוספתא שבת פ"ח מ"ט) דייק מרש"י בבא מציעא (נח.) ד"ה לפיכך, דכתב, דאי אירע קלקול אין חייב לשלם, ומשמע אפילו בפשיעה פטור, ואינו שומר חנם.

(יד) תוס' ד"ה שכר שבת, בסוה"ד, דקבלת שכר לאו חפצי שמים הוא. והשיטה מקובצת כתב, דלא איירי הכא במשמר לפרה אדומה ולעומר, אלא משמר לצורך חול. וכתב, דכן משמע בתוספתא דשבת (פ"ח מט"ו), דתני סתמא. מיהו החסדי דוד (תוספתא שבת פ"ח מ"ט) ביאר, דאיירי בשומר לצורך הקדש. ובתוספתא בבבא מציעא (פ"ח ה"א) כתב, דמוכח דלא איירי בהקדש. ועיין לעיל אות י' בדברי התוס' הרא"ש.

(טו) גמ', משום דבשבתא אכלין ושתין. הקשה הרד"ל (פרקי דרבי אליעזר פ"א אות כ'), דהא תני בפרקי דרבי אליעזר (שם), דר' אליעזר בן הורקנוס היה לומד כל יום ב' הלכות חדשות, ומשמע אפילו בשבת. וכן בויקרא רבה (פ"ט) איתא, הריני שונה ב' הלכות היום וב' הלכות למחר. ותירץ, דדוקא בתינוקות שגופן חלוש הוי שינוי וסת תחילת חולי מעיים ולא בגדול, וכל

הרוצה לתרום וכו', אלמא דאסור למיעבד שליחותיה אפילו במידי דלא שקלי עליה אגרא, דהתם צריך דעת ושליחות, מה שאין כן הכא. והרמב"ן (יב. מדפי הרי"ף) כתב, דטעם האיסור היכא דשליחותיה קעביד, דכיון דאמר ליה ועביד מאי דקאמר ליה מהנהו. ולפי זה הכא נמי אסור, וכן כתבו הרא"ש (שם) והבית יוסף (יורה דעה סימן רכ"א). וביאר הב"ח (שם) טעמו, דהכי משמעות הסוגיא, מדלא חילקו בין דבר הצריך שליחות ללא צריך.

(ד) ר"ן ד"ה וכתוב ראה לימדתי, כלומר שציוני ללמד בחנם. המהרש"א (חידושי אגדות) כתב דפירוש הר"ן דחוק. ופירש, ד"כאשר צוני ה'" משמע שצוני ללמד אתכם, והא פשיטא דאסור ליטול שכר על קיום מצוה. ומשום דהיה אפשר לפרש למדתי אתכם מעצמי את מה שצוני דהיינו מצוות, ולא שצוני ללמד אתכם. קמיייתי קרא דמפורש ביה דהציווי היה ללמד אותם, דכתיב "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם גו'". והרמב"ם (פ"א מתלמוד תורה ה"ז) פירש, מה אני למדתי בחנם מפי ד' אף אתם. וביאר הלחם משנה (קושיא א'), דהוא פירש ד"צוני ללמד אתכם" כמו שהוא לימדני, והוא לימדני בחנם.

(ה) גמ' וכתוב ראה לימדתי וכו'. הא דבעי לאתויי קרא ד"ראה לימדתי וגו'", ולא סגי בקרא קמא, ביאר המהרש"א (בחדושי אגדות), דהיינו משום דבעי לאתויי דהרב והתלמידים בכלל אזהרה דבחנם ולא בשכר. ויליף לה מדנקט בקרא ראה לשון יחיד, ולמדתי אתכם לשון רבים. דרצונו לומר, ראה נאמר ליהושע, ולמדתי נאמר לכלל ישראל. והעין אליהו ביאר, דאי מ"כאשר ציוני", הוה אמינא דמשה למד בשכר, כדחזינן מהא דאיתא במדרש רבה (יתרו פרשה כ"ח) ומשה עלה אל האלוקים וכו', יכול מפני ששבה אותה נטלה חנם, תלמוד לומר לקחת מתנות באדם בלקיחה נתנה לו, והיינו שמסר נפשו עליה, ואין חילוק בין הנותן דמים עבור הדבר לנותן נפשו עבור הדבר, ואיך נלמוד דצריך ללמד בחנם. לכך הביא קרא (דברים ד, יד) ד"ואתי צוה וגו'", דהיינו בעוד שלא מסר נפשו עליה, ואחר כך לימד אותם כבעת הציווי, דכתיב "כאשר צוני" דהיינו כמו בעת הציווי שהיה בחנם.

(ו) ר"ן ד"ה וכתוב ראה, בתוה"ד, דודאי ישראל לא היו מפקפקין. הקשה השלמי נדרים, הא איתא ביומא (ה:) גבי אהרן ובניו דאמר להם משה "כאשר צוה ד'" ולא מאלו. ותירץ, דשאני התם דאמר להם דבר חידוש שיאכלו קדשים באנינות, וקדשים אסורים לאונן.

(ז) ר"ן ד"ה ור' יוחנן, בתוה"ד, דלא מדאורייתא ניהו. הקשה הבית הלוי (ח"א סימן י"ג ט'), לדעת הבעל המאור בראש השנה (ז: מדפי הרי"ף), דמצוות דרבנן ליהנות ניתנו, אמאי במקום שאין נוטלים שכר פיסוק טעמים שרי, הא מהנהו. ודחוק לומר, דהא דמשני במקום שנטלים שכר הוי רק לרב ולא לר' יוחנן, דלר' יוחנן בלאו הכי אסור. ותירץ, דאפשר דאיהו סבר כרשב"א ביבמות (קיד.), דליכא איסור ספייה בידים באיסור דרבנן, ולחכי שני שפיר דאיירי במקום שנטלים שכר, דאי אין נוטלים הוי שרי ללמד לקטן, כיון דעיקר הלימוד הוא דרבנן גם האיסור הוא רק דרבנן, ומתניתין משמע דלא ילמד אף לקטן. עוד תירץ, דכתבו התוס' בראש השנה (לג.) בד"ה תני, דבמקום חינוך למצוה ספינן לקטן בידים, להכי שרי הכא. והקשה האחיעזר (ח"ג סימן פ"א כ"ד) אתירוצ' א', דאטו משום דהמצוה מדרבנן אף האיסור אינו אלא דרבנן, והלא האיסור הוא ההנאה, וכיון דלא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, הוי הנאה, ואסור מדאורייתא, דמאי נפקא מינה

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף לו – דף לח

יד תמוז – יד תמוז התשע"ה

דף לח ע"א

(א) גמ', במערבא פסק אבא להדין פסוקא וכו'. המהרש"א בקידושין (בחידושי אגדות ל). ביאר, ד"בעבור ישמע העם" לפי פשוטו אינו טעם ל"אנכי בא אליך". על כן אמרו שהוא פסוק אחר, ורצה לומר ד"בעבור ישמע העם בדברי עמך" כך "יאמינו לעולם". ואחר כך "ויגד משה" משמע להו פסוק אחר, ולא מצינו בכל הענין דברי ה' למשה, ודברי משה לישראל בפסוק אחד.

(ב) גמ', לא העשיר משה. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דאתי לאפוקי שלא תאמר שהעשיר משכר לימוד שנתנו לו, שלימד לכל ישראל, דהא אמר מה אני בחנם וכו'. והעץ יוסף והעיון יעקב ביארו, דאתי לאפוקי שנטל מבית הים, שהרי עסק בעצמותיו של יוסף, כדאיתא בסוטה (יג:).

(ג) גמ', לא העשיר משה וכו'. הקשה היעב"ץ, אם כן היאך שרתה עליו שכינה לפני כן, הא אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על עשיר. ורש"י בפירוש התורה (שמות לד, א) כתב, דמפסולת הלוחות העשיר הרבה. אך כתב דאכתי יקשה לישנא דגמרא דמשמע דמקמי הכי לא היה עשיר כלל. ותיירץ, דבאמת לא היה עשיר בממון, אלא עשיר בדעה שהיא העשירות האמיתית כדאיתא לקמן (מא:), אין עני אלא בדעת. והוא הדין דאין עשיר אלא בדעת, דהיינו דיש לו מידת ההסתפקות, כדאיתא באבות (פ"ד מ"א) איזהו עשיר השמח בחלקו. וכעין זה ביאר העין אליהו, דבעת שניתנו לוחות הראשונים לא העשיר כיון דעדיין לא חטאו ישראל, והיו כאדם הראשון קודם החטא, שלא היה לו עושר הגשמי, כי אם העושר האמיתי לעבוד את ד', ומשה רבינו נמי לא נצרך לעושר הגשמי. אבל כשחטאו וירדו מדרגתן הוצרכו לעושר הגשמי, ודרש את המאמר, דלא העשיר אלא מפסולתן של לוחות, דעל ידי שנשתברו הלוחות הוצרך לעשירות.

(ד) גמ' אמר ר' יוסי בר' חנינא וכו'. השיטה מקובצת ביאר בשם הרי"ץ. כי דעת רבי יוסי בר חנינא בתחלת דבריו כמו שפירש בסוף, לפלפולא בעלמא. דהבנת סודות וטעמי התורה לא נתנו לרדת לעומקם, אלא למשה רבינו ולזרעו אחריו, (אף על פי שלא הגיעו למעלתו) בזכותו. אבל פשטי המצות והאזהרות הצריכות להמון, נתנו להבין להמון. שאם לא יבינו איך יעשו, והתורה לכלם נתנה. ורב חסדא הבין כוונתו, כי לא נתן להם להבין פשטי החוקים, ולסמוך על דעתם בהבנת המצות והאזהרות. אלא אם כן יבאר להם משה רבינו או זרעו שהם הכהנים והלוויים בני שבטו, (ונקראו זרעו לפי שהיה גדול השבט) בעת העשייה, כך תעשו ומטעם זה. על כן הקשה מדכתיב "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", משמע דבשעת נתינת התורה צוה לו השם ללמדם החוקים והמשפטים, כדי שלא יצטרך כל אחד בשעת מעשה לשאול ממנו איך יעשה. ותיירץ וכו'. והקשה מ"ראה למדתי אתכם וכו' כאשר צוני ה' אלקי", משמע מפשט הכתוב שה' צוה לו ללמדם בסני. ותיירץ כתיירץ הראשון. עוד הקשה, מ"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל". ותיירץ השירה לחודה. עוד הקשה מסוף הפסוק, ותיירץ אלא לפלפולא בעלמא. עתה גילה לו וביאר כל הנזכר לעיל.

(ה) גמ', אלא פלפולא בעלמא. ביאר העיון יעקב, דכל זה היה בלוחות שניות. אבל קודם החטא ניתנה התורה לכל ישראל, כדכתיב (שמות פרק כד, יב) "ואתנה לך את לוחות וכו' להורתם", ולא היו צריכין לפלפולא, כי

שכן לתירוץ קמא דכי היכי דליפנו אבהתא, דלא שייך בגדול. מיהו לסלקא דעתך דטעמא משום שכר שבת, לכאורה הוא גם בגדול. נואף דשמואל דאמר כל ימי עני רעים וכו' לא חילק בין גדול לקטן. מכל מקום דבריו הם לבאר מדוע מצב העני רע. אבל הלימוד אינו קשה לגדול כמו לקטן].

(טז) ר"ן ד"ה דיפנו אבוהון, שאבות התינוקות פונין וכו'. והשיטה מקובצת בשם הרי"ץ הביא גירסא "משום דמיפנן אבוהון דינוקא למיצתא להון". וביאר, דאין קורין בתחילה, מפני שאביהם מופנים בשבת לשמוע מה שקראו בחול לידע אם יודעים בבירור. ובשם הרא"ם הביא גירסא, "דמיפנן למיצואתא להון", וביאר, שכל ימי החול האבות טרודים ואינם קוראים כלל, ובשבת הם פנוים, ומעכבים בניהם להיות להם לצוות.

(יז) גמ', בנות מי קא בעיין שימור. הקשה הקרן אורה, דהא לאשה בלאו הכי שרי ליטול שכר, דלא הוזהרה תורה ללמד בחינם אלא לזכרים שחייבים בתלמוד תורה, מה שאין כן אשה, דאפילו לכן עזאי דאמר בסוטה (כ:). חייב אדם ללמד בתו תורה, מכל מקום אינו חייב גמור דהא איתא בקידושין (כט:): "ולמדתם אתם את בניכם" ולא בנותיכם.

(יח) גמ', קסבר פיסוק טעמים דאורייתא וכו' הלכה למשה מסיני. כתב הגהות מימוניות (פ"א מת"ת ה"ז), דמשמע, דאי לא ניתן בסיני הוי שרי לכולי עלמא ליקח שכר. ולכך הכריח דכל חידוש סופרים מותר ליקח שכר. וכתב הרמ"א (יורה דעה סימן רמ"ו), דהיינו מה שנתקן מדרבנן. וביאר הדברי חמודות (בבכורות פ"ד אות ט"ז), דכונת הרמ"א דדרשות ודאי אסור דהיינו מדרש. והקשה הקרן אורה, דהא מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור, וממילא בכלל חוקים ומשפטים. ולכאורה דבריו לשיטת הרמב"ם בספר המצוות שורש א'.

(יט) גמ', ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו דמקרא אלו פיסוק טעמים וכו'. ביאר העין אליהו, דהטעם דקרי לסדר הפסוקים שום שכל, ולפיסוק טעמים ומסורות קרי ויבינו. משום, דאם יאמר אחד ביאור בפסוקים, ולביאורו יופסק הפסוק במקום אחר, ודאי דביאורו אינו אמת. מה שאין כן בפסקי טעמים ומסורות, דמצינו שאומרים ביאורים אף דהוי נגד הטעמים והמסורות, ולכך נקראים הבגה, שמבין דבר מתוך דבר דאינו עיקר הביאור.

(כ) ר"ן ד"ה שמים מצרים, אף על פי שאין בהם אל"ף וכו'. כתב השלמי נדרים, דגבי מצרים צריך לפרש היכי שקוראים מצרים בקמץ תחת הרי"ש. (כא) ר"ן ד"ה צדקתך כהררי, בתוה"ד, ובדברי מורי וכו' טעם מפסיק וכו' אחר"כ תעבורו. הקשה הרש"ש, הא הטעם אצלנו בקרא ד"אחר תעבורו" (בראשית פ"ח ה') "זקף קטון" שאינו טעם מפסיק.

(כב) ר"ן ד"ה עטור סופרים, בתוה"ד, תסגר שבעת ימים ותאסף. הרש"ש הקשה בשם המנחת שי (במדבר פ"ב פ' י"ד) דחזינן השתא שהר"ן ביאר דהגמ' אזלא אקרא דמרים (שם), ואם כן לפי מה שביאר בשם רבו לקמן בד"ה צדקתך, דעיתור סופרים היינו לבאר כוונת הכתוב שלא נאמר ד"אחר תאסף" היינו אחרי שתאסף, אלא שהטעם המפסיק מבאר דהווי אלעתיך וכמו שנכתב באות ו' ואחר תאסף. הא בקרא דמרים כתיב להדיא "נאחר" באות ו'. ועל כרחק כוונת הגמ' אל"אחר תאסף" דמשה (במדבר פרק לא, ב). ותיירץ הרש"ש, דמה שכתב הר"ן דקאי אקרא דמרים, היינו לפירוש עצמו, דשפיר לפרש אהאי קרא משום דקדים, אבל לפירוש מורי יודה דכונת הגמ' לקרא דמשה.

הדרה היוזמי

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פ"י). והרד"ל (על פרקי דרבי אליעזר שם בהוספות הרד"ל) ביאר, דהגמ' פליג אפרקי דרבי אליעזר, וסברה דשכרה מלשון נתן את ערכה דהיינו שקנה את הספינה, כי היה דעתו להשתקע בתרשיש ולהתפרנס באניות, וכדאיתא בירושלמי סוכה (פ"ה ה"א), יונה בן אמימי משבט זבולון היה, לכך היה הים חביב בעיניו, כההוא דפסחים (ד.).

יג) ר"ן ד"ה וזן את אשתו, אפילו כרבנן אתיא, כתב הרא"ש (סימן ד'), דכן משמע, מדלא קאמר הא מני חנן היא. וכתב הבית יוסף (יורה דעה סימן רכא), דמהרמב"ם (פ"ו מנדרים ה"ד), משמע דאוקי רב הושעיא מתניתין כחנן. וכתב הבית יוסף, דנראה מדבריו, דהא דלא אוקי בגמ' מתניתין דזן את אשתו ואת בניו כחנן, משום דלא איצטריך. כיון דממילא משמע דבגוונא דאוקי להא דקתני פורע את חובו, מיתוקם נמי הא דקתני זן את אשתו ואת בניו.

יד) בא"ד, בתוה"ד, דבתורת מצוה וכו'. וכתב הב"ח (יורה דעה סימן רכ"א), דלפי זה אפילו במזונות דצריכי לה שרי, ואפילו שלא בפני הבעל, דהא נותן בתורת צדקה. והרא"ש (סימן ד') כתב בשם רבינו תם, דמיירי בשזן את אשתו בפניו והוא במדינה, דכיון שזן אותה לפניו ואינו אומר כלום, דרך מתנה הוא ואינו חייב לפרוע. ולא הוי הנאה, שאם לא היה זן אותה היתה מצמצמת ומתפרנסת ממעשה ידיה. אי נמי, דמיירי כשהבעל נותן לה כל צרכה, והוא מענגה במזונות יתירים. וכן הוא בתוס' ד"ה וזן, אלא דהתוס' חיברו ב' הפירושים. וכתב הטור (יורה דעה סימן רכ"א), דלחנן מותר בכל ענין. והבית יוסף (שם) כתב, דמוכח מהרא"ש דסבר, דרבא לעיל (לג): סבירא ליה דבמודר אף לחנן אסור לפרוע חובו דחשיב כמהנהו, ולהכי לא רצה לעיל לאוקי מתניתין כחנן. והא דאמר התם דלא אמר כר' אושעיא, משום דמוקי למתניתין אליבא דכולי עלמא, לרווחא דמילתא נקט.

דף לה ע"ב

טו) ר"ן ד"ה שאם ירצה, בתוה"ד, אלא לזונה מזונות יתירים כדי לפטמה וכו'. הקשה השלמי נדרים, הא איתא בעבודה זרה (טז). דשור של פטם משהים ליה עד דכחיש ועביד על חד תרין משוורים אחרים, ואם כן בעומדת למלאכה נמי נהנה בפיטומא. ותיריך, דמכל מקום השתא לא מינכר ההנאה, דאדרבה מפנקא טפי ולא עבדה שפיר. ומאי דתעביד אחר כך על חד תרין לא חשיב דמהנהו.

טז) בא"ד, אבל במזונות הצריכים. הקשה התפארת ישראל (בועז אות ג), הא מצוה קעביד, דצער בעלי חיים דאורייתא. ותיריך, דאין אסור אלא לצערה בידים, והכא לא גרם לה הצער. עוד כתב, דאפשר דבנותן לה לאכול רק כדי חיותה לכולי עלמא שרי, דאיכא קצת מצוה משום צער בעלי חיים, ובנותן לה ביותר כדי לחזקה לכולי עלמא אסור, ולא פליגי אלא בנותן יותר מדאי שמתפטמת על ידי זה.

יז) גמ', גדולה מזו אמרו וכו'. הטור (יורה דעה סימן רכא) כתב, דשרי לישא בתו אף דפוטרו מחיוב מזונותיה. והקשה הב"ח, מאי קא משמע לך, הא אמרינן בגמרא דפשיטא. ותיריך, דאשמועינן, דיכול לפרנסה, אף בעודה בבית אביה מקמי שנכנסה לחופה, ומקמי שהגיע הזמן, דהלכה כחנן. והט"ז (סקי"ג) תריך, דהטור נוהר שלא נטעה לומר כיון דיש מצוה ליתן לבתו

לא היה להם שכחה, כדאיתא בעירובין (נד.). ורק לאחר החטא שהשכחה היתה מצויה הוצרכו לפלפולא, דאי תשתכח התורה יחזירוה בפלפולא, כדאיתא בבא מציעא (פה:) ובתמורה (טז.). ולכך ניתן למשה לבדו.

ו) שם, בפירוש הרא"ש ד"ה פלפולא כתב, דענין זה נתבאר בקרא "דכתב לך", משום דהבנת התורה החכמה והשכל, רמוזים בכתב התורה בצורת האותיות. ועיין לעיל אות ד'.

ז) גמ', אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על וכו'. ביאר בחידושי החתם סופר, דהעיקר תלוי בענווה, אלא שאין הדבר ניכר באדם חסר, אלא דוקא באדם השלם בגבורה חכמה ועושר, אפילו הכי ענותן הוא. והיעב"ץ ביאר, דאין משרה על עני, משום דחשוב כמת, וגם חכמת המסכן בוזיה. והקשה, מעובדיה שנצרך ללוות מיהורם בריבית, ולא היה לו לשלם, ואפילו הכי היה נביא. ותיריך, דאין צריך שיהא עשיר כל כך שיוכל לפרנס אחרים, רק שיהא לו כדי סיפוקו ואיזהו עשיר השמח בחלקו [כדלעיל אות ג], וזה היה לו, ואף על פי שנשאר בעל חוב, כיון דהיה מחמת הצדקה שעשה לא חשיב. ח) גמ', ואימא דאריך וקטין. הקשה בפירוש הרא"ש ד"ה דאריך, תימה אמאי לא יליף מקרשי המשכן דכתיב (שמות פ"ב, יח) "וישם את קרשיו". ותיריך המהרש"א (בחידושי אגדות), דהתם מוכח דהיה על ידי נס, כדאיתא במדרש תנחומא (ורשא פרשת פקודי סימן יא) דהוקם המשכן, היינו הוקם מאליו. [ולכאורה עדיין צריך עיון, מאי טעמא לא הוכיח הרא"ש מכובד האהל עצמו, אלא דבעינן למימר דסבר דמה דהוקם המשכן מאליו היינו האוהל ולא הקרשים, ולפי זה הוסר תירצו של המהרש"א. ועיין מנחות (צט.). וברש"י ד"ה ויקם משה.]

ט) גמ', דכתיב ואתפוש בשני הלוחות. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), אמאי לא מייתי מקרא "וישלך מידי את הלחת וישבר אתם תחת ההר" (שמות פרק לב, יט), דהיה בשעת מעשה. ותיריך, דמהתם אינו מוכח דבכח השלכתו לארץ נשברו, אלא משמע דאחר שהשליכן שברן בכלי ברזל, מה שאין כן בהאי קרא ששינה לומר שתפסם בב' ידיו אחר שהיה נושאן בידו אחת, משמע דלכך תפסן בב' ידיו כדי לשוברן בהשלכה זו, וזו גבורתו. והיעב"ץ הקשה, דדילמא לא מידו החזקה היתה, אלא מחמת שנפלו, וכדמשמע בילקוט שמעוני (תורה רמז שצג) שראה שפרח הכתב מעליהן והשליכו מידיו ונפלו ונשברו. לכך פירש, דאיתא במדרש (שם לקמיה), כשראו אהרן ושבעים זקנים שרצה להשליכן, תפסוהו ולא רצו להניחו, ולא יכלו לו כי חזק מהן. וזו היא גבורתו.

י) גמ', שם. בספר פרי צדיק (עדה"ת פרשת בהעלותך) הקשה, אמאי כתיב (במדבר פרק יב, ג) "והאיש משה וכו'", ולא, ומשה עניו וכו', ותיריך, דכתב דאתי למימר דאף שהיה גיבור, שהוא משמעות איש, היה עניו.

יא) גמ', גדול האמור בשמואל וכו'. ביאר העין אליהו, דטעם החילוק, דשמואל לא רצה לשכור, משום דהיה ירא שמא מחמת הברושה משכירים לו. אבל משה רבינו שהיה עניו מכל האדם, לא היה חשוב אצל עצמו, ולא עלתה על דעתו שמשכירים לו מחמת הברושה, דהא אינו חשוב כלום ומדוע יבושו מפניו.

יב) גמ', שנתן שכרה של ספינה כולה. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), דהספן לא רצה להפליג לאלתר, משום דעדיין לא קיבל שכרו מהאנשים שבאו לילך תרשישה, לכך הקדים לתת שכר כולם, ויתנו לו אחר כך. וכן

הדרך היומיומית

מסכת נדרים דף לח – דף לט

יד תמוז – טו תמוז התשע"ה

רפואת הגוף, לרמוז שכשם שהמבקר צריך להשגיח על רפואת גופו, כך צריך להשגיח על רפואת נפשו לומר לו שיתודד.

דף לט ע"א

(א) גמ', אפילו עומד נמי לא, הקשה המרומי שדה, הא מצוות לאו ליהנות ניתנו, ותיירץ, לפי מה שכתב הר"ן לעיל (טו): ד"ה והא מן התורה, דמצוה שיש בה הנאת הגוף לכולי עלמא ליהנות ניתנה. ואף לתוס' שהביא הר"ן לעיל(טז): ד"ה אמר רבא, שכתבו, דאף בכהאי גוונא לאו ליהנות ניתנו. מכל מקום היינו דוקא היכי דיש בהמצוה גופא הנאה, מה שאין כן הכא שהיא הנאה צדדית. ולדעת הבעל המאור (ראש השנה ז: מדפי הרי"ף), דמצוות דרבנן ליהנות ניתנו, אתי שפיר טפי, דמצות ביקור חולים אינה אלא מדברי סופרים כדכתב הרמב"ם (פי"ד מאבל ה"א). והריטב"א כתב, דהכא נהנה בכניסתו ויציאתו קודם שמקיים המצוה.

(ב) גמ', שם. הקשו הט"ז והש"ך (רכא סק"א), לשיטת הב"ח (הובא לעיל לג. אות א'), דאין איסור דריסת רגל אלא כשמקצר דרכו דחשיב הנאה, אבל אי אין מקצר שרי, אמאי אסור לבקרו והא אותה הנאה היה יכול לעשות בביתו. ותיירץ העצי לבונה (שם סק"א), דהכא דנכנס לביתו אסור אף אי לא מקצר דרכו, דהוי מקום שמשכירין כיוצא בו.

(ג) גמ', ובמקום שנוטלים שכר על הישיבה. כתב הט"ז (יורה דעה סימן רכא סקט"ז), דאף על גב דאיירינן באסר נכסיו, והכא נהנה מגופו. מכל מקום אסור, דהוי כאילו קיבל ממנו שכר וחזר ונתנו לו. והקשה הגרע"א (בהג"ה השולחן ערוך), הא אין השכר בכלל האיסור, דהוי דבר שלא בא לעולם, ואין אדם אוסר על חבריו דבר שלא בא לעולם. ובשלמא בגמ' יש לדחוק, דאיירינן בגוונא דהחולה אסר עצמו מנכסי המבקר, דעל עצמו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם, אבל הט"ז כתב כן אף באוסר על חבריו קשה. והקשה השלמי נדרים, היכי מצינן לאוקמי הגמ' דמיירי שהחולה אסר עצמו, דאם כן אפילו יושב נמי שרי, דמודה שמואל דמחיותיה לא אדריה. ועיין לקמן אות ה.

(ד) גמ', על העמידה לא בעי למישקל. כתב רבינו עובדיה מברטנורא, משום דאין רגילין ליטול עליה שכר. וכתב התוס' יו"ט, בשם הרא"ש, דלא בעי למישקל משום דנראה כמבזה מצות ביקור, וכן משמע לישנא דגמ'. [וכן נראה מתוס' לעיל (לד). ד"ה היכי מתרץ].

(ה) גמ' דלא אדריה מן חיותיה. כתב המנחת אפרים (נדרים סימן כג), דלא אמרינן דמחיותיה לא אדריה, אלא כשהדיר החולה נכסיו למבקר, דאמרינן דלא אסר עליו אלא מידי שהוא הנאה למבקר בלבד, אבל מידי דאיכא הנאה אף לעצמו, לא היה בדעתו. אבל כשהחולה אסר עצמו מנכסי המבקר, ודאי דכל הנאה משמע, ואפילו בדבר דאיכא חיי נפש, דאי לאו הכי אמאי לא מוקי שמואל מתניתין בשאסר החולה עצמו מנכסי המבקר, ונוטלים שכר בין על הישיבה בין על העמידה. ועומד, דמחיותיה לא אדריה, ולא יושב כיון דאפשר בעמידה. ועיין לעיל אות ג.

(ו) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בתוה"ד, אבל לא יושב משום גזירה וכו'. הקשה הקרן אורה, הא למסקנא דמודה שמואל דמחיותיה לא אדריה, על כרחך הדר ביה מגזירה דשמואל ישהה, דאי לא, הוי מצי לאוקמיה מתניתין בנכסי

נדוניא, איכא למימר דלא התיירו לשמעון המדיר לישא בת המודר אלא במקום שאין דרך לתת נדוניא לבתו, דעל כן אינו מהנהו. אבל באם הדרך לתת נדוניא וזה לקחה בחנם אין לך הנאה גדולה מזו ואסור, על כן כתב הטור דזה אינו, דנלמד בקל וחומר ממה דאיתא בגמ' לענין מזונות, דהא המזונות חיוב עליו, ואפילו הכי לא חשבינן הנאה, קל וחומר נדוניא שאינה אלא מצוה בעלמא.

(ז) גמ', שם. הקשה היעב"ץ, היכי מצי להשיאו בתו קטנה או נערה, הא צריך לקבל קידושה, וממונא קמהני ליה חתן לאבי כלה. ותיירץ, דאין מותר להשיאה אלא בקידושי ביאה.

(יט) ר"ן ד"ה המדיר את בנו, האב הדירו. הקשה הקרבן נתנאל (סימן ו' אות ג'), דלהוי כנדרי זירוזין. ותיירץ, דאיירי במעמיד דבריו.

(כ) בא"ד, שם. והרמב"ם (פ"ו מנדרים הי"ז) פירש, דהאב הדיר בנו ממנו מפני שאינו עוסק בתורה. ועל כן כתב דהאב מותר למלאות לו חבית של מים וכן ביאר בפירוש הרא"ש ד"ה המדיר. וכתב הרמב"ן (הובא בהרא"ש סימן ו'), דמסתבר כפירוש הר"ן, דהא אין דרך האב לשמש לבנו. ועוד, דלישנא דמדיר לתלמוד תורה משמע דמדירו כדי ללמוד. והכסף משנה כתב, דלפעמים האב משמש לבנו, ולתלמוד תורה אפשר לפרש בעבור תלמוד תורה, ואדרבה מלשון מדיר בנו משמע דמדיר בנו ממנו. ומהתוספתא שהביא הר"ן נמי אין ראיה, דהתם איירי שהדיר בנו מלעשות מלאכה, ואשמועינן דאין בדברים אלו משום מלאכה. והלחם משנה כתב, דמהירושלמי שהביא הר"ן נמי אין ראיה, דהרמב"ם ביאר איפכא, דהאשה שהדירה את בנה אינה קונה לו חפצים דאין דרכה לילך בשוק. והב"ח כתב, דהרמב"ם סבר דהבבלי פליג אתוספתא ואירושלמי.

(כא) ר"ן ד"ה מותר להשקות לו, בתוה"ד, ומיהו דוקא וכו'. ובפירוש הרא"ש ד"ה כוס, והתוס' רי"ד, והנימוקי יוסף כתבו, דשרי אף בכוס של מדיר, דאדעתיה דהכי לא אדריה, משום דאם לא ישקוהו נראה נבלות גדולה. והב"ח (יורה דעה סימן רכא) הביא בשם הרא"ש, דדוקא כוס של מרחץ שרי, דאין בו הנאה דאינו אלא מים חמים, אבל כוס של תנחומין שהוא יין לא שרי אלא משל מודר. וכתב הב"ח, דכן נראה ברמב"ם (פ"ו מנדרים הי"ז) שכתב, ומותר ראובן לשותות כוס תנחומין וכו', וכן כוס של בית המרחץ שאין בו הנאה, משמע דרצה לומר, לא זו אף זו, דשל בית מרחץ שרי אף משל שמעון שאין בו הנאה, ולכך הקשה הראב"ד עליה, דודאי הנאה היא. והבית יוסף כתב, דאף לרמב"ם אסור בכל גווני משל מדיר, ולא קשה מידי.

(כב) ר"ן ד"ה את עבדיו, בתוה"ד, אבל בעבדיו וכו'. כתב הב"ח (יורה דעה סימן רכא), דאמנם משמעות דבריו דאף בעבדיו לא שרי אלא במזונות יתירים. אבל מדברי שאר הפוסקים נראה, דבעבדים ושפחות שרי בכל ענין ואפילו מזונות כדי חייו, משום דיכולין לבקש על הפתחים. אי נמי, מצמצמין וניזונים מהעדפת מעשה ידיהם. וכתב הקרן אורה, דכן משמע ברמב"ם (פ"ו מנדרים הי"ד), דכתב לעבד ושפחה בהדי אשתו ובניו. וכן כתב השיטה מקובצת בשם הרי"ף, דשרי משום דיכול הרב לומר לעבד, עשה עמי ואיני זנך. והקשה השלמי נדרים, דהאי טעמא שפיר לענין עבדים כנענים, אמנם הבית יוסף (יורה דעה סימן רכא) כתב, דכל שכן עבדיו העבריים. ותיירץ, דבעברים שרי משום דמצוה קעבד.

(כג) מתני', ומרפאו רפואת נפש, כתב השבלי לקט (על המשניות), דלא תני

הדרה היוזמי

(יג) גמ', שם. הקשה העיון יעקב, דלמא סבר כמאן דאמר בתמיד (לב.), דגיהנום למעלה מכיפת הרקיע, ולמעלה מן השמש ודאי איכא דברים חדשים, כדאיתא בחגיגה (יד.) דבכל יום נבראים מלאכי השרת. ותירץ, דאמר לקמן דבשעת מחלוקתו של קורח עמד השמש בזבול, והוא מעל הגהינם, ואם כן היה תחת השמש.

(יד) גמ', מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול. ביאר העין אליהו, דטעם דעלו לזבול ולא לרקיע אחר. משום דאיתא בבראשית רבה (פי"ט ז') עיקר שכינה בתחתונים היתה, כיון שחטא אדם הראשון נסתלקה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, דור אנוש לשלישי, דור המבול לרביעי, דור הפלגה לחמישי, סדומיים לשישי, מצרים בימי אברהם לשביעי. וכנגדן עמדו ז' צדיקים וכו' עמד אברהם והורידה לשישי, יצחק לחמישי, יעקב לרביעי, לוי לשלישי, קהת לשני, עמרם לראשון, ומשה הורידה מלמעלה למטה. ובשחלקו על משה שהוא בן עמרם חזרה השכינה שתי עליות למעלה, ומקומה ברקיע, ומרקיע לשחקים עליה אחת, ומשחקים לזבול עליה שניה, ושרתה בזבול ולכך הזכירו את עמרם ומשה בנו, שמחמתם ירדה. והמהרש"א (בחידושי אגדות) ביאר, דעלו לזבול דשם עבודת הקרבנות כדאיתא בחגיגה (יב:), וקורח ועדתו חלקו על העבודה.

(טו) גמ', ובכל יום יורה בהם חיצים. הקשה העין אליהו, הא כתוב בתהילים (יט, ו) "והוא כחתן יצא מחופתו, ישיש כגיבור לרוץ ארח". הרי דיוצאים בשמחה. ותירץ, דכוונת הכתוב ד"והוא כחתן וכו'" שאין רוצה לצאת ממקום חופתו שהכלה שם, רק במקום הכרח. והא דכתיב "ישיש כגיבור" היינו להבא, כשישראל יעשו רצונו של מקום ישיש.

(טז) ר"ן ד"ה אם אתה עושה, ממחלוקתו של קרח. והשיטה מקובצת בשם הרא"ם הביא, דבמלחמת סיחון ועוג אמרו כן, דמצינו בעבודה זרה (כה.) דמשה העמיד החמה באותו זמן. והקשה, דמה פשעו סיחון ועוג למשה יותר מלכל ישראל. ועוד, מה ענינם להבא. לכך ביאר כר"ן.

(יז) גמ', ביקור חולים אין לה שיעור. הר"ש בפאה (פ"א מ"א) הקשה, אמאי לא חשיב ביקור חולים בהדי הנך דברים שאין להם שיעור. ותירץ, דהוי בכלל גמילות חסדים דמייירי בגמילות חסדים בגופו, כדאיתא בירושלמי (שם פ"א ה"א). וכתב השלמי נדרים, דמשמע מלשון הר"ש, דהא דתני דביקור חולים אין לה שיעור, אינו אלא בגופו ולא בממונו, דהיינו דאם יתבטל ממלאכתו אין מחויב לילך ק' פעמים.

(יח) גמ', כעשורייתא דבי רבי ובבן גילו. הקשה העיון יעקב, אמאי צריך לשניהם, הא בחד מיניהו סגי דכיון דדוקא כעשורייתא דבי רבי או דוקא בבן בבן גילו אינו שכיח. ובשלמא לפירוש רש"י ד"ה ובבן גילו, דבן גילו היינו בחור לבחור וזקן לזקן, אתי שפיר, דלא סגי בשינוי דבן גילו דעדיין שכיח. מיהו אכתי קשה דסגי בשינוי דכעשורייתא דרבי. ותירץ, דאמר לפי האמת. והמהרש"א (בחידושי אגדות), תירץ (אף לפירוש הר"ן), דלא סגי בכעשורייתא דבי רבי, דמכל מקום לייעילו כל כך הרבה בני אדם עד שלא ישאר מחליו כי אם דבר מועט, להכי קאמר בבן גילו, דלא ימצא כל כך בני אדם. עוד כתב, דאפשר דאין מעלין מחליו רק עד ס' אנשים כל אחד חלק שישים ממנה ששייר אותו שלפניו. ועיין באות הבאה.

(יט) גמ', המבקר את החולה נוטל א' מס' בצערו וכו'. עיין באות הקודמת. וביאר בחידושי החתם סופר, דבן גילו דוקא נוטל א' משישים, ובאמת אי

חולה אסורים על מבקר, ולא ישב גזירה שמא ירבה בשיבה. ותירץ, דלא שייך גזירה שמא ירבה, דכל כמה דישהה, חיותיה הוא.

(ז) בא"ד, שם. והרמב"ם (פ"ו מנדרים ה"ח) פסק, דדוקא במקום שנוטלים שכר על הישיבה אסור לישב. והקשה הקרן אורה, הא בהלכה י"ג פסק כדר' שמעון בן אליקים, דגזירין שמא ירבה, ואמאי לא גזר נמי הכא. ותירץ, דסבר דלמסקנא דשמואל הדר ביה מגזירה דשמואל ישהה, ודלא כר"ן ד"ה ולענין הלכה.

דף לט ע"ב

(ח) גמ' מאי משמע אמר רבא. ביאר הר"ף (על העין יעקב), דלפשוטו, "ופקדת כל האדם" היינו לאחר מיתה שפוקדים אותם על קבריהם להספידם, דהכי משמע סדר המקרא שאמר קודם "ימתון אלה" ואחר כך הזכיר "ופקודת כל האדם", אבל אי "ופקודת כל האדם" היינו ביקור חולים המקרא מסורס. והעיון יעקב כתב, דלפשוטו היינו לאחר מיתה דפוקדים אותם על קבריהם לראות אם הם חיים, כדאיתא במסכת שמחות (פ"ח ה"א) ומעשה שפקדו אחד אחר שלשים יום, וחיה עשרים וחמש שנים ואחר כך מת וכו'.

(ט) גמ', שמו של משיח דכתיב יהי שמו לעולם וכו'. השיטה מקובצת ביאר בשם הר"ף, דנקרא כן רמז לימות המשיח, שעתיד לינון ישיני עפר. [הפירוש צריך עיון]. והמהרש"א (בחידושי אגדות) ביאר, דנקרא כן על שם העבר, דאיתא בבבא בתרא (עה:) דמשיח נקרא בשמו של הקב"ה דהיינו שם הוי"ה, ואמר קרא "דלפני שמש" דהיינו קודם שנברא העולם, לא היה נקרא שם משיח כולו בשם הוי"ה, אלא "ינון", שיש בו י"ו משם הוי"ה וב' נוני"ן במקום ב' הדי"ן שבשם הוי"ה. [וכדאיתא בסוכה (נב:) דה' ונו"ן מתחלפים באטב"ח דרבי חייא. (י.י.ו.)]

(י) גמ', שם. ביאר היפה תואר (בראשית רבה א' ד'), דאף על גב דבשם לא שייך בריאה רק קריאה. מכל מקום אטו שאר הדברים נקט הכי. ולא אמר משיח, כיון דאז היה משמע דגופו נקרא ואינו כן.

(יא) ר"ן ד"ה שבעה דברים נבראו, כלומר שעלו במחשבה להבראות וכו' וכדאמרין שמחשבתן של ישראל קדמה לכל ועל כרחין וכו'. בר"ף (בעין יעקב) ביאר דבריו. דבודאי שלא נבראו השבעה כולם לפני הבריאה או בשעת הבריאה, והראיה מבית המקדש, ועל כן פירש דהיינו שעלו במחשבה להבראות מחמת נחיצותם. והוכיח עוד מהא שבמדרש נכללו גם ישראל שהם תכלית הכל, ובודאי שלא נבראו באותה שעה. ואם כן קשיא נימא דגיהנם גם נברא קודם למעשה קורח. וכתב דעל כרחין נברא מיד בעבור העונש לרשעים.

(יב) גמ', והכתיב ואין כל חדש תחת השמש. הקשה השלמי נדרים, אמאי לא הקשה הכי בתחילה כשהקשה והתניא ז' דברים וכו'. ותירץ, דמעיקרא הקשה ארישא דקרא, דכתיב "ואם בריאה", דמספקא ליה אם כבר נברא, ולבסוף הקשה אמאי דכתיב "יברא ה'". והמהרש"א (בחידושי אגדות) כתב, דהוי מצי לאקשווי אף בתחילה "דאין כל חדש". וכן הוי מצי לאקשווי לבסוף מהא דאיתא באבות (פ"ה מ"ו) דפי הארץ נברא בערב שבת בין השמשות.

חדר הילומי

מסכת נדרים דף לט – דף מ

טו תמוז – טז תמוז התשע"ה

דאישתא זנתיה לחולה, ופירש רש"י (שם) ד"ה דזנתיה אישתא, דהחולי זן את החולה. נוכן איתא בסנהדרין (קח:), דאריה בזמן המבול אישתא זנתיה. ולפירוש ב' ברש"י (שם) ד"ה לא בציר, איירי על אריה גרידא. אך לפירוש א' קאי אכולי עלמא. ותירץ, דהוא גופא מזון הנשלח מהשמים, ולא בדרך הטבע.

ז) גמ', לא ישב לא על גבי מטה וכו' ויושב על גבי קרקע וכו'. הקשה העמק שאלה (פרשת אחרי שאלתא צ"ג, אות י), מדוע משום ששכינה שרויה למעלה ממיתתו של חולה צריך לישב על גבי קרקע, הא שכינה שורה למעלה מ' טפחים, כדאיתא בסוכה (ה:). ועוד, דשכינה שורה בבית הכנסת, וכן כשעוסקים בתורה, כדאיתא באבות (פ"ג מ"ו), ולא מצינו דמשום הכי צריך לישב על גבי קרקע. אמנם בשבת (יב:) איתא, לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב לפניו, מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה. והשאלות גרס, לא ישב לא על גבי מטה וכו' אלא לפניו על גבי קרקע, מפני ששכינה למעלה ממיתתו של חולה. ומלאך המות מעל רגליו "שנאמר בדמעתי ערשי אמסה". וכתב הנצי"ב שנראה כי כן היתה גרסתו בגמרא. ועיין באות הבאה.

ח) ר"ן ד"ה לא ישב וכו', איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה. וכן כתבו התוס' שבת יב: ד"ה לא ישב. [אבל לא כתבו דהטעם שלא ישב למעלה ממקום שכינה] והריטב"א, הביא בשם יש אומרים דאף באם המקום שזה אסור ובעינן שיהיה נמוך, ובאופן זה לא בעי לישב דוקא על גבי קרקע. וכתב דיש אסורין בכל ענין לישב כנגד מראשותיו. והמאירי ביאר דמה שמתעטף ויושב על גבי קרקע היינו לבקש עליו רחמים, והחולה שרואה זאת מהרהר בתשובה ומתפלל בכל לבו. אבל כשרואה שהמבקר יושב במקום גבוה ואינו מתפלל, מתיאש מן התפלה. נולכאורה לסברת המאירי בעינן שישב דוקא במקום נמוך ואולי בדוקא על גבי קרקע. אבל אי משום שכינה סגי שלא ישב במקום גבוה יותר. (א.ר.).

ט) גמ', אמר רבין אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת. הר"ן ביאר שיטת רב, דכל היכא דלא ראינו רביית המים אין לחוש דנתרבו הנוטפין. אבל היכא שנתרבה, אמרינן דאיתי מנוטפין דמערבא ונפסל. והריטב"א הוסיף, דלא חייש שמא כל ימות השנה מימי הפרת רובן ממים הנוטפין, ואי לא היו נוטפין, היה מתמעט אף ממה שהוא. ועיין לקמן אות בבאור דברי שמואל בתרא.

י) פירוש הרא"ש ד"ה אין המים, ולא אמר קמא קמא בטיל, שכל דבר שדרכו ליגדל וגם גדל בלי הפסק, לא אמרינן קמא קמא בטיל. ועיין לקמן אות י"ד.

יא) ר"ן ד"ה ופליגא דשמואל, בסוה"ד, הלכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם אפילו כשראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר. אבל הריטב"א כתב, דנהרא זמנין דמכיפיה מברין. ולכך היכא דלא ירדו גשמים ולא ראה עננים, אפילו שרבה הנהר אמרינן דמכיפיה מברין. אבל אם ירדו גשמים סמוך לזמן רביית הנהר, אמרינן דמחמת גשמים רבה ואסור לטבול.

יב) דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין וכו'. הר"ן (עמוד ב') ד"ה אלא פרת, בתוה"ד, וקאמר נמי דבפרת וכיוצא בו וכו' אבל מי שהוא בקי בו וכו' כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי וכו' יכול לטבול בו כל השנה וכו'. והריטב"א כתב דסבר דאין המים מטהרים בזוחלין כל השנה

היה ידעין בן גילו מי הוא, היו נכנסים ששים בני גילו [בפעם אחת] ויעמוד מחליו, אך זה אינו ידוע לנו. ואפילו נכנסים כל בני העולם אצלו בזה אחר זה, ובין כך יודמנו לו ס' בני גילו, מכל מקום בין אחד לחברו יש שהות זמן מה, ומה שנטל הראשון א' משישים עד שיבא השני כבר הכביד עליו החולי והחמימות וחזר לקדמותו, וכן בין שני לשלישי, וכן בכולם, כי מדרך החולי שיעלה מעלה החמימות בכל שעה, ואם כן לא שייך שיפטור מחליו לגמרי על ידי המבקר, אבל על כל פנים הועיל המבקר שלא עלה כל כך למעלה במדרגה שהיה עולה אילו לא היו מבקרין אותו.

דף מ ע"א

א) גמ', אלא כל שאין מבקר וכו'. ביאר בחידושי החתם סופר, דמעלת הבא לבקר, כיון דיכול להתפלל עליו בלא להזכיר את שמו, שנאמר "רפא נא לה". אבל כשאינו בא לבקר צריך להזכיר את שמו בתפילתו, ואז מתעורר לפעמים הדין עליו, ויש על ידי זה קצת הפסד.

ב) ר"ן ד"ה אין מבקש עליו רחמים, בסוה"ד, שאינו מועיל לחיות. לפירוש, בהוה אמינא סברה הגמרא דגורם לו שימות, ובמסקנא אינו גורם לו שימות, אלא דאינו מועיל לחיות. אמנם בפירוש הרא"ש ד"ה אינו מבקש פליג, וסבירא ליה דאף במסקנא גורם לו שימות. וביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דבהוה אמינא סברה הגמרא, דהאזהבו מתפלל עליו שיחיה והשונאו מתפלל עליו שימות. ומקשינן, שימות סלקא דעתך, הא פשיטא דאף השונא לא יתפלל עליו שימות. ומשינן, דהאזהבו בא לבקר ומתפלל עליו שיחיה, והשונאו מתוך שנאה שיש לו בליבו עליו לא בא לבקר, ואף אינו מתפלל עליו, ובזה גורם לו שימות, דבעת רצון היתה תפילתו נשמעת ומועילה לחולה לחיות. ולפי זה אתי שפיר המשך דברי הגמרא, דקאמר רבא דסני לי וכו' ודרחים לי וכו'.

ג) גמ', אין דל אלא חולה שנאמר וכו'. ביאר העמק שאלה (פרשת אחרי שאלתא צ"ג אות ח), דבעינן לתרי פסוקי. דהא ביאר הר"ן בד"ה אין מבקש עליו, דפעמים בעי החולה תפילה שיחיה ופעמים שימות. ומקרא דחזקיה שהיה נוטה למות ילפינן לתפילה שימות, ומקרא דאמנון שהיה חולה בעלמא ילפינן לתפילה שיחיה.

ד) גמ', ישמרהו מיצר הרע וכו'. ביאר הקרן אורה, דכל אלו הם מדה כנגד מדה, דעיקר הביקור הוא להחזיר את החולה בתשובה ולעוררו לפשפש במעשיו, ויגרום שגם המבקר ישמר מיצר הרע. "ויחיהו מיסורין", הוא שכן הביקור הגופני לפקח בצרכיו וברפואתו, וכמעשה דר' עקיבא. "ואושר בארץ שהכל מכבדים אותו", היינו בשביל שאינו מתכבד, והולך גדול אצל קטן כדאמרינן לעיל (לט:). "ואל תתנהו שיזדמנו לו רעים כנעמן וכו'", כי עיקר הביקור הוא מאזהבו ובן גילו, ומחמת קירוב נפשות זה, המבקר נוטל אחד משישים ומוסיף לו כח וחיות משלו, ולזה שכרו שיזדמנו לו רעים ואוהבים שלמים כריעי נעמן. ועיין בפירוש הרא"ש (שם) ד"ה ובבן גילו.

ה) גמ', מניין שהקדוש ברוך הוא זן את החולה. ביארו הריטב"א והנמוקי יוסף (יג. מדפי הרי"ף), דהיינו מזון גשמי, דהא פעמים שעומד החולה ימים רבים בלא אכילה ושתייה.

ו) גמ', שם. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), מהא דאיתא ביבמות (עא:),

הדרה היוזמי

בתשרי שהיה צריך למחיצה להתיר טבילה משום צניעות, הועיל נמי להקוות המים, מה שאין כן בשאר ימות השנה, ותלויים הטעמים זה בזה.

(יז) ר"ן ד"ה אלא, לפי שאינו וכו' דכולא חששא משום שמא ירבו נוטפים על הזוחלין. הקשו **הריטב"א**, והט"ז (יורה דעה סימן קא סק"ג) בשם **תרומו הדרשן** (סימן ננד), מאי שנא מקוה מ' סאה שהוסיפו עליו מים שאובין דכשר, ואפילו רבו עליו, ממים זוחלין שהוסיפו עליהם מי גשמים דנפסלו. ותירץ **הריטב"א** בשם **מורו**, וכן הביא **הר"ן** בד"ה מיהו איכא. דמה שאנו דנין כאן היינו על מקום שנתרחב בנהר שנראה שאין זה מקום זרימת המים תחילה, אבל אין הכי נמי במקום הזרימה אין נפסלין. (ועיין לקמן אות כ"א.) ולשיטת אלו שלא חילקו בין מקום הזרימה למקום שנתרחב הנהר, ביאר, דפסול מים שאובין הוא דרבנן. והם אמרו דפסול, והם אמרו להכשיר במקוה שלם שמוסיף עליו מים שאובין, אפילו רבו עליו. אבל פסול זוחלין דאורייתא, ולכך אי רבו נוטפין על הזוחלין מיפסיל. והט"ז תירץ, דהטעם דשאובין לא פסלי להמקוה, משום דחשיב כזריעה. דכל פסול שאובין הוא משום דהו כחלושין בידי אדם, ולכך, כשחברם מהני כזריעה. אבל פסול נוטפים, כשהם זוחלים אינו משום תלוש, דהא נוטפים במקוה מ' סאה כשרים, אלא משום פסול זוחלין, וכשרבו על מי הנהר פסלוהו. עוד תירץ, דבאמת אין נוטפים פוסלים את הזוחלין, אלא דנוטפים בפני עצמם פסולים, וחיישינן, שתטבול במדרון שיורדים מי הגשמים לנהר, דהא פסולים לטבול בהם, דקטפרס המחברם אינו חבור, וגזרינן מי הנהר עצמו אטו מים הנוטפים לבדם.

(יח) בא"ד, בסוה"ד, דמי שאינו מכיר כו' וביומי תשרי אין לו לחוש. הקשה **באילת השחר**, כיון שאינו מכיר מאי טעמא לא יחוש. ותירץ, דעל פי רוב לא שכיח שירבו הנוטפין בתשרי, ואותו שאינו מכיר מספיקא ליזיל בתר רובא.

(יט) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בתוה"ד, כולוהו נהרות נמי מכיפיה דפרת הם מתברכים. הקשה **באילת השחר**, הא מה דאמרינן דמכיפיה מתברך, היינו כדי ליישב שלא יהו רוב נוטפין אף בזמן ירידת הגשמים בנהר, ואי כולוהו נהרות מתברכי מכיפיה דפרת, איך אפשר שבעת ירידת הגשמים אף הנהרות הרחוקים מתברכים ממנו מיד ברידתם. ונשאר בצריך עיון.

(כ) שם, בתוה"ד, אבל ר"ח והרב אלפסי וכו'. **הרא"ש** בשו"ת (כלל ל"א אות י') **והמרדכי** (שבת סימן שנ"ח), פסקו נמי כר"ח והרב אלפסי, ומטעמא אחרינא. דאפילו אי אמרינן דנהרא מכיפיה מברך, מכל מקום גזרו רבנן, דאי שרינן לטבול בנהרות, יאמרו העולם דלא ידעי דנהרא מכיפיה מברך ואין לך טפח וכו', וחזו שטובלים בנהרות שרובן נוטפין, דנוטפין מיטהרין בזוחלין. ואתו לאכשורי לטבול בזרם של גשמים הזוחלין מדליו של הר.

(כא) ר"ן ד"ה מכל מקום למדנו וכו' דמקוואות וכו' והו דעת הראב"ד ז"ל. **הריטב"א** בשם **מורו** נר"ו תירץ הסתירה במתניתין כתירוץ **הראב"ד** ופליג עליה. **דלהראב"ד**, אף במקומות שנמשכו והתרחבו יותר, אי רבו זוחלין על הנוטפין טובל בהן. **והריטב"א** כתב, דבכל גוונא אסור לטבול שם, דכיון שנתרחב ונמשך יותר, הדברים מוכיחים שאין כאן מימי הנהר כלל, אלא מים הנוטפין שנוספו בו גרידא. ובשם ר' **פנחס הלוי** כתב, דאף במקום שנתרחב איכא מי הנהר, אמנם איכא מראית העין, שהמים שם כולם נוטפים. ואמנם **בשערי יושר** (שער ג' פכ"ו) כתב דזו גם כוונת הריטב"א בשם רבו, דהדברים נראים כך לבני אדם. דהא אי אפשר לומר שכל המים שנוספו הגיעו לשם, לפי הכלל שכל המדומע מדמע לפי חשבון.

אלא ביומי תשרי בלבד. וטעמיה, משום דבימות הגשמים חיישינן לגשמים שנתערבו עם הזוחלין. ואפילו דלא רבה הנהר, דלמא אי לא היו מי הגשמים מתערבים, היה הנהר מתמעט ממה שהוא עכשיו. ובימות החמה, חיישינן להפשרת שלגים. וביומי תשרי לא חיישינן לגשמים ולא להפשרת שלגים, אלא אם כן רבה הנהר.

(יג) גמ', ופליגא דשמואל אדשמואל. רש"י בבכורות (נה:) ד"ה אלא פרת, (בלישנא אחרינא), גרס, "ופליגא ידידיה אדידיה". ופירש, דשמואל דאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי, פליג אאבוא דשמואל (בעמוד ב') דעבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן, מפני שהוא סוף החורף וירדו גשמים מרובים, הא באמצע החורף לא הוה עביד. והיינו, דסבר אבוא דשמואל דבאמצע החורף לא חיישינן לנוטפין, ודלא כשמואל. וכן כתב **הנימוקי יוסף** (כאן יג. מדפי הרי"ף). וכתב, דהוה מצי למימר נמי דפליג שמואל אדרב, אלא דניחא ליה למימר דפליגא ידידיה אדידיה. ועיין לקמן אות טו.

דף מ' ע"ב

(יד) גמ', אלא פרת ביומי תשרי בלבד. הקשו **התוס' בבכורות (נו.)** ד"ה אין המים, לשמואל, היאך נטהרו טמאי מתי מדבר מישאל ואליצפן, ומצורעים, הא היו רחוקים מנהר פרת. ותירצו, דשמא נהרות וצינוריייתא דמידליין, אין גשמים מתערבין בהן, שמימי הגשמים מתערבין ויורדין בתוך הנהרות הנמוכים ונשטפים והולכים לים, וכן אין מתערבין במקוואות גבוהים, ובמים המכונסים כגון נהרות היוצאים ממערות. עוד תירץ **רבינו תם** (שם), דמן הדין קמא קמא בטיל, ומה דאסרינן הכא לטבול הוא מפני מראית העין, והוי גזירה דרבנן, ודור המדבר היו קודם הגזירה. ועיין לעיל אות י' **מפירוש הרא"ש**.

(טו) גמ', אבוא דשמואל עבד וכו'. עיין לעיל אות יג. כתב **הריטב"א**, דאבוא דשמואל סבר כאידך דשמואל, דעביד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן, היינו כל ימות החמה וכל שכן בימות הגשמים, ואפילו דלא רבה הנהר. אבל **הנימוקי יוסף** (יג. מדפי הרי"ף) כתב, דאבוא דשמואל כרב סבירא ליה, דלא עביד לבנתיה מקוואות אלא ביומי ניסן, וכל שכן בימות הגשמים, אך לא בימות החמה, והיינו כרב דלא חייש אלא כשרואה ריבוי הנהר.

(טז) גמ', מקוואות לבנתיה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי. פירש הר"ן ד"ה ומפצי וכו', משום צניעות או מחשש חציצת הטיט. **והכסף משנה** (פ"ט ממקוואות הי"ג), כתב בדעת **הרמב"ם**, דאבוא דשמואל חש לנוטפין שרבו על הזוחלין אף ביומי תשרי, ולכך תיקן להם המקוואות, כל השנה. אלא דביומי דניסן עד תשרי, וכן בימות הגשמים שרבו המים בנהרות, היה בונה המקוואות מחוץ לנהר, וממשיך לשם המים מן הנהר. וביומי תשרי שנתמעטו המים ולא יכול היה להמשיך המים מן הנהר, תיקן להם המקוה בתוך הנהר, על ידי מחיצת מפצים שיעמדו המים בהם ולא יהיו זוחלין. אמנם צריך עיון דבפ"א ממקוואות הל' י"א כתב הכסף משנה דמקור הרמב"ם דבעי לעשות מפץ לצניעות, ממעשה דאבוא דשמואל. **והחתם סופר** תירץ, דכיון דקיימא לן אין גודרים בכלים המקבלים טומאה, כמבואר **במקוואות פ"ה מ"ה**, ומחצלת סתמא מקבלת טומאה, ואם כן איך היה אבוא דשמואל יכול לגדור במפץ. אמנם אם יחדה למחיצה נתבטלה מקבלת טומאה. וקיימא לן מחיצה שאינה עשויה להתיר אינה מחיצה. על כן

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף מ – דף מא

טז תמוז – יז תמוז התשע"ה

(כב) גמ', עשה לך כלי גולה זו נר וקערה ושטיח. רש"י (יחזקאל יב, ג) ד"ה כלי גולה פירש, דהיינו כלי לשתות ומקידה קטנה ללוש בה חררה. ובמצודת דוד (שם) כתב, דהיינו תרמיל וכד וקערה. והרד"ק (שם) הוסיף, מקל וכוס. והמהרש"א (חידושי אגדות) כתב, דהם כלים ידועים ומיוחדים הנעשים לגולים, ודוגמא בעלמא נקטתה.

דף מא ע"א

(א) ר"ן ד"ה תנן, ואפילו זב ואפילו זבה. פירש הר"ע מברטנורא, דלתנא קמא אפילו זב וזבה דטמאים ממש, גודר על ידיהם. ורבי יוסי דאמר אין מוחילין בדבר המקבל טומאה, לא מבעיא קאמר. לא מבעיא זב וזבה דטמאים ממש, דלא מוחילים על ידיהם, אלא אפילו סתם אדם דאינו טמא לא מוחילים על ידו, כיון דמקבל טומאה.

(ב) גמ', ובחסר כל וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דקשיא להו לאמוראי, דאי נימא ד"ובחסר כל" ביאורו, שלא יהא מאומה בביתו, אמאי כתיב לעיל מיניה בקרא "ברעב ובצמא ובעירם", הא הכל נכלל ב"ובחסר כל". לכך פירשו, ד"ובחסר כל" ענינו, דבר מסוים, שכשהוא חסר הוא חסרון לכולם, כגון נר שולחן ומנורה. והפרשת נדרים ביאר, דבאותה פרשה לענין ברכה נאמר "ונתתי שלום בארץ" (ויקרא כו, ו), ופירש רש"י (שם) ד"ה ונתתי שלום, שהשלום כולל כל הברכות. והיינו, דלכך נאמר בקלות "ובחסר כל", דבר שאם הוא חסר, הכל חסר, והוא השלום. וכתב, דלהכי מייתי נמי הגמרא הני חסרונות, שעל ידם יש שלום. דבלי "נר" אין שלום, כדאיתא בשבת (כה.). וגבי "שולחן", איתא בכתובות (סו:) ד"די מחסורו" זה שולחן. ורב ששת אמר "שמש", משום שהיה סגי נהור, וללא שמש היה נתקל בעצים ואבנים, וכמו שהנר מביא שלום על ידי שמראה הדרך, כך השמש הביא שלום לרב ששת. וכן "אשה", דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שלום, כדאיתא ביבמות (סב:).

(ג) גמ', נקטינן אין עני אלא בדעה. כתב המהרש"א (חידושי אגדות) דמלת עני ודאי על הרוב נאמרת על עני בממון, ופירוש הגמ' אין עני דהכא אלא בדעת כיון דכתיב "בחוסר כל". ועוד ביאר, דבאמת עני היינו עני בדעה וכדמסיק. ולגבי ממון אינו אלא בלשון מושאל, וכדמסיק במערבא אמרי על עני בדעה דדא ביה כו' דדא קני מה חסר כו'. ואתי לרמוז, דבין צרכי הגוף בין צרכי הרוח תלויין בדעת.

(ד) גמ', כל משכבו הפכת בחליו אמר רב יוסף לומר דמשכב תלמודו. ביאר השיטה מקובצת, ד"משכבו" הוא נוטריקון, דבר "שמשך בו", [והוא הלימוד שמושך בו תמיד]. אי נמי, מלשון "שוכב לבטח", שעל ידי לימודו הוא שוכב לבטח מן המשניות והברייתות, [שמבינם היטב ואינם קשים לו].

(ה) ר"ן ד"ה לומר דמשכב למודו, ימי עלומיו דריש מענין העלמה. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דמדברי הר"ן מבואר, דלא גרס קרא ד"כל משכבו הפכת בחליו", אלא דרשת רב יוסף קאי אקרא ד"רטפש בשרו מנער ישוב לימי עלומיו", ו"עלומיו" היינו מלשון העלמה. עוד ביאר לגירסא זו, ד"עלוחיו" היינו ימי נעורו, שהיה אז ללא תלמוד.

(ו) גמ', כי הוה גמיר ר' תלת עשר אפי הילכתא. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דמצינו כמה פעמים מספר י"ג בדברים קדושים. כגון, י"ג מידותיו

של הקב"ה, י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, י"ג עיקרים של הרמב"ם, וגם במ"ט פנים שיש לתורה, י"ג מהם הם יותר עיקרים. וכן מספר ז' מצינו, שבת, שביעית, יובל וספירת העומר ועוד הרבה. ופירש, דמתוך הי"ג פנים העיקריים, ז' מהם, מסוגלים יותר לקדושה, ואלו הם הי"ג פנים שלמד רבי, וז' המסוגלים לקדושה לימד לר' חייא.

(ז) גמ', אין מבקרינ לא חולי מעיים ולא חולין העין ולא מחושי הראש. כתב בספר מנורת המאור (ג, 551), דמ"מ נכנסים לחדר החיצון, ושואלים בשלומם, ודורשים אם צריך ליטפל בו, כגון אם צריך רופא או סמנים, ושומעים צערו, ומבקשים עליו רחמים. וכן פסק השולחן ערוך (יו"ד סימן של"ה סעיף ח).

דף מא ע"ב

(ח) גמ', וכי תירייקי לגופא. הרש"ש גרס "כי" ללא וי", וכן נראה גרסת פירוש הרא"ש. [דהיינו דאין הכונה דתירייקי הווי עוד דוגמא לדבר המרפא היטב כמו חיורא לדיקלא. אלא דהוא דוגמא לדבר המועיל חד לתלתין יומין. ורבא אתי למימר דבכהאי גוונא נימא דאף אישתא מעלי. ואתא רב נחמן למימר דכיון דהוי שליח מלאך המות, אף חד לתלתין יומין כתירייקי לא בעינן ליה. (א.ב.א.).]

(ט) ר"ן ד"ה רפואת נפש בחנם, ומתוקמא מתניתין בשנכסי חולה אסורין על רופא. דהיינו, דלכך לא יקבל ממנו שכר. והקשה הפרשת נדרים, אמאי לא יקבל ממנו שכר, הא הווי שכר בטלה שבטל מן הסלע, דשרי, לפי מה שכתב הר"ן (לד.). ד"ה תנן גבי. ותירץ, דשאני הכא דאיירי ברופא שאין מצוי לו להשתכר רק לפעמים, ולא הווי שכר בטלה כיון שאינו בטל מסלע בשביל כך. מה שאין כן במחזיר אבידה דאיירי באיניש דעלמא, שמצוי לו להשתכר, ובטל מסלע בשביל האבידה, ולכך נוטל שכר בטלה. [וצריך עיון מאי טעמא אינו יכול להשתכר כאיניש דעלמא].

(י) ר"ן ד"ה אלא רפואת נפש גופו, וכשיש שם רופא אחר וכו' ואין לך השבה גדולה מזו. הקשה הגרע"א (בגליון הש"ס), דאין היתר להנותו משום דמקיים מצוה, והא דשרי בהשבת אבידה, משום דאינו מהנהו בכך, אלא מחזיר לו את שלו, ומבייח ארי שלא יקח אדם אחר את האבידה. אבל הכא שמרפא בהמתו ומשביחה, אף שמקיים מצוה, אסור. ותירצו הדרכי דוד והחזון איש (סימן קלו דלף לג: סק"ג), דאף באבידה, כיון דמחזיר לו הדרא ליה אבידתו, ואינה אבודה ממנו, חשיב שמהנהו בהאי ממון. ואפילו הכי שרי משום שלגבי נדר אין הנידון מצד הממון, אלא משום שטורח בשביל המודר, והטרחה ממון ממש הוא. אלא כיון דהתורה צותה שיטרח להחזיר אבידתו, הוי טרחא דמצוה, והמודר ממילא מתהני. וכן במרפא בהמתו כיון דטרח טרחא דמצוה ושרי.

(יא) ר"ן ד"ה אבל אומר לו, ומיהו היכא דחולה וכו' דמן חיותיה לא אדריה. הקשו הקרן אורה והמחנה אפרים (נדרים סימן כ"ח), דכשהחולה הדיר עצמו מנכסי הרופא, לא שייך למימר מן חיותיה לא אדריה, דודאי הדירו אף מזה. וכן מצינו גבי "אין לו מה יאכל", לקמן (מג.), דאסור להנות ממנו. ולא אמרינן דמן חיותיה לא אדריה, אלא היכא דאסר החולה על המבקר דריסת הרגל, דלא הווי אלא קפידיא בעלמא ובכלל וויתור, כמו שביאר הקרן אורה. או משום, דהתם אסר את המבקר מליהנות ממנו, ועל כן היכא שהוא נהנה

הדרה היוזמי

דאדם אוסר בלשון קונם, אם הוי כהקדש שמקדשו, ואסור לעולם בין אם נמצא ברשותו ובין אם לא נמצא ברשותו. או, דלא דמי להקדש. ואפילו למאן דאמר יש מעילה בקונמות, הני מילי כשנמצא ברשותו, אבל כשיוצא מרשותו לא הוי כהקדש, משום דבהקדש אינו יכול להפקיעו מקדושתו, מה שאין כן בקונם דיכול להוציאו מרשותו ועל ידי זה יפקע קדושתו.

(ב) גמ', אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו. כתבו הקהילות יעקב (סימן כח) ובאילת השחר, דלשון "נוטות", משמע דאיירינן בפירות. דשייך בהו למימר דהאילנות בשדה, והפירות נוטות חוץ לשדה, מה דלא שייך בירקות. והקשו, הא בפירות אולינן בתר חנטה, ואם חנטו לפני שביעית אין עליהם קדושת שביעית ואינם מופקרים. ואף אי ארינבונא דחנטו בשביעית, הא מעולם לא היו שלו שיוכל לאסרם. עוד הקשה הקהילות יעקב, דאי מיירי בחנטו בשביעית, כשאסרם הוו דבר שלא בא לעולם ואינו יכול לאסרם. ותירצו, דמיירי שאוסר גוף הקרקע והאילנות לענין הפירות שיצאו מהם. ולכך אם חונטים הפירות בשביעית, האיסור על הקרקע חל קודם שביעית, אף כשתצא הקרקע מרשותו לענין הפירות.

(ג) ר"ן ד"ה ואף על גב וכו', דקסברי וכו' חייל איסורא אפילו בשביעית שיצאו מרשותו. צריך עיון, הא אין בכח אדם לאסור נכסי חבירו על חבירו, ואף אם אוסר נכסיו כשהם ברשותו, אין בכוחו להמשיך האיסור אף לאחר שיצאו מרשותו. וע"כ, דהאיסור אינו אלא לזמן דהוי ברשותו ולא לאחר מכן, ולא איירינן לענין הפקעת איסור, אלא דמעולם לא היה איסור לאחר שיצא מרשותו. וכמו באוסר ליום אחד, דלא אמרינן דכיון דאסר יום אחד תו לא פקע, אלא דמלכתחילה לא אסר אלא יום אחד. (ח.ו.ו.).

(ד) ר"ן ד"ה לימא בהא קמפלגי, אבל כשהגיע שביעית הותר מקצתו. כתב הפרשת נדרים, דליכא למימר נדר שהותר מקצתו הותר כולו וכדאיתא לקמן (סו.) כיון דהמקצת לא הותר מחמת טעות.

(ה) תוס' ד"ה ובשביעית יורד ואוכל, בתוה"ד, וי"ל דבשביעית אף השדה הפקר לענין אכילה וכו'. הקשה הפרשת נדרים, אכתי תקשי לעולא, דפירש טעמא דרישא דאסור משום דמיירי באילנות העומדין על הגבולין, ורחמנא לא אפקריה לשדה למאי דלא צריך לה. אם כן כהאי גוונא קתני בסיפא דיורד, ואמאי הא כהאי גוונא לא הווי הפקר. ותירץ, דלעולא לא מיירי בנודר בהנאה המביאה לידי מאכל, כמו שפירשו התוס' בד"ה הקודם, אלא בנודר במאכל ממש. [נצריך עיון]

(ו) גמ', דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו דתנן האומר לבנו וכו'. הקשה הרכי דוד, דשאני אומר לבנו דמכוחו באו הנכסים לרשותם, וכיון דהשתא האב הוא הבעלים על הנכסים, בידו לעשות בממונו מה שיחפוץ, וממילא גם הבאים אחר כך מכוחו הוא על פי רצון האב. אבל בשביעית דזוכה הלה מן ההפקר, וגם, דרחמנא אפקריה ולא הבעלים, כיון דלאו מכוחו אתי לידיה, אינו יכול לאסור לכשיצא מרשותו. והניח בצריך עיון. [אמנם לפי מה שכתב הר"ן בד"ה אם מת יירשנו, דלאו מדידיה מתהני אלא מירושניה דזכי ליה רחמנא. נראה דלא קשיא.]

לא אסר. ועיין באות הבאה. והשלמי נדרים (לעיל לט.) תירץ בשם הידות נדרים, הקושיא מ"אין לו מה יאכל", דשאני התם, כיון דיכול להנות משל אחרים. אבל חולה דלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, ובודאי לא אדריה מן חיותיה. אך הקשה, דמ"מ יכול ליקח ממנו הסם בשכר, ואז לא יהנה ממנו. ותירץ, דאיירי דאין לו ממון, דעל ידי הקפה לא מהני, כיון דחשיב הנאה אף בלוקח ביתר, וכמו שכתב הנודע ביהודה (תנינא יו"ד קמט).

(יב) שם. הקשה באילת השחר, מהא דהנודר ממאכל ואחר כך נעשה חולה, אסור לאכול ללא התרת נדרים. ולסברת הר"ן אמאי לא נימא ד"מן חיותיה לא אדריה". ותירץ, דהא דאמרינן "מן חיותא לא אדריה", היינו כשאוסר עצמו מליהנות מחבירו. כגון, דנדר משום כעסו עליו, דוודאי שאין כוונתו עד כדי חיותיה. [או בגוונא דאיתא בהגהות הגרע"א (בגליון השולחן ערוך יו"ד סימן רכ"ה סעיף י"ב) בשם הרדב"ז (סימן רצ"א), דהנודר לצום לזמן, ואחר כך נחלש ונעשה חולה, לא צריך פתח. ומשום, דאילו ידע שיארע לו כן לא היה נודר. (א.ר.).] אבל בנודר ממאכל מסויים, דעתו בכל ענין. דאם לא כן, היה מפרט כמו שפירט המאכל.

(יג) תוס' ד"ה אלא רפואת נפש גופו, ומצוה קעביד. משמע דאינו מרפא בהמתו, משום דלאו מצוה קעביד. והקשה הרשב"א, הא אין לך משיב אבידה גדול מזה. ולכך פירש כר"ן ד"ה אלא. דאיירי ביש שם רופא אחר.

(יד) מתני', ואוכל עמו על השלחן. ביאר הר"ן, דאתי למימר דלא גזרינן דילמא אכיל ממנתיה דחבריה. והקשו בפירוש הרא"ש ד"ה ואוכל עמו, והשיטה מקובצת, מאי שנא מאיסור בשר בחלב, דאמרינן בחולין (קז.); דשני אכסנאין המכירין זה את זה, אין אוכלין על שולחן אחד זה בשר זה גבינה, דחיישינן שיאכל אחד משל חבירו. והשיטה מקובצת תירץ, דהכא לא חיישינן, מפני שאימת נדרים עליו. והרא"ש תירץ דהכא שהדירו מסתמא שונאים זה את זה, ולכך לא חיישינן.

(טו) ר"ן ד"ה באומן, שורת הכרם ומשום הכי לא יעשה עמו שכשהוא חופר וכו'. אמנם הרמב"ם (פ"ו מנדרים ה"ז) פירש, דאיירי שהיו קוצרים כאחד, וגזרינן שמא יסייענו. והקשה הכסף משנה, דבגמרא מבואר הטעם משום דקא מרפי לה לארעיה, ובהא לא שייך האי טעמא. ותירץ הלחם משנה, דכוונת הרמב"ם כמו שפירש בפירוש המשניות, דכיון דהשיבולים עומדים ומעבבים הילוך הדרך, וכשהולך לפניו מסירם בהילוכו. דפירש, דמרפי ליה ארעיה, היינו מסיר המכשולים מן הקרקע.

(טז) ר"ן ד"ה החוזר לבעל הבית, שיש בו כל כך שמותיו חוזר לבעל הבית. וכתב הרמב"ם (פ"ו מנדרים ה"ט), דאפילו אם יודע שכשיחזיר התמחוי לבעל הבית יחזור בעל הבית ויניחנה לפני חבירו, מותר, ולא חיישינן שמא הניח נתח טוב בשבילו. והערוך (ערך תמחוי) פירש, דמנהגם היה, שאחר שהביאו המאכל לפני האורחים, היו מביאים תמחוי אחר לבעל הבית ובני ביתו, והיו מחזירין אותו לפני האורחים לכבודם. ובזה מותרים לאכול יחד, לפי שלא הושם המאכל בתמחוי לצרכם.

דף מב ע"א

(א) גמ', לימא בהא קמפלגי דרב ושמואל סברי וכו' ורבי יוחנן ור"ל סברי וכו'. ביאר השיטה מקובצת, דסברת מחלוקתם בהוה אמינא היתה, בגוונא

דף מב ע"ב

(ז) ר"ן ד"ה ומהדרינן שאני הכא, בתוה"ד, והשתא מודינן דכי מפרש לישנא

חדף חזק

מסכת נדרים דף מב – דף מז

יח תמוז – יט תמוז התשע"ח

משמע לך. והרש"ש כתב דשפיר נקט בדוקא דנדר בעצמו הנאה ממנו. דאי בהדירו חבירו, היאך גזרינן שלא ישאיל מודר למדיר, שמא ישאיל מדיר למודר. הא אם הדירו מסתמא שונאו ואינו חפץ שיהנה ממנו, ואיך נחוש שיעשה לו טובה וישאילנו.

(ג) מתני', ולא ימכור לו ולא יקח ממנו. פירש הר"ן לקמן (מג). ד"ה בשלמא, דמיירי בזבינא חריפא דאיכא הנאת לוקח וגזרינן מכירה אטו לקיחה. ושינויא דגמרא, "וכן בכולהו גזירה" קאי נמי אהא. ובפירוש הרא"ש כתב, דשינויא דגמרא לא קאי אמוכר ולוקח, אלא איירי בזבינא מציעא, דמוכר ולוקח תרוייהו אית להו הנאה, ומדינא אסור. וביאר השלמי נדרים, דהיינו משום דקשיא ליה קושית הר"ן (שם) ד"ה אביי אמר, דלעיל (לא). אמרינן, דהיכא דאמר שאיני נהנה לישראל לוקח ביתר ומוכר בפחות, ולא גזרינן לוקח ביותר אטו מוכר ביותר, והכא גזרינן. ולא ניחא ליה בתירוץ הר"ן, דהתם נדר מכל ישראל, ואי גזרינן עליה טריחא ליה מילתא, ולא גזרינן אלא היכא דמצי למיקם עלה דמלתא.

דף מז ע"א

(א) גמ', אלא לא ילוה הימנו מאי קא מוהני ליה. הקשה הרש"ש, הא כיון דהדירו מסתמא שונאו, ואם כן אדרבא המודר נהנה כשמלוה למדיר, ממה שהשונאו צריך לטובתו. כדאיתא במשלי (כה, כא), "אם רעב שנאיך האכלהו וכו' כי גחלים אתה חתה על ראשו וכו'". ונשאר בצריך עיון.

(ב) ר"ן ד"ה אביי אמר, ואף על גב דתנן לעיל וכו'. תירץ הגרע"א (בהגהותיו לרמב"ם פ"ז מנדרים ה"ז), דאי אפשר לגזור עליה, משום דהא דהתירו משא ומתן עם העכו"ם, ולא חיישינן שילמד ממעשיהם, היינו משום דנושא ונותן נמי עם ישראל. ואם אי נגזור עליה שלא לישא וליתן עם ישראל, על כרחו ישא ויתן עם העכו"ם בלבד, ויבוא ללמוד ממעשיהם. נולדבריו ייצא, דלא גזרינן דווקא בנדר מישראל, אבל בנדר מאומה שלימה דעכו"ם גזרינן. אמנם הש"ך (סימן רכא סק"ז), כתב, דכל הנודר מאומה שלימה לא גזרינן.

(ג) בא"ד, בתוה"ד, יש לומר כו' דלא משמע להו לאינשי דליתסרו במודר הנאה וכו'. הקשה הלחם משנה (פ"ז מנדרים ה"ז), הרי דריסת הרגל שהיא הפחותה שבהנאות כדאמרינן לעיל (לב): דלרבי אליעזר דאמר ויתור אסור, אסירא, ואיכא למימר דטפי טעו בה אינשי מהלואה דהויה הנאה טפי, דהא רבנן דפליגי ארבי אליעזר, לא פליגי בהלואה. ואפילו הכי לא גזרינן בהחרימו. ותירץ, דאולי כל מה שויתור אסור אינו מן התורה אלא דרך חומרא, ודי לנו בזה שנאסור לו. והקשה השלמי נדרים, הא הר"ן עצמו בד"ה אמר רבי יוסי כתב, דכל הנאות אלו לא גריעי מויתור, ואם כן משמע דאסירי נמי מדרבנן. ותירץ, דלא גריעי מויתור אלא עדיפי מיניה קאמר. אי נמי, התם איירי לרבי יוסי בר חנינא והכא לאביי.

(ד) מתני', קונם שדי שאני חורש בה. התוס' יו"ט והתפארת ישראל ביארו דאסר לחורש שדהו בפרתו של חבירו. נוכח משמעות לשון המשנה "בה" ומשמעות לשון הרמב"ם (פ"ח מנדרים הל' יא). אמנם הקרן אורה דייק מלשון הירושלמי (פ"ד ה"ז) דנקט, דאיירינן באסר שדהו לחרישה, וכתב דכן משמע מלישנא דמתניתין "קונם שדי". ודבריו צרכים עיון, א. דלשון חורש "בה", משמעותו בפרה. דאי כונתו אשדה לא בעי ללשון בה. ב. אי יעויין

מצי אסר וכו' דמאי אכפת ליה אי מתהני אידך בדבר שאין לו חלק ונחלה. הקשה הקרן אורה (בעמוד א'), הא גבי שביעית לא שייכא האי סברא דמאי איכפת ליה, דהא לא יצאה השדה מרשותו לגמרי, משום דאחר שביעית תחזור אליו, ויחזור האיסור לקדמותו, ויש לומר דנתכוין לאסור עליו גם בשביעית. ותירץ, דאף על פי כן, כיון דעתה השדה של הפקר, אין דעתו לאסור דבר שאינו שלו. ולולי דבריו כתב, דדוקא באב ובנו מהני כשאומר לו בפירוש בחייו ובמותו, משום דהאי נמי חשיב הנאה מה שהוא יורשו, וזה נכלל בדבריו שאמר "שאתה נהנה לי". מה שאין כן ב"נכסים אלו", אין יכול להדירו לכשיצאו מרשותו אפילו יאמר כן בפירוש, משום דאין זו הנאה ממנו. והוכיח מהא דאיתא לקמן (מז), גבי אדם האומר לחבירו, "קונם שאתה נהנה לי בחי וּבמותי", דלא אסור מנכסיו לאחר מיתתו, כיון שאין זה הנאה ממנו דהא מית.

(ח) גמ', מאי שנא דאוכל מן הנוטות דפירי דהפקירא אינון. הקשה השלמי נדרים בשם האבני מילואים (ח"ב סימן ע"ב סק"ב באמצעו), היאך יכול המודר לאכול מן הפירות בשביעית, הא איסור קונם כהקדש המפקיע מידי שעבוד. דהא אף השוכר קרקע מחבירו שיש לו חלק בקרקע, מכל מקום אם אסר המשכיר הקרקע עליו בקונם, הקדש מפקיע מידי שעבוד. ותירץ המגיה (שם), דשאני שביעית דהתורה נתנה למלקט גוף הקרקע ללקיטת פירות, ולא מצי בעל השדה לאסור עליו הגוף, מה שאין כן בשוכר דאין גוף הקרקע שלו. והקובץ שיעורים (ח"ב סימן ט"ו) תירץ, דבשוכר מהניא הפקעתו, משום דכשהמשכיר מפקיע בקונם שעבוד השוכר, הדרא השדה למשכיר. אבל הפקר שביעית לא נפקע על ידי הקונם. ולדעת הסוברים דגם אם המשכיר אסר על אחר נאסר המודר, אף דזכות השוכר קיימת, תירץ כתירוצ קמא.

(ט) גמ', ארעא נמי אפקרה. הר"ן ד"ה ארעא, ובפירוש הרא"ש ד"ה ארעא, גרסו "ארעא נמי רחמנא אפקריה". נונראה, דאתו לאפוקי משיטת הבית יוסף (הובא במוהרי"ט ח"א סימן מ"ה), דסבירא ליה דמצות הפקירא בשביעית רמיא אקרקפתא דגברא, ואינו מופקר מאליו, ונפקא מינה לגזל ומעשרות. ודעת המוהרי"ט, דשביעית אפקעתא דמלכא היא, וממילא מופקר, ואם נעל שדהו עובר בעשה. ועיין במנחת חינוך (מצוה פ"ד) שהסתפק בזה. והחזון איש (שביעית סימן כ' סוף אות ז) הכריע, דשביעית אפקעתא דמלכא. עיין שם. (א.ר.א.).

(י) ר"ן ד"ה ארעא נמי רחמנא אפקריה, כלומר ללקיטת הפירות. התוס' ד"ה מאי שנא כתבו, דאפקרה רחמנא לצורך אכילה. צריך עיון אי פליגי, דלהר"ן מותר ללקוט בלבד ולא לאכול. ולתוס', השדה מופקרת אף לאכול הפירות שם. (א.ר.א.).

(יא) ר"ן ד"ה ר' שמעון בן אליקים, התם היינו טעמא משום דכיון דדרך מבקר לישב וכו'. אבל הריטב"א (לט. סוד"ה ומהדרינן) כתב, דבין מבקר ובין לוקט פירות בשביעית גזרינן שמא ישהה בעמידה. וביאר (בסוגין) הטעם, משום דמלתא דשכיחא היא שלא יוצא לאלתר, ולכך גזרינן בזה אף בעמידה.

(יב) מתני', המודר הנאה, תוס' ד"ה המודר, ביארו שחבירו הדירו שלא יהנה משלו. ור"ע מברטנורא פירש, שהוא בעצמו אסר הנאה מחבירו עליו. והקשה התוס' יו"ט, הא לפירוש התוס' הוי רבותא טפי, דהוה אמינא כיון דאיהו גופיה לא פשע, דחבירו הדירו ולא הוא, לא נחמיר עליו בגזירה, קא

הדרה היוזמי

בלשון הירושלמי אין הכרח לפרש כדבריו, ועיין שם בקרבן העדה.]

(ה) **מתני'**, **שם**. כתב הר"ן ד"ה **קונם שדה**, שואל אמר כך לחברו מתוך שכעס עליו שלא רצה להשאילה לו. **והריטב"א** פירש, דמשאיל קאמר כדי לאמן דבריו שאמר אינה פנויה, ומשום כך נודר ואומר קונם שדה זו שאני חורש בה אם היא פנויה. וכתב, דפירוש הר"ן מתישב טפי בלשון מתניתין, דלא קתני "אם היא פנויה". והוסיף, דאם אמר קונם וכו' שלא מתוך הקפדה, כגון שביקש מחבירו פרה למלאכה אחרת, והמשאיל חייש שיחרוש עמה, וכדי לאמן דבריו שלא יחרוש אומר השואל קונם שדה שאני חורש בה, אמרינן, שלא היתה כוונתו אלא שפרה זו לא תשמש לחרישת השדה בין על ידו ובין על ידי אחרים, לא שנא אם דרכו לחרוש בעצמו או על ידי אחרים.

(ו) **מתני'**, **אם היה דרכו וכו'**. כתבו **השיטה מקובצת** ו**הריטב"א**, דכלל גדול הוא בכל נדרים שנודר לא לעשות דבר פלוני, אם דרכו לעשותו בעצמו הוא אסור ואחרים מותרים לעשות בשבילו. ואם אין דרכו לעשות, כגון שאין זה לפי כבודו ואחרים עושים בשבילו, אף כל אדם אסורים לעשות בשבילו. וביאר **רבינו אברהם מן ההר** הטעם, דודאי מתכוין לפי מה שרגיל לעשות, ובזה נדר.

(ז) **ר"ן ד"ה ובא ונוטל מזה**, אם רצה קאמר וכו' לאו שליחותיה קעביד. וכן פסק **הרמב"ם** (פ"ב מנדרים ה"ב). וכתב (שם ה"ג) הטעם, משום דהחנוני בעל חוב של הלוקח הוא, והמדיר פורע חובו ומותר. והקשו **התוס'** **בבא קמא** (קט). **ד"ה בעל חוב** לשיטת **רבינו תם**, דדוקא פורע מזונות אשתו שרי, משום דאין החוב ברור דאפשר שתתפרנס ממעשה ידיה, אבל בחוב ברור אסור, מאי איכא למימר. ותירצו, דהטעם דבחנוני שרי, משום דהוי דרך מתנה, דהחנוני נותן ללוקח במתנה וזה נותן לו נמי דרך מתנה.

(ח) **גמ'**, **אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי יוסי וכו'**. ביאר **בחידושי הגר"ש שקאפ** (סימן כד), דלכולי עלמא על ידי הפקרת החפץ נעשים שני ענינים. א. שנתייחד להשתמשות ולשליטת כל אדם. ב. פוסק כח הבעלים ויתרונם על כל אדם והפקעת קנינם לגמרי. ולרבנן, פוסק כח הבעלים מיד כשנתייחד לשימוש כל אדם. אבל לרבי יוחנן אליבא דרבי יוסי, דיליף לה ממתנה. כשם שבמתנה כשנתן למקבל רשות להחזיק, כל שלא חזר בו להדיא, יכול המקבל לזכות בה אף בעל כרחו של נותן. ומכל מקום עד דאתי לרשות זוכה לא נגרע כח הבעלים מהחפץ. הוא הדין בהפקר, לא נגרע כח הבעלים אף שחל ההפקר, ורק כדאתי ליד זוכה, נפקע כח הבעלים לגמרי. אלא דגבי מתנה, הפקעת כח הנותן וחלות דין בעלים של המקבל נעשים בבת אחת, דלא שייך שלא יהא לחפץ בעלים אפילו רגע אחד. אבל גבי הפקר, כשאתי לרשות הזוכה נפקע כח הבעלים ונשאר החפץ רגע אחד ללא בעלים, ואחר כך חל דין בעלים דזוכה. ולכך, סבר רבי יוסי דאסור במודר הנאה, אף דלאחר שיזכה המודר, זכה מהפקר כשנסתלק כח הבעלים לגמרי. מכל מקום, תחילת הבאת החפץ לרשותו על ידי הפקעת כח הבעלים הוי מיד הבעלים לידו, ונמצא מהנהגו.

דף מז ע"ב

(ט) **גמ'**, **מתיב רבא**. פירש **השיטה מקובצת**, דקושיית הגמרא קאי אהא דאמרינן דלרבי יוסי במתנה יכול לחזור בו עד דאתי לרשות מקבל,

דבריייתא דעבדים משמע דלא בעינן דאתי ליד מקבל, שהרי נקנה עבד ראשון לשני בכל מקום שהוא.

(י) **גמ'**, **וכולן לשני**. הקשה **הקרן אורה**, דלמא שאני הכא שלשון "וכולן" כולל נמי נכסי ראשון, אבל כשנודר הנאה אין במשמעות לשונו גם מה שהפקיר. ותירץ, דבעל כרחך הכא נמי מיירי בגוונא שאמר "נכסי עליך", דהאי לישראל משמע כל נכסיו, כולל נכסים ששייך בהם שיהיו נכסיו, ואף מה שהפקיר, כיון שיכול לחזור ולזכות בהם והם ברשותו.

(יא) **ר"ן ד"ה ה"ג מתיב רבא**, ואי אמרת דאין דעתו על מה שהפקיר הכא נמי אין דעתו על מה שנתן כבר. הקשה **הקרן אורה**, דהתם שאני, דאין המתנה יכולה לחול לראשון דהא שייך בו, ולכך אמרינן דכשנותן לשני דעתו גם על מה שנתן לראשון. דכיון דלא חל לראשון, אכתי הוי של הנותן וכללה במתנת השני. אבל בהפקיר, דחל ההפקר, אם לא יחזור בו, אין דעתו בנדרו גם על מה שהפקיר. וכתב, דעל כרחך לא משמע ליה להש"ס לחלק בהכי.

(יב) **גמ'**, **היינו טעמא דר' יוסי גזירה משום מתנת חורון**. הקשה **הבית מאיר**, דבמתניתין מבואר דלא גזר רבי יוסי במתנה, אלא דוקא בהפקר. ואמאי, הא מתנה דמיא טפי למתנת בית חורון דהתם נמי היה במתנה. ותירץ, דהפקר דמי למתנת בית חורון בהא, דכמו דמתנת בית חורון, אין אדם עשוי ליתן סעודתו לחבירו אלא דהיה כוונתו כדי שיאכל אביו. הכא נמי בהפקר, אין אדם עשוי להפקיר נכסיו בסתם, אלא דהיתה כוונתו כדי שיהנה זה. אבל אדם עשוי ליתן מתנה לחבירו דעביד ליה נייח נפשיה. וכיון דאינו מוכח דכדי שיהנה המודר נתן לחבירו, שרי.

(יג) **תוס'** **ד"ה ראשון קנה, בתוה"ד**, אלא על כרחך ר"ל אף מה שנתן לראשון ונמלך וכו'. הכא נמי נימא דעתו על מה שהפקיר. **הרש"ש** כתב, דהוי כל שכן. דאי התם דאינו יכול לחזור בו ממה שנתן לראשון, אין חזר כיון דמתנת שכיב מרע במקצת על ידי קנין, ואפילו הכי אמרינן דהיה דעתו על זה ונמלך הוי, כל שכן בהפקר, דיכול לחזור בו מן ההפקר, דכשמדיר הנאה יהא כוונתו גם על ההפקר.

(יד) **ר"ן ד"ה תניא, בתוה"ד**, והוצרכו גם לומר כן שאפילו יזכה בו אחר לא יקנה בו' אי לא הא לא קיימא הא. אבל מלשון **הריטב"א** שכתב, דכי הדר איהו גופיה וכו' משמע דאם זכה אחר, שלו הוא. וכן כתב **בפירוש הרא"ש ד"ה כל שלשה ימים**, והוסיף, דאף אי זכה הוא עצמו בו בתורת זכיה זכה, ואין בו דין חזרה. וכן כתב **הרמב"ם** (פ"ב מנדרים ה"ז).

(טו) **שם, מהר"ן** נראה דדין חזרה נאמר דוקא בהפקר דפטור מעשר. אבל **הריטב"א**, **הרא"ש בפירושו ד"ה כל שלשה ימים**, ו**הרמב"ם** (פ"ב מנדרים ה"ז). כתבו דדין זה נאמר בכל הפקר, שתיקנו אטו רמאות דפטור מעשר.

דף מד ע"א

(א) **גמ'**, **אמר תהא שדה זו מופקרת ליום אחד**. הקשה **הקרן אורה** (מג:), היאך חזרת השדה לאחר הזמן לבעליה מאליה, הא בהקדש לזמן אמרינן לעיל (כח:), דלא פקע קדושה בכדי. וכן בגירושין אמרינן **בגיטין** (פג:), דהאומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי אין חזרת לרשותו דכיון דפסקה פסקה. ותירץ, דלעולא ניהא, דרבנן מודו בהפקר לזמן לרבי יוסי דלא יצא מרשות מפקיר עד דאתי לרשות זוכה, ולכך אי עבר הזמן ולא זכה בה

הדרה היוזמי

מפכת נדרים דף מד

כ תמוז התשע"ה

אדם חוזרת לבעליה, כיון דלא יצאה הימנו מעולם. ואף לריש לקיש יש לומר, דשדה שאני מהקדש וגירושין, דאשכחן בה חזרה מאליה בשדה מקנה ביובל, ולכך נמי חזרת מאליה בהפקר לזמן.

(ב) גמ', **תהא שדה זו מופקרת**. הקשה **המחנה אפרים** (זכיה מהפקר סימן ב), דפסק **הטור** (או"ח סימן רמו), דבהמתו של ישראל המושאלת או מושכרת ביד עכו"ם, וירא שלא יעבור על איסור שביתת בהמתו, יכול להפקירה אפילו לשבת בלבד. הא בסוגין מבואר דבין לרבי יוסי ובין לרבנן הפקר לזמן לא הוי הפקר עד דאית לרשות בעלים. ואף דריש לקיש לא סבירא ליה הכי, מכל מקום הא פסק **הרמב"ם** (פ"ב מנדרים ה"ח) כעולא. והכריח, דכדי שלא יעבור על איסור, אפילו הפקר לזמן גמר ומפקיר.

(ג) רא"ש ד"ה **אמר תהא**, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בו אדם תהיה שלי כבתחילה. דייקו **בשו"ת הגרע"א** (מהדו"ק סימן קמ"ה), **והרש"ש**, מדבריו, דכוונת המפקיר בהפקירו, לזמן. ואם זכה בה אדם תוך הזמן, הרי היא שלו לעולם. והקשו, דבהקדש לזמן פליגי בר פדא ועולא **לעיל** (כח:). אי פקע קדושתן בכדי או לא. ואף לבר פדא דלא פקע בכדי, הני מילי הקדש, משום דקדושה שבו להיכן הלכה, אבל בממונות מודה דפקע. ואם כן, הכא נמי יפקע ההפקר ויצא הממון מרשות הזוכה לאחר הזמן. ותיरצו, דאיתא **בירושלמי פאה** (פ"ו ה"א) דלבית הלל ילפינן הפקר משמיטה, וגבי שמיטה אף דההפקר לשנה מכל מקום הפירות הוו הפקר לעולם. וכתב **הרש"ש**, דאי ילפינן משביעית בעינן למימר, דאף אי לא זכה אחר יחול ההפקר לעולם אפילו לא זכה אחר. **והגרע"א** תירץ, דעביד ההפקר לזמן בתורת תנאי, דאי יבוא אחר ויזכה הוי שלו לעולם, דרצונו שיחול ההפקר לזמן לעולם. אמנם **הסמ"ע** (יו"ד סימן רע"ג ס"ק י"ד) כתב, דהפקר לזמן חל, ואם זכה בו אחר הוי שלו לאותו הזמן, ואחר הזמן חוזר למפקיר, דומיא דשמיטה דמפקיר הקרקע לשנה אחת ולא יותר. והקשה **הרש"ש**, הא פירות שביעית הפקר הם לעולם.

(ד) גמ', **וישא רבנן סיפא רבי יוסי**. הקשה **הקרן אורה** (מג:), לפי מה דפירש **הר"ן לעיל** (מג:). ד"ה **תניא**, דתוך ג' ימים אף בזכה בו אחר יכול לחזור בו, לוקמא כולה כרבי יוסי, ורישא דתנאי דמכאן ואילך אין יכול לחזור בו, נמי רבי יוסי היא, דתוך ג' ימים יכול לחזור בו אף בזכה בו אחר, ואחר ג' ימים אינו יכול לחזור בו אם זכה בו אחר. אבל בלא זכה בו אחר, יכול לחזור בו, דעד דאתי לרשות זוכה לא נפיק מרשות מפקיר. ותירץ, דהא פשיטא דאחר ג' ימים לא יכול לחזור בו, היכא דזכה בו אחר.

(ה) ר"ן ד"ה **וישא רבנן, בסוה"ד**, אפילו באותו זמן שהפקירו לא ניחא ליה דליפוק מרשותיה. הקשה **באילת השחר**, כיון דכל מהות הפקר הוא ההוצאה מרשותו, היאך מפקיר בלא שיצא מרשותו. ונשאר בצריך עיון. [אמנם לפי מה שהבאנו לעיל מג. אות ח ביאור הגרש"ש, היינו דנשאר רק החלק הראשון של ההפקר. שאינו ההוצאה מרשותו, אלא שנתייחד לשימוש כל אדם.]

(ו) בא"ד, **בסוה"ד**, כיון ששינה זה אמדינן לדעתיה דכיון שלא רצה וכו'. **והרשב"א** פירש, כיון דלא שכיח דמפקיר לזמן אמרינן מדמפקיר לזמן אינו מפקיר אלא כדי להפטר מן המעשר, והוי הפקר גרוע. ועוד, שהוא חוזר בו.

(ז) גמ', **אמר רבה מפני הרמאין**. הקשה **באילת השחר**, אמאי קרי להו רמאין הא אינן אלא מערימין, דכיון דהפקירו על דעת שיחזרו ויזכו בה, הוי

הפקר גמור וזכיה גמורה, וזכה רצו להפטר מן המעשר. ונשאר בצריך עיון. [ולכאורה יש לומר דהיינו ערמה הבאה על ידי רמאות, כיון שמעולם לא כונו להפקיר, ואי אתי אחרינא וזכי בה לא היו מרשים לו.]

(ז) **דמפקירין והדרין בהון**. הקשה **הרשב"א**, כיון דאף אחר ג' ימים דגורין לא לשתכח תורת הפקר, בעינן שיעשר מיניה וביה כדמסיק. מאי אהני לרמאין להפקיר שדותיהן ולחזור ולזכות בהן, הא אף כשחל ההפקר הצריכו לעשר מיניה וביה, ולא היו נפטרינן ממעשר. ותירץ, דמכל מקום נפטרו ממעשר דאורייתא.

(ח) ר"ן ד"ה **וריש לקיש אמר**, (בנמשך לעמוד ב'), אלא מקבל מתנה, וקא סברי דמחייב במעשר. הקשה **הדרכי דוד**, הא לקוח נמי פטור ממעשר. ותירץ, דהא דאימעיט לקוח ממעשר, היינו גבי הלוקח והמקבל, אבל הפירות חייבים במעשר. ונפקא מינה, דאם קדמו הבעלים וזכו חייבים לעשר. אי נמי, היכי דהמוכר מירחו שלא על מנת למכור חייב במעשר. [ועיין תוס' בבא מציעא (פח:). ד"ה **תבואת זרעך**.]

דף מד ע"ב

(ט) ר"ן ד"ה **אי הכי**, ולפיכך כל ג' העמידו דבריהם על דין תורה. כתב **הרש"ש**, דמבואר מדבריו, דכל ג' ימים דיכול לחזור בו, היינו דווקא בדלא זכה בו אחר. ודלא כמו שכתב **לעיל** (מג:). ד"ה **תניא**, דלרבנן כל ג' ימים אפילו זכה בה אחר יכול לחזור בו.

(י) ר"ן ד"ה **ופרכינן, בתוה"ד**, לא באו חכמים להקל ולפטור מן המעשר. **הגרע"א** (בגליון הש"ס), ציין **לפאה** (פ"ה מ"א), וכוונתו להקשות מדרתנן התם, גדיש שלא לוקט תחתיו, כל הנוגע בארץ הרי הוא של עניים. דהיינו, דכיון שהגדיש ולא נתן הלקט לעניים, קנסוהו דהנוגע בארץ אפילו שאינו לקט, הכל של עניים וממילא פטור מן המעשר. ומוקי לה **בירושלמי** (הביאו **המלאכת שלמה** שם), אפילו לבית הלל, ומשום דהפקר בית דין הפקר. אלמא דבית דין מפקירים ומקילים לפטור מן המעשר מה שהוא חייב מן התורה. ונשאר בצריך עיון. ועיין באות הבאה.

(יא) בא"ד, שם. הקשה **הקובץ שיעורים** (פסחים אות קלו), כיון דחכמים תקנו שיהא הפקר, וחל מדאורייתא מדין הפקר בית דין הפקר, ממילא צריך להיות פטור ממעשר אף מדאורייתא. ותירץ, דכי היכי דאי אין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר, אף דהשדה של עכו"ם, לא קנאה מישראל לענין קדושתה. הכי נמי הפקר בית דין הפקר, אף דהועיל לענין ממון, ולא רצו חכמים שיתעיל לענין חיוב מעשר דלא באו להקל, ומשום דחיוב מעשר אינו שייך לדין הממון. **והקהילות יעקב** (סימן כט) תירץ, דחז"ל יכולים להפקיע ממון על ידי ב' אפשרויות. א. הפקר בית דין הפקר. ב. על ידי תקנה שהחפץ צריך להיות שייך לפלוני, ומדין "לא תסור" מחויבים אנו לעשות כדבריהם. ונפקא מינה, דמדין הפקר בית דין החפץ שייך לפלוני מיד. ומדין "לא תסור" אינו שייך לו אלא דאיכא חיוב דרמי עלן לתתו לו. ושפיר כתב הר"ן, דאכתי מחויב במעשר, משום דהכא לא אתו חכמים מכח הפקר בית דין, אלא מכח תקנה, ואכתי שייכת השדה לבעליה, ולכך חייב במעשר. ולפי זה יישב נמי קושית **הגרע"א** (הובא באות הקודמת), דבמתניתין דפאה איירי מדין הפקר בית דין הפקר, ולכך פטור ממעשר.

(יב) ר"ן ד"ה **אלא לריש לקיש**, דכיון דלא פירש כו' נימא דמהדר קא הדר

הדרה היוזמי

יהושע בן לוי אית ליה טעמא דרבי יוסי משום מעשה דבית חורון, ולא פליג ארבנן בדין הפקר.

פרק השותפין

דף מה ע"ב

(ח) מתני' השותפין וכו', הר"ן בד"ה השותפין, כתב, האי תנא סבר דויתור אסור במודר הנאה. ובפירוש הרא"ש ד"ה השותפין כתב, דהיינו לחדא אוקימתא בבבא בתרא (נז:): אבל הוא פירש כאוקימתא דאיירינן בדריסת רגל בחצר, דכולי עלמא קפדי. והריטב"א כתב, דיש לומר נמי דאיירי לענין ליכנס בחצר ולהשתמש שם שימוש שאינו קבוע, כאוקימתא דר' נחמן, שם.

(ט) בא"ד, שם. הקשה הגרע"א (בתוס' למשניות אות מב), דעל כרחק מיירי בנדרו הנאה מנכסים, דאי בנדרו הנאה זה מזה, שרי ליכנס לחצר, כיון שאינו נהנה, אלא נוטל את שלו. ואם כן, אפילו למאן דשרי ויתור, אינו אלא באוסר הנאה, דדברים ששייך בהם ויתור לא מיקרו הנאה. אבל באוסר נכסים, אף למאן דאמר דויתור שרי, אסור, כיון דנהנה מגוף הנכסים, דכשנכנס לחצר נהנה מהקרקע שהולך עליה. ונשאר בצריך עיון.

(י) ר"ן ד"ה ואיכא דמקשו, בתוה"ד, וקשיא הלכתא אהלכתא. ותיירץ הרשב"א, דאיסור ויתור אינו אלא מדרבנן, כדאיתא בגמ' לקמן (מח:): ובדרבנן יש ברירה. והקשה הקרן אורה, הא איתא בגמ' (שם) דמתנת בית חורון כויתור, דבתריווייהו החמירו משום חומרא דנדרים. ואפילו הכי גזר רבי יוסי לעיל (מג:). בהפקר משום מתנת בית חורון, כמבואר בגמרא (שם:). ואי ויתור הוי דרבנן היאך גזרינן גזירה לגזירה. ונשאר בצריך עיון. [ויש לומר, דסבירא ליה לרבי יוסי כטעמא קמא (שם), משום דסעודתו מוכחת עליו. (א.ר.) עוד יש לומר דלא הווי גזירה לגזירה, אלא חודא גזירה היא, דטעמא דבית חורון שייך נמי לענין הפקר.].

(יא) בא"ד, תירץ רבינו תם ז"ל וכו'. הקשה הים של שלמה (בבא קמא קונטרס דיני ברירה פ"ה סימן לב ד"ה והנה), אי פסקינן כרבי אליעזר בן יעקב מטעם דויתור שרי, ואיהו סבר דויתור אסור, ואף רבנן לא פליגי עליה בהא, הווי תריווייהו דלא כהלכתא. והניח בצריך עיון.

(יב) בא"ד, דלא מסתברא לדחות כמה סתמות שנסתמו במכילתין כמאן דאמר ויתור אסור במודר הנאה. הקשה הגרע"א (בתוס' למשניות אות מב), מאי קושיא, הא אף למאן דאמר ויתור אסור אינו אלא מדרבנן, [וכמו שהבאנו לעיל אות ו'] ובדרבנן יש ברירה. ונשאר בצריך עיון.

(יג) בא"ד, בתוה"ד, וראיה לדבר ממתנן בתמורה וכו'. הקשה המגן אברהם (או"ח סימן קנג סקמ"ז), דהרמב"ם (פ"ד מאיסורי מזבח ה"ז) פסק, דאם אחד מהטלאים שוה כמחיר הכלב או יותר מן דמיו, מוציאו מן העדר והשאר מותרים. והרי כל זה למאן דאמר יש ברירה, אבל למאן דאמר אין ברירה לא מהני, ופסק נמי (פ"ו מבכורות ה"י) דאין ברירה. וכן הקשה הלחם משנה (שם). ותיירץ המהר"ץ חיות, על פי מאי דהקשה, אמאי כל אחד ואחד אסור, נימא כל דפריש מרובא פריש. ותיירץ, דבעל חיים דינו כקבוע מדרבנן. וכיון דמיירי מדרבנן, כבר פסק הרמב"ם (פ"ח מעירובין ה"ג) דבדרבנן אין ברירה. וכן תירץ השער המולך (פ"ג מגירושין ה"ד ד"ה ולעקר הקושיא) בשם הקרית

ביה. הקשה בחידושי החתם סופר, לשיטת הרמב"ם (פ"ב מנדרים ה"ד), דההפקר הוא כנדר שאסור לחזור בו, מדין "בל יחל", אמאי תלינן באיסורא כשלא פירש. ונשאר בצריך עיון.

דף מה ע"א

(א) גמ', כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין. כתב בפירוש הרא"ש, וכן השיטה מקובצת, דהיינו טעמא, דמתוך כך יהא ירא להפקירו בהערמה כדי לפטור עצמו מן המעשר, דמיד יזכה ועידו עליו.

(ב) ר"ן ד"ה והך סוגיא, אדחיא לה כל הך סוגיא וכו'. הקשה הקרן אורה, כיון דנדחית הסוגיא, וליכא פלוגתא בין רבי יוסי ורבנן אי הפקר כמתנה או לא ולכולי עלמא סגי בפני אחד, פשיטא דהלכתא כרבי יהושע בן לוי, ולא בעינן להא דכתב הר"ן בד"ה ולענין הלכה דהלכה כדבריו, ומשמע מדבריו דמלתא באנפי נפשא הוא. ונשאר בצריך עיון.

(ג) בא"ד, ונקטינן וכו'. הקשה הפרשת נדרים, כיון דנקטינן דהפקר כל ג' ימים ברשותו עומד, ואף הפקר לזמן אינו יוצא מרשותו עד שיזכה בו אחר, היאך מהני ביטול החמץ, בשעת בדיקת חמץ, והפקירו בשעת ביעורו, הא אכתי ברשותו הוא עומד. וליכא למימר, דגמר ומפקיר שלא לעבור על האיסור, ולא חיישינן לרמאי. דהאיסור הוא עד לאחר הפסח, והוי הפקר לזמן ולא יצא מרשותו עד שיזכה בו אחר. ותיירץ, דגבי חמץ לא תיקנו משום הרמאי, כיון דבלאו הכי אינו ברשותו, וכמו שכתב הר"ן (פסחים א. מדפי הרי"ף ד"ה ומהו), ולכך הוי הפקר מעליא. עוד תירץ, דגבי חמץ לא חיישינן שיחזור מביטולו, דלא שכיח, ובמילתא דלא שכיח לא עבוד רבנן תקנתא.

(ד) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, הלכך מדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלושה. הקשה הקרן אורה, אי פסקינן דבעינן שלושה, היאך שרי במודר הנאה להפקיר בפני אחד או להניח על גבי הסלע, הא ליכא שלושה. ותיירץ, דבאין לו מה יאכל שרי אפילו כהאי גוונא, דהא דבעינן ג' היינו כי היכי דלא ניחוש לרמאות, אבל באין לו מה יאכל מפקיר בלב שלם.

(ה) רא"ש ד"ה ומה טעם אמרו, בתוה"ד, והה"נ אפילו בינו לבין עצמו. והקשה הקרן אורה, מינא ליה, הא בגמ' איתא בפני אחד. ותיירץ, דאיכא למידק ממתניתין (מג:). גבי אין לו מה יאכל, דאי בעינן הפקר דוקא בפני אחד, נהנה המודר במה שמפקיר בפניו, ועל כרחק דמפקיר בינו לבין עצמו. וכתב שיש לדחות. [ונדבריו צרכים עיון מה הנאה שיש למודר מכך. ואולי זו כוונתו לדחות.] גם רצה להוכיח מביטול דתשבייתו ואליבא דתוס' בפסחים (ד:): ד"ה מדאורייתא. דמשמע דסברי דביטול מדין הפקר בעלמא. ועיין בדבריו.

(ו) בא"ד, שם. אבל הרמב"ם (פ"ב מנדרים ה"ז) פסק, דלא חל ההפקר אפילו מדאורייתא. והקשה השלמי נדרים, אי נימא דביטול חמץ מדין הפקר, היאך מהני לבטלו בינו לבין עצמו. ותיירץ, דהא כתב הר"ן (שם), הובא לעיל אות ג'), דחמץ בפסח אינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, ובגילוי דעתא בעלמא דמבטלו סגי, ולכך מהני אפילו הפקר בינו לבין עצמו.

(ז) תוס' ד"ה רבי יהושע, פירש רבינו תם דרבי יוחנן סבר לה כרבי יוסי ורבי יהושע בן לוי כרבנן. הקשה השיטה מקובצת, דנימא מר הלכה כמר ומר הלכה כמר. ותיירץ, דאין הכא נמי, אלא תריווייהו אליבא דרבי יוסי, ורבי

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף מה – דף מז

כ תמוז – בא תמוז התשע"ה

דרה מז ע"ב

(ז) גמ', מחלוקת בשיש בה כדי חלוקה. פירש התוס' הרא"ש, דטעמא דרבנן דאסרי, כיון דאפשר לחלוק החצר קנסינן להו. והקשה, תינח גבי שותפין המודרין, אבל בגוונא דאחד מן השוק דאסרי רבנן ליכנס לחצר, דלא שייך חלוקה גבי מאי איכא למימר. ותירץ, דאף במקום דליכא קנסא והתירו חכמים משום ברירה, אינו אלא לבעל החצר שמוכרח ליכנס לחצר, אבל אדם מן השוק שאין החצר שלו לא התירו.

(ח) גמ', הרי בית הכנסת דכמו שאין בו כדי חלוקה דמי וכו' הלכה כר' אליעזר בן יעקב. כתב הר"ן לקמן (מח). ד"ה ולא דברו, דאף דסתמא דמתניתין דהתם כרבנן, מכל מקום כיון דהכא נפסקה הלכה כרבי אליעזר בן יעקב שרי. והקשה על הרמב"ם (פ"ז מנדרים ה"ד-ו) דפסק לרבי אליעזר בן יעקב ומאידך פסק למתניתין, היאך מוכח שטרא לבי תרי. וכתב המאירי, דאף למאן דאסר, הני מילי בבית הכנסת של כפרים, אבל בבית הכנסת של רבים שעשוי על דעת כל העולם, לא. וכן במקומות של בית הכנסת השייכים לכל אחד ואחד, רשאי לאסור את מקומו.

(ט) ר"ן ד"ה אבל יש בו דין חלוקה, כדאמרין לעיל גבי ככרי עליך. הרש"ש והשלמי נדרים תמהו, דהתם איירי שאסר הכבר, לכך היכא דלא אפסקיה אחר אסור. אבל הכא אסר הנאה, וכשלוך כבר לא נהנה ממנו. ואף על גב דליקח ולמכור חשיב הנאה, שאני הכא דבשותפים שהיה שייך קודם לכן לתרוויהו לא חשיב הנאת מקח וממכר.

(י) גמ', הלכה כר' אליעזר בן יעקב. הקשה המרומי שדה, אמאי הצרכו לפסוק כרבי אליעזר בן יעקב, הא איתא בעירוובין (סב), דמשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ותירץ בשם התוס' בבכורות (כג): ד"ה משנת, דהיכא דלא מסתבר כוותיה צריך לפסוק, וכסוגיין, דבכל הש"ס אין ברירה והוא סובר דיש ברירה. עוד תירץ, דלשיטת הרי"ף (מועד קטן ב: מדפי הרי"ף), דאין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב לגבי רבים, שפיר בעי לפסוק כוותיה.

(יא) גמ', שם. הקשה הים של שלמה (בבא קמא בקונטרס דיני ברירה פ"ה סימן לב ד"ה ועוד קשה), לרבינו תם (הובא בר"ן ד"ה ואיכא דמקשו) דלהלכה שרי ליכנס לחצר, בין יש בה דין חלוקה ובין אין בה דין חלוקה, דויתור שרי במודר הנאה. אמאי מייתי מימרא דרב הונא ורב אלעזר אחר דברי רב יוסף, דביש בה כדי חלוקה דברי הכל אסור, דמשמע, דכך היא הלכה. הוי ליה לאתויי לה בריש שמעתין אחר מתניתין, ולמימר דהלכה כרבי אליעזר בן יעקב, והוי משמע דבכל גווני איפסיקא הלכתא כוותיה. ונשאר בצריך עיון.

(יב) ר"ן ד"ה ואם אין לו בהם תפיסת יד מותר, דווקא במכירה הוא דשרי אבל בשכירות לא. וביאר הרשב"א הטעם, דמכר, כיון שמכרו אין לו כלום בגופו ושוב לא מקרי על שמו דאינו שלו, משום הכי אף שהיה אסור בו, השתא מותר. אבל בשכירות, כיון שאסר כשהיה ברשותו לגמרי, ואף השתא כיון דלא יצא מרשותו ועדיין שמו עליו, אין מסתלק חלות האיסור. ורק היכא שהדירו לאחר שהשכיר, אין האיסור נתפס בו, כיון דלית ליה ביה תפיסת יד ופירותיו לאחר.

(יג) גמ', היכי דמי דשרי דמקבל בטסקא. הסתפק התוס' הרא"ש (לעיל לג.), אם ישלם יותר מהערך האם יוכל ליכנס לבית המרחץ. כדאיתא (שם)

ספר (בהלכות איסורי מזבח, שם). וכן איתא בים של שלמה (קונטרס דיני ברירה בבא קמא פ"ה סימן ל"ב).

(יד) בא"ד, לפיכך נראין לי דברין כפשטן וכו'. בשערי יוסף (מערכת הקנינים סוף סימן י"ג), ביאר דבריו במה שהשווה ענינינו למלוה שיכול לגבות כל קרקע מקרקעות הלוה, וכשגובה אחת מהן, לא בעי לדינא דברירה לברר שהיא היתה המשועבדת ולא אחרות. אלא דאחר שגובה נשלם שעבודו באותה שדה, ולא בשאר השדות. והכא נמי, כיוון דאיירינן בחצר דלית בה דין חלוקה, מעיקרא השותפות היתה לחלוק בזמן ההשתמשות, אם כן נתבררה זכותו מעיקרא, להכנס לה כל זמן שירצה, וכשנכנס נשלמת זכותו לגמרי.

דרה מז ע"א

(א) ר"ן ד"ה היה אחד מהם מודר, בתוה"ד, ואפילו לרבי אליעזר בן יעקב כו' מעמיד ריחים ותנור והוא אינו רשאי. דהיינו, דרבי אליעזר בן יעקב מודה דלהעמיד ריחים ותנור ולגדל תרנגולים אסור. אבל השיטה מקובצת בבא בתרא (נז): כתב בשם הראב"ד, דאף בכהאי גוונא פליגי רבי אליעזר בן יעקב ורבנן, וסבירא ליה לרבי אליעזר בן יעקב דשרי.

(ב) תוס' ד"ה אם יש לו תפיסת יד, בתוה"ד, ומיהו יש לי לדחות וכו' ואין דעתו לאסור מה שהשכיר. הקשה הרשב"א, הא סברא זו לא קיימא למסקנא דסוגיא לעיל (מד): דאמר רבי יוחנן, כל המפקיר אין דעתו על מה שהפקיר, והקשו עליו מסוגיא דעבדים, ונדחו דבריו. ותירץ, דדוקא לענין עבדים דלא חל הקנין לראשון, דעתו אף על מה שנתן לראשון, אבל הכא כבר יצא מרשותו ואין דעתו עליו.

(ג) בא"ד, ובירושלמי מחלק בההיא דערכין בין הקדים לו שכרו ללא הקדים לו שכרו. הקשה התוס' הרא"ש, מאי נפקא מינה בהקדמת המעות, הא שכירות קרקע נקנה בשטר ובחזקה. וצריך עיון.

(ד) גמ', בנדרו הוא דפליגי אבל בהדירו זה את זה מודו וכו'. הקשה הים של שלמה (בבא קמא בקונטרס דיני ברירה פ"ה סימן לב ד"ה ועוד קשה), לרבינו תם (הובא בר"ן ד"ה ואיכא דמקשו) דלהלכה דאין ברירה, היאך יש צד לגמרא דפלוגתת רבי אליעזר בן יעקב ורבנן אי קנסו או לא וכולי עלמא סברי דיש ברירה, ולכך בהדירו מותרין ליכנס לחצר, הא הווי דלא כהלכתא. ובודאי נכריע הספק כצד הראשון, דפליגי אי יש ברירה או אין ברירה ופליגי אף בהדירו, והווי רבנן כהלכתא. ונשאר בצריך עיון.

(ה) ר"ן ד"ה אי אמרת, בתוה"ד, יש לומר דלא סבירא לן וכו'. וכן תירץ הרשב"א שהוסיף, דנודר לשון "עומד" הוא, והיינו במי שאוסר עצמו או במי שנאסר על ידי חברו. אבל מי שמדיר אחרים, לא שייך בו לשון "עומד" אלא לשון "יוצא", וקרינן ליד מדיר ולא נודר.

(ו) שם, בסוה"ד, תירץ ה"ר יונה וכו' ומשום הכי לא פלוג רבנן. הקשה הרשב"א, היאך נחמיר על המודר כדי שלא יבוא המדיר לידי תקלה. ותירץ בשם הרמב"ן (יד: מדפי הרי"ף), דאיכא למימר דלאו אמודרין קאי אלא אנודרין. ופירש הרשב"א, משום דקתני "אסורין בדבר של אותה העיר", ולא קתני "ושניהם אסורים". והקשה, דדוחק הוא, דהא אמאי דקתני לעיל מיניה "ושניהם מותרים בדבר של עולי בבל" קאי.

הדרה היוזמי

לירושלמי. אם כיון דקדם לשון "ביתך" ל"זה", "זה" דקאמר, לאו לרבוויי מת או מכרו לאחר, אלא לאפוקי בתים אחרים ידידה. או דילמא ד"זה" אתי לרבוויי מת או מכרו לאחר, ו"ביתך" אתי למיסר היכא דנפל ובנאו. ופשט מהאומר ליורשיו "בית זה" וכו', דאיכא לפרושי ד"זה" לא אתי למיפטרניהו מלבותו היכא דנפל, אלא לייחד בית זה, ולאפוקי בתים אחרים ידידה. ואפילו הכי מפרשין ד"זה" דקאמר, היינו למיפטרניהו מלבותו היכא דנפל. הכא נמי "זה" לגמרי משמע, ולאפוקי היכא דנפל ובנאו, אבל אם מכר מת או מכר לאחר אסור. ואמנם בשולחן ערוך (שם) הביא שיטתו בשם, ויש מי שאוסר בזה ומתיר בזה. והריטב"א נמי ביאר כהר"ן, וכתב דההוכחה מבית חתנות, משום דאיירי שהיה לו באותה שעה בית חתנות, ואם כן הרי הוא כאילו אמר "בית זה". וגרס בירושלמי דאין חייבין לבנותו (לבית החתנות), דהיינו ד"בית זה" כמות שהוא עכשיו משמע.

(ה) בא"ד, שם. **השלמי נדרים** הקשה על הר"ן (עיין באות הקודמת), היכי פשיט איסורא לקולא ממונא, הא הוי ספק אי אמרינן תפוס לשון ראשון דביתך, או תפוס לשון אחרון דזה. ועל כן בגוונא דיורשים דהוי ספק ממונא, אזלינן לקולא דאין חייבים לבנותו, אבל בנדרים דהוי ספק איסורא ניזיל לחומרא. מה עוד דסתם נדרים להחמיר. נאמנם לפי מה שביאר הבית יוסף הבאו דבריו באות הקודמת דברי הר"ן, הרי דלא אסתפקא ליה בהאי ספיקא וממילא לא קשיא. אמנם **הש"ך** (שם ס"ק ט"ז י"ז י"ח) תלה לכל השיטות דצידי הספק היו אם תפוס לשון ראשון, ולפי זה אמנם קשיא.]

(ו) ר"ן ד"ה והוי יודע, בתוה"ד, אלא ודאי נכסים ידידה נינהו אלא שאינו רשאי ליהנות מהן. הקשה **המחנה אפרים** (זכיה מהפקר סימן ד) הא **לקמן** (פה). כתב הר"ן בר"ה ומהא שמעין בשם הרשב"א, דהאוסר הנאת פירות על עצמו, יכולים אחרים ליטול אותם בעל כרחו. אם כן היאך כתב כאן, דדבר האסור ממונו הוא, ומאי שנא. ותירץ, דלא דמי האי דאסר נכסיו על עצמו, משום דחשיב כאילו הפקירם. להאי דאסר לו אביו נכסיו, דכיון דאיהו לא אסר, לא הפקיר זכותו. ובנתיבות המשפט (סימן ערה סק"א) יישב, דכיון שאסור בהנאה בנכסים אלו, מה שנותן לבניו היינו שמראה להן מקום והן יטלו לעצמם, והווי כהפקר. דהרי אסור למחות בשום אדם הבא ליטול, דאי לא תימא הכי, אין לך הנאה גדולה מזו, דיעכב כל אדם מליטול עד שיבוא מאן דעביד ליה נייח נפשיה, ויראה לו מקום ליטלו. והרי הווי כנותן מדעתו, ומתנה כמכר. אלא ודאי דאסור לו למחות לשום אדם הבא ליטול כי אסור לו ליהנות בו הנאה של כלום, והווי כהניח חפצו ברשות הרבים ובמקום שאינו משתמר, דאבידה מדעת היא וכהפקר. אמנם כיון שלא הפקיר בפה, חלוק משאר הפקר דבעינן בפה דוקא. אלא כיון שכל אדם יכול ליטלו באין מוחה, איאוש מייאש נפשיה מיניה, וביאוש כתבו **התוס'** בבא קמא (ס"ו). ד"ה כיון, דיאוש אינו כהפקר גמור דיצא מרשותו מיד שהפקיר, אלא דוקא כדאית ליד זוכה. ומשום הכי, כשהבעל חוב תפסו בשביל פרעון חוב, ולא לזכות מהפקר, נפרע זה מחובו. דהפרעון נעשה מנכסיו.

(ז) ר"ן ד"ה בעי רמי בר אבא, בתוה"ד, לאו בקונמות בלחוד קא מיבעיא ליה אלא בכלולהו איסורי הנאה דעלמא נמי מספקא ליה. אמנם **הרמב"ם** (פ"ה מגדרים הט"ז) פסק, דהאוסר פירותיו על חבירו הרי גידוליהן וחילופיהן ספק, לפיכך חבירו אסור בחילופיהן. ומאידך פסק (פ"ח ממאכלות אסורות הט"ז) לענין איסורי הנאה, דכל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה כגון שמכר,

דהקונה ביתר משווי הנכס, שרי בובינא מציעא. או דלמא, דוקא במכר שרי, דלא נהנה מעצם המקח כיון דקנה ביתר. אבל בשוכר, אף דשוכר ביתר, מכל מקום כיון דכל רגע ורגע משתמש ברכוש המשכיר, נהנה מממונו ואסור.

דף מז ע"א

(א) ר"ן ד"ה האומר לחבירו וכו', כלומר למה שאני נכנס בו. וד"ה שרך שאני לוקח, כלומר אם אקחנו. הבנת דברי הר"ן מתיישבים לפי מה שכתב **הרשב"א**, דהא דבעינן יד אחר באמצע, היינו אפילו בגוונא ד"ביתך שאני נכנס". אף דלא אסר על עצמו אלא כניסת הבית, ולא שאר הנאות. ולא תימא דכיון שלקח ממנו קודם שנכנס שם, לביתו של עצמו הוא נכנס. נוכן כתב הר"ן בעצמו עיין באות הבאה. דכל שהוא אומר "ביתך שאני נכנס" היינו, כל שלא אוכל ליכנס אלא מחמתך, יהא אסור עלי בקונס. וכמו ככרי עליך, דאסיקנא לעיל דאפילו נתנו לו במתנה אסור אף דקודם שיהנה ממנו כבר בא לידו. וכשהוא נהנה ממכרו של עצמו הוא נהנה. תדע, דאי לאו הכי אמאי ערבינהו ותנינהו ל"ביתך שאני נכנס", ו"שרך שאני לוקח", דזה מותר אפילו בשמכרן לו, ושרך אסור עד שתהא יד אחר באמצע. וסיים דמכאן מוכח, דההיא דככרי עליך לאו דוקא נתנה לו במתנה, אלא אפילו שמכרה לו ביתר. וכן כתב **בנימוקי יוסף** (טו: מדפי הרי"ף).

(ב) ר"ן ד"ה מת או מכרו, בתוה"ד, אבל אמר ביתך שאני נכנס ומכרו לו אסור. כתב **הריב"ש** (הובא בש"ך יו"ד סימן רטז סק"ט), שבמכרו לנודר עצמו אסור, שהרי הוא נהנה מביתו, שמכחו של המודר בא אליו. וכתב **האמרי בינה** (דיני נדרים סימן יב), דמשמע מהריב"ש שסיבת האיסור משום שנהנה ממנו בעצם המכירה. והקשה, הא לא אסר הנאה ממנו, אלא מביתו, ולאחר שקנאו אינו ביתו. ועיין באות הקודמת בדברי **הרשב"א**.

(ג) ר"ן ד"ה קונם לבית, בתוה"ד, והכי איתא בירושלמי וכו' ושמעין מן הדא האומר ליורשיו תנו בית חתנות לבני ונפל וכו', בית זה ונפל וכו'. כתב **הבית יוסף** (יו"ד סימן רטז), דהרא"ש (סימן ב') למד דהירושלמי נסתפק בתרי בעיי, א. אי אמר "ביתך זה" האם אתה תופסו בהא דאמר "ביתך" או "בזה". ונפקא מינה להיכא דמת או מכרו לאחר. ב. באומר "לבית זה" בגוונא דנפל ובני ליה, אי שרי משום דאינו אותו הבית. או דילמא, כיון דבמקומו של ראשון בנאו אסור. ופשט מהא דבית חתנות רק לבעיא בתרייתא, דבאומר "זה" ונפל ובני ליה מותר. מיהו בעיא קמיייתא לא איפשיטא, ותליא בעלמא אי אמרינן תפוס לשון ראשון או אחרון. נאמנם בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רטז סעיף ו') הביא דעה ראשונה, דאמר, קונם לביתך זה שאני נכנס, אסור בו לעולם, בין שמת או מכרו או נתנו לאחר בין שנפל ובנאו. והיינו שהסיק מדברי הרא"ש דכיון דבעיא דלא אפשטא היא ספק אסורא לחומרא.]

(ד) שם, (עיין באות הקודמת) אמנם הר"ן ביאר דהירושלמי נסתפק בחדא, היכא דאמר בלשון "ביתך זה וכו'", אי אמרינן דלשון "ביתך" הוא העיקר, או לשון "זה". והקשה עליו הבית יוסף (שם), היאך פשט הירושלמי מבית חתנות וכו', הא התם, הווי כאמר "בית זה". אבל היכא דאמר "ביתך זה" אימא דמשום "ביתך" אתה תופסו. ותירץ, דאפשר דכוונת הר"ן דהכי קמבעי

הדרה היוזמי

הדמים מותרין. ולא הזכיר דהוי ספק ואסור בקונמות. חזינן דלא אסתפיק ליה אלא גבי קונמות.

דף מז ע"ב

(ח) גמ', או דלמא משום דחילופין כגידולין דמו. הקשה הרשב"א, אדרבא, הוה ליה למימר דחליפי קונם עדיפי מגידולין, דקונם כהקדש והקדש תופס דמיו מדאורייתא, וגידולי הקדש אינן כהקדש אלא מדרבנן. ותירץ, דשאני קונמות דאין להם פדיון ומשום הכי לא הוו כהקדש. ואפילו לר' מאיר לעיל (לה:) דלקונם כללי יש פדיון, הכא הא מיירי בקונם פרטי. אבל גדולין אסורין בקונמות אפילו בדבר שזרעו כלה, משום שעשאו כגדולי תרומה.

(ט) גמ', שם. הקשו התוס' ראשונים מתלמידי רבינו פרץ, מאי טעמא פשיטא דגידולים אסורים, טפי מחלופין. הא איתא לקמן (נז.) דלא מחלקינן בהו, גבי קונם פירות "אלו" עלי. ותירץ הר"ם, דמצינו דחילקו ביניהם בעבודה זרה (מז:): דלרבי יוסי אגוז של ערלה אסור אפילו בדיעבד, וחליפין מותרים בדיעבד.

(י) גמ', דילמא לכתחילה הוא דלא ואי עבד עבד. הקשה הרשב"א, היכי תיסק אדעתין דלוה לכתחלה, הא לכולי עלמא אסור להחליף איסורי הנאה לכתחילה, וכדדייקא ההיא, דלא תאכל לא תאכלו דבפרק כל שעה. נוכחו שכתב הר"ן לעיל עמוד א' בד"ה בעי רמי בר חמא. ותירץ, דהיינו הא דאמר ליה רבא, דלמא לכתחלה הוא דלא. ואף על גב דאמר ליה בלשון דלמא, לפעמים מזכיר התלמוד דבר מוכרח בלשון דלמא. אי נמי, דהכא כיון דאינה מחלפת ממש, אלא שנכסי הבעל משתעבדין ממילא, אין זה כמי שמחלפת לכתחלה.

(יא) גמ', ת"ש המקדש בערלה וכו' מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. חקר המשנה למלך (פ"ה מאישות ה"א), אם קידש בדבר האסור בהנאה לדידיה ושרי לדידה, אי הוי קדושין. וכתב הקרן אורה (בעמוד א'), דמוכרח משמעתינן דהוי קדושין, דאי לא הוי קדושין, שפיר מוכח מהא דקידש בדמיהם מקודשת, דחליפי איסורי הנאה מותרין גם למחליף, דאי לאו הכי הא לא יהיב לה מידי כיון דלדידיה אסורין בהנאה.

(יב) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בסוה"ד, אבל הרב משה בן מיימון וכו' (פ"ה מנדרים הל' טז) הרי גידוליהן וחילופיהן ספק וכו'. השלמי נדרים הביא, דהראב"ד (שם) השיג עליו דהא גדולין לא הוו בכלל הספק ופשיטא דאסורים. והלחם משנה תירץ, (וכן הוא במגדול עוז שם) דאיכא תרי גווני גדולין. גוונא חדא דאין זרעו כלה, והוא מה דפשיטא דנאסר, משום דנדר הווי דבר שיש לו מתירין, דמצוה לישאל ולא בטיל. אבל הגידולין דאיירי בהוא הרמב"ם, היינו גדולים שזרען כלה, ולא שייך בהו דין ביטול. אמנם בהגהת הגר"ש איגר, (בשו"ת הגרע"א קמא סימן ס"ה). כתב דאפשר לומר, דנדר הווי דבר שיש לו מתירין, דווקא באומר קונם פירות "אלו" על, דבידו להתיר. אבל באומר קונם פירות "אלו" על פלוני, אין ביד פלוני להתיר כיון שהוא לא נדר, הוי כדבר שאין לו מתירין. אמנם כתב השלמי נדרים, דעל הרמב"ם אין כאן קושיא, דהא כתב הר"ן לעילך טו: דאית ליה דהמדיר הוא שעובר. אם כן עליו לישאל אף בכהאי גוונא, והווי דבר שיש לו מתירין.

(יג) תוס' ד"ה ה"נ לכתחילה הוא דלא, בתוה"ד, דווקא בקידושין וכו' אם

לקח מן המעות כלי אסור להנות ממנו. והרשב"א כתב, דהיא עצמה חליפי חליפין היא, ולא חליפי האיסור כדי שנאמר שיהא אסור בה. ולכן כתב דאפשר לומר דלאו דוקא בשעבר וקידש, אלא אפילו עבר וקנה באותן דמים כלי, לא נאסור אותו בהנאת הכלי, שלא אסרו חליפי חליפין. ודלא כמו שחילקו התוס' בשם רבי' שמשון ז"ל. ותמה עלייהו דהא אפילו בעבודה זרה לא אסרו חליפי חליפין, אלא משום דכתיב, "והיית חרם כמוהו" שאתה מחייה ממנו, הרי הוא כמוהו. ורצה ליישב, דאולי נאמר שהכלי אסור והמעות מותרין כשביעית. אי נמי כיון שאיסור זה גזירה מדבריהם החמירו עליו כעבודה זרה, ודחה הדברים.

(יד) [מתני' הריני עליך חרם וכו', בר"ן ביאר דהאיסור ליהנות ממנו ומשמעות הדברים אף מגופו. וכן כתב הריטב"א להדיא. אמנם בתוס' ד"ה הריני ביארו, דהאיסור בלשון חרם היינו על ממונו, וצריך עיון מה הכריחם לכך. (א.ב.י.)]

(טו) מתני', ושניהם מותרין בדבר של עולי בבל. בפירוש המשניות להרמב"ם ביאר הטעם, דאף על פי שהיציאה והבנין שלהם, מממון כל ישראל, ולכל אחד מהן יש בהן זכות, זכות מועטת היא מאוד, שאין לאחד שום רשות לאסור על חבירו.

(טז) ר"ן ד"ה הריני עליך חרם וכו', ובגליל מיירי דסתם חרמים לבדק הבית. ובשולחן ערוך (סימן רכו ס"א), פסק שאין חילוק בין יהודה לגליל, דוודאי נתכוין לאסור חבירו.

דף מח ע"א

(א) ר"ן ד"ה ואסורין בדבר של אותה העיר, בתוה"ד, שהם יכולים למכרן ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר. וכתב החזון איש (בבא בתרא סימן ו אות טו) דמשמע דבבית הכנסת של כרכים אין המודר נאסר. וכתב, דאף אם יש למדיר מקומות מיוחדים בבית הכנסת, רשאי המודר ליכנס לבית הכנסת.

(ב) [מתני' והתיבה. פירש הר"ן בד"ה והתיבה, שנותנין עליה ספר תורה לקרות. וצריך עיון מה צריך לה דתיפוק ליה שכבר נאסר להכנס לבית הכנסת, ואף בתעניות שמוציאים התיבה לרחבה הא כבר נאסר ברחבה. ואולי משום הכי ביארו התוס' דתיבה היינו ארון שנותנים בו ספר תורה, דאיתא בסוטה (לט:): דהארון לא היה בבית הכנסת אלא בבית אחר. מיהו יש לומר דנפקא מינה כשכותב חלקו לנשיא, דלא סגי שיכתוב את בית הכנסת, אלא צריך לכתוב גם התיבה. (י.ו.י.).]

(ג) מתני', והספרים. הקשה בחידושי רבי אברהם מן ההר, היאך נאסרים לקרות בספרים, והא מצוות לאו ליהנות נתנו. ותירץ, דלא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצווה שתלויה במעשה, דכשארם עושה אותה אינו מתכוין להנאה, אלא לעשות מה שנצטווה מאת השי"ת. אבל מצוות לימוד תורה שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הציווי להתענג וליהנות לשמח לבבו, כדכתיב "פקודי ה' ישרים משמחי לב". וכתב, דזהו הטעם דאבל אסור לקרות בתורה.

(ד) מתני' שהכותב לנשיא וכו', שמיד שכתב לו שטר מתנה קנה, משום דיפה כח הנשיא. והר"ע מברטנורא ביאר, דקונה משום דחכמים תקנו כן משום כבודו של נשיא. וכן כתב הרא"ש בפירושו לעיל (מז:): ד"ה אלא. והתוס' יו"ט

הדרה היוזמי

להקנות, אדרבה, נימא דמתנת הבן הוי מתנה גמורה דהא לא התנה בה מידי, ואי בעי כי הוי בריה צורבא מרבנן יהיב ליה, ואי לא לא, והאי דקאמר ליקנינהו ניהליה מדעתו הוא דקאמר. ותירץ, דכיון דבנו מודר ממנו הנאה, ועל ידי מה שאמרו לו אי הוי בר ברך צורבא מרבנן מאי, עמד ונתן בהאי לישנא, מוכח, דליקנינהו ניהליה דקאמר הוא משום תנאי ולא מדעתו קאמר.

(יא) גמ', ורב נחמן. הקשה הרשב"א היאך סבר רב נחמן שהבן יכול לקנות נכסים אלו. הא אביו אסרן עליו בהנאה, ואם הוא לא קנאן, היאך הוא יכול להקנות לבנו לכה הוי צורבא מרבנן. וכתב דאמנן כך סברי פומבדיתאי, [ועיין בקרן אורה שהקשה עליה, ועיין באות הקודמת]. ורב נחמן דאמר דקני סבר, דכיון שאין הבן קונה נכסים אלו להנאתו אלא להקנות לבנו, לא נכנס זה בכלל איסורו כלל, וקנה להקנות. עוד פירש דלא לקנינהו הדין ברא דנאסרו עליו קאמר, אלא הדין איניש דעלמא קאמר, וכדמוכח קצת לישנא דקאמר רב אשי בסמוך לאימת קני לכה הוי בר ברא צורבא מרבנן ואי להדין ברא גופיה אקני ליה הכי הווי ליה למימר, לאימת קני לכה הוי בריה צורבא מרבנן.

(יב) גמ', ורב נחמן אמר קני וכו' על מנת להקנות וכו'. כתב הנמוקי יוסף (טז). מדפי הרי"ף דיש שהוכיחו מכאן דאפשר להקנות על ידי מי שישנו בעולם למי שאינו בעולם. כיון דסברי דהכא אותו בן הבן עדיין לא בא לעולם. וכתב, דאף שיכול להקנות, מכל מקום מכאן אין ראיה, דאדרבא הכא משמע דבר בריה כבר היה בעולם, וכדאמרינן לכה הוי בר בריה צורבא מרבנן.

(יג) גמ', שם. הקשה התוס' רי"ד, דרב נחמן גופיה אמר בבבא מציעא (ח.), דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. ותירץ, דהתם לא קנה כדמפרש טעמא דהוי ליה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, אבל הכא ליכא למימר הכי.

(יד) גמ', דהא סודרא קני ע"מ להקנות. הקשה הרשב"א, אמאי מדמינן סודר שאינו דבר הנקנה אלא שעושה קנין, לדברים הנקנים. עוד הקשה הרשב"א, שהרי קנינן בכלי אף שאין בו שוה פרוטה ואין קנינן בפירות ואפילו בבשר שוה מנה. ועוד, דהא איכא מאן דאמר קנינן בכליו של מקנה, ונשאר בצריך עיון.

(טו) ר"ן ד"ה דהא סודרא וכו', דכי יהיב קונה סודריה למקנה אינו מוכחו בו לשום דבר אלא וכו'. **הקצות החושן** (סימן קצה סק"ד) הוכיח, דמדאמרינן בגמרא דסודר קני על מנת להקנות הוא, שמעינן דקנין סודר נמי אינו זוכה בה לשום דבר אפילו לשעתו, אלא על מנת להקנות החפץ שכנגד הסודר. אבל הרשב"א כתב, שיש למקנה קנין לשעה בסודר.

(טז) גמ', והווא שעתא דהרא סודרא למרא. בחידושי החתם סופר הביא דברי הר"ן **לעיל** (כו:): **ד"ה והוא דקנו,** דעל כרחין כל קנין סודר סתם כמעכשיו דמי, דאי לא קנה מעכשיו לא קנה, דהא הסודר הדר למריה. ואם כן הכא נמי, אמאי לא נימא דהבן קני מעכשיו על מנת להקנות לבן הבן. [אמנן קושייתו לכאורה אינה לדברי הר"ן שפירש **בד"ה ועוד סודרא,** בתוה"ד, דאף דסתם קנין מעכשיו. הכא, לאימת קני לכה הוי בריה צורבא מרבנן, כיון שלא הקנהו אלא להקנותם לבנו, ודאי לא היה דעתו שיקנם עד אותה שעה, דמאי לעביד בהו בנתיים. ועיין במה שתירץ ודבריו צריכים עיון].

הוסיף, דאתי על פי מאי דמסקינן **ביבמות** (צ:), דלמגדר מלתא מצי עקרי מידי דאורייתא אפילו בקום ועשה. והכא נמי בדבר של אותה העיר שאי אפשר שלא יהנה מהם, ויהיה צריך לעקור דירתו משם, והיא גזרה קשה שלא יוכל לקיימה, ואי אפשר שיהא נזהר בנדרו, אין לך מגדר מלתא גדול מזה. ועיין מה שכתב עוד. אמנן **הרש"ש** הקשה, מאי טעמא בעו להאי תקנה הרי יכול לזכות בפועל לנשיא או לאחר. ועוד, היאך אפשר שתיקנו חכמים משום החשש, שיעבור להדיא על נדרו. ומשום הכי ביאר על סי מה שכתבו **התוס'** (בבכורות יח:): **ד"ה אקנוי** בתירוץ הראשון, דהנשיא קונה מדינא, דמשום כבודו גמר ומקני.

(ה) ר"ן ד"ה ולא דברו בנשיא, בתוה"ד, ויש לתמוה על הרמב"ם וכו', שפסק כר' אליעזר בן יעקב ופסק נמי למתני'. **והרשב"א** תירץ, דויתור כגון דריסת הרגל במודר הנאה, לא הוי אלא איסור דרבנן, ולכך איכא ברירה. אבל גבי ישיבת בית כנסת דהוי הנאה חשובה שאסורה מדאורייתא, קיימא לן דאין ברירה.

(ו) תוס' ד"ה כל מתנה, בתוה"ד, וי"ל דהתם כל כמה דלא החזיר הוי מתנה גמורה לכל מה שירצה. הקשה **השפת אמת** (סוכה מא:), הא אף גבי מתנת בית חורון היה המקבל יכול להקדיש לזמן. ותירץ, דהא דיכול התם להקדישו, היינו משום דכל מה שהיא שלו מקדישו, וכיון דצריך להחזיר ממילא חל ההקדש רק לזמן שהיה שלו. ואף דכל מקדיש לזמן לא פקע הקדושה, היינו, אם היה שלו לגמרי ומשום דפשטה הקדושה לגמרי. אבל היכא שאינו שלו אלא לזמן ממילא ההקדש חל נמי רק לזמן. אבל הכא, נהי דקודם שבאו לאכול היה בידו להקדישו. מ"מ הם רצו שיהיה של המקבל גם בשעת אכילתו, ואז אין ההקדש חל. נמצא דבשעת אכילתו אינו מתנה.

(ז) ר"ן ד"ה לא שנו, בתוה"ד, אבל אמר לו ויבא אבא מדעתך הוא דאמר ליה דלאו תנאה הוא וכו' וכדאמרינן בפיו"ט וכו'. **ובנמוקי יוסף** (טז). מדפי הרי"ף) הביא, **דהריטב"א** כתב בשם **הרא"ה**, דשאני התם שאין ההנאה אלא למקבל המתנה, הלכך לא הווי לשון תנאי אלא כאילו נותן לו שתי מתנות עד שיאמר איפכא, לינסוב ברתאי והבו ליה, דמשמע הוו ליה בנדוניא אם ישא את בתי.

(ח) ר"ן ד"ה ל"א אמרי', דאנן סהדי שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר וכו'. **ובריטב"א** כתב, דאפילו נתן במתנה גמורה סתם בלא תנאי אסור, דתקון סעודה הוי תנאי מפורש.

דף מח ע"ב

(ט) גמ', ליקני הדין ואי הוי בר בריה צורבא מרבנן ליקני ניהליה וכו' אמרי פומבדיתאי האי קני על מנת וכו'. פירש **הרשב"א** דהאי על מנת, לאו על מנת דתנאי, דהיינו שיהיו הנכסים של הבן עד שיהא בן הבן צורבא מרבנן, ואז יתנם לו. דלא נתנם לבן כלל, ואין לו בהן הנאה של כלום, אלא שיקנם כדי להקנותם בלבד. ואמרי פומבדיתאי דכיון שאין הבן קונה בגוף הנכסים כלל, אינה מתנה, ולא קנה ואפילו להקנותם.

(י) גמ', שם. כתב **הרשב"א**, דמשמע מדברי הגמרא דהנותן לא אמר בהדיא "קני על מנת להקנות", אלא "ליקני הדין, וכי הוי בר בריה צורבא מרבנן, ליקנינהו ניהליה". ולפי זה הקשה, אמאי אמרי פומבדיתאי דהוי קני על מנת

הדרה היומית

דף מט ע"א

(א) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בתוה"ד, גזרה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין. כתב התוס' רי"ד (קידושין דף ו:), דהיאך שייך ההיא גזירה, דווקא כשמתנה עמה על מנת להחזיר, אבל אם נתן לה סודר סתם וקדשה בו ולא הבטיחה שיתן לה דבר אחר, וכל סמך האשה הוא על אותו סודר בלבד, הכי נמי דהויא מקודשת, ואף על פי שהיא החזירתו לו לאחר מכן, דכיון שנתנו לה קנאתו קנין גמור, אם היא רוצה להחזירו לו אין בכך כלום.

(יז) ר"ן ד"ה וההוא שעתא, בתוה"ד, דאיהו גופיה וכו'. כתב בחת"ס דצריך להגייה בדברי הר"ן, דרב נחמן סבר בכתובות (פז:), דבעינן עומדת באגם דוקא. ולדידן, אפילו באגם לא קנה כדאיתא בהאשה שנפלו (כתובות פב:). (יח) שם, בתוה"ד, ולי נראה דהכא אפילו בשטר לא מהני דהאי גברא מצוה מחמת מיתה הוא. הקשה הפורת יוסף, אם כן אמאי בעינן קנין על מנת להקנות, הא מצווה מחמת מיתה קנה בדיבור בעלמא, אף במקצת. ותיירץ, דלאו דווקא קאמר מחמת מיתה, וכוונתו לאחר מיתה.

לעילוי נשמת מרן הגאון הגדול רבי בצלאל בן רבי יו"ט ליפמן ראקאווי זצוק"ל

אבד"ק גייטסהעד נלב"ע כ תמוז תשס"ג. תנצ"ב.ה. הונצח ע"י בני הקהילה שליט"א

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנב עבדו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>